

საქართველოს გარემოსა
და ბუნებრივი რესურსების
დაცვის სამინისტრო

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ.

სამუშაო ვერსია

თბილისი 2017

აკრონიმები

- აესს (IAEA)** - ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო
- აონ (VOC)** - აქროლადი ორგანული ნაერთები
- ა/რ** - ავტონომიური რესპუბლიკა
- გბრდს** - საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო
- გზდ** - გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი
- გზშ** - გარემოზე ზემოქმედების შეფასება
- გმო** - გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმები
- დტს** - სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო
- ემგს** - საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო
- ესს** - სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო
- თს** - საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო
- მგვ** - მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება
- მოდ** - მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლები
- მშპ** - მთლიანი შიდა პროდუქტი
- ოდნ** - ოზონდამშლელი ნივთიერებები
- პკბ (PCB)** - პოლიქლორირებული ბიფენილები
- რგის** - საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო
- სგშ** - სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება
- სმს** - საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
- სსიპ** - საჯარო სამართლის იურიდიული პირი
- სსს** - საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო
- სუს** - საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური
- ფს** - საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო
- ქბრბ** საფრთხეები - ქიმიური, ბიოლოგიური, რადიაციული და ბირთვული საფრთხეები
- შსს** - საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო
- შჯსდს** - საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო
- ცმო** - ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმები
- 2007/60/EC** - „წყალდიდობების რისკების მართვის შესახებ“ დირექტივა
- BATs** - საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნიკა
- CBD** - „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ კონვენცია
- CITES** - „გადამუშავების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენცია
- CLRTAP** - „მორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ“ კონვენცია
- DCFTA** - ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება
- EaP GREEN** - ევროკავშირის პროგრამა „მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“
- EMEP** სადგური - ფონური დაბინძურების მონიტორინგის სადგური
- EU** - ევროკავშირი
- FAO** - გაეროს სოფლის მეურნეობისა და სურსათის ორგანიზაცია
- FBUR** - პირველი ორწლიური განახლებული ანგარიში კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი
- Forest Europe** - კონტინენტის ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობი პანევროპული პოლიტიკური პროცესი
- GCF** - კლიმატის მწვანე ფონდი
- GEF** - გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი
- GFS** - ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციისა და ეტიკეტირების გაეროს გლობალურ ჰარმონიზებულ სისტემაზე
- GIS** - გეოინფორმაციული სისტემები
- GIZ** - გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება
- GWP** - შპს „ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი“
- LEDS** - დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგია
- LULUCF** - მიწათსარგებლობა, ცვლილებები მიწათსარგებლობაში და სატყეო მეურნეობა
- NAMA** - ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებები
- NBSAP** - „2014-2020 წწ. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებებათა გეგმა“
- NC** - საქართველოს მე-4 ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი
- NATO** - ჩრდილო-ატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია

OECD - ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია
Partnership for Peace - NATO-ს პროგრამა “პარტნიორობა მშვიდობისთვის”
PAH - პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადები
PM10; PM2,5 - უმცირესი ზომის მყარი ნაწილაკები
REACH - ევროკავშირის რეგულაცია „ქიმიური ნივთიერებების რეგისტრაციის, შეფასების, სანქცირებისა და შეზღუდვის შესახებ“
RECP - „რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების“ სადემონსტრაციო პროექტი
SAICM - „ქიმიური ნივთიერებების საერთაშორისო მართვისადმი სტრატეგიული მიდგომის“ პროცესი
SDGs - გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები
SEAP - მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმები
SSM - შვედეთის რადიაციული უსაფრთხოების ორგანო
UNDP - გაეროს განვითარების პროგრამა
UNECE - გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისია
UNESCO - გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია
USFS - აშშ-ს სატყეო სამსახური
UN Environment - გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამა
UNIDO - გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაცია
V-NAMA - ვერტიკალურად ინტეგრირებული „ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედება“
WWF - ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდი

სარჩევი

1. შესავალი.....	5
2. გარემოსდაცვითი მმართველობა.....	8
2.1 არსებული მდგომარეობა	8
2.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	13
2.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	14
2.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	19
2.5 სამოქმედო გეგმა.....	22
3. წყლის რესურსების მართვა.....	29
3.1 არსებული მდგომარეობა	29
3.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	32
3.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	34
3.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	36
3.5 სამოქმედო გეგმა.....	38
4. ატმოსფერული ჰაერის დაცვა	45
4.1 არსებული მდგომარეობა	45
4.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	46
4.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	47
4.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	48
4.5 სამოქმედო გეგმა.....	50
5. ნარჩენების მართვა	58
5.1 არსებული მდგომარეობა	58
5.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	59
5.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	60
5.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	61
5.5 სამოქმედო გეგმა.....	63
6. ქიმიური ნივთიერებების მართვა	68
6.1 არსებული მდგომარეობა	68
6.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	68
6.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	70
6.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	72
6.5 სამოქმედო გეგმა.....	74
7. ბუნების (ბიომრავალფეროვნების) დაცვა.....	81
7.1 არსებული მდგომარეობა	81
7.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	82
7.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	83
7.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	85
7.5 სამოქმედო გეგმა.....	88
8. ტყის მართვა.....	94
8.1 არსებული მდგომარეობა	94
8.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	95
8.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	96
8.4 პრობლემები და პრიორიტეტები	98
8.5 სამოქმედო გეგმა.....	100
9. ნიადაგის დაცვა	106
9.1 არსებული მდგომარეობა	106
9.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	107
9.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	109
9.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	111
9.5 სამოქმედო გეგმა.....	113
10. კლიმატის ცვლილება.....	109
10.1 არსებული მდგომარეობა	116
10.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	118

10.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	119
10.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	122
11.5 სამოქმედო გეგმა.....	124
11. ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა.....	129
11.1 არსებული მდგომარეობა	129
11.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	130
11.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	133
11.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	134
11.5 სამოქმედო გეგმა.....	1366
12. რადიაციული უსაფრთხოება	141
12.1 არსებული მდგომარეობა	141
12.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	142
12.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	143
12.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	144
12.5 სამოქმედო გეგმა.....	146
13 მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება.....	148
13.1 არსებული მდგომარეობა	148
13.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები	150
13.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო.....	151
13.4 პრობლემები და პრიორიტეტები.....	154
13.5 სამოქმედო გეგმა.....	156
14. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მონიტორინგი	158
14.1 საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების მონიტორინგი	158
14.2 ანგარიშგება განხორციელების მსვლელობის შესახებ.....	159
14.3 საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების შეფასება..	160

1. შესავალი

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა წინამდებარე პროგრამაში (შემდგომში -საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე პროგრამა) ასახულია საქართველოს გარემოსდაცვითი პრიორიტეტები და განსაზღვრულია სტრატეგიული გრძელვადიანი მიზნები, უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ამოცანები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად.

გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მთავარი მიზანი, რომელსაც აყალიბებს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა არის ქვეყნის მდგრადი და დაბალანსებული განვითარება, რომლის დროსაც გარემოსდაცვითი და სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევები თანაბრად განიხილება. გარემოს დაცვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა სოციალურ-ეკონომიკური საქმიანობებით გამოწვეული გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილება, უკვე არსებული უარყოფითი ზემოქმედების მისაღებ დონემდე შემცირება და გარემოს მდგომარეობის გაუმჯობესება, რაც გრძელვადიან პერიოდში მომავალ თაობებს ჯანსაღ გარემოში ცხოვრების საშუალებას მისცემს.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამების მომზადების ვალდებულება განსაზღვრულია საქართველოს კანონში „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1997 წელი). 2000 წელს საქართველოს მთავრობამ მოამზადა და დაამტკიცა საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა. აღნიშნული დოკუმენტის დამტკიცების შედეგად საქართველოს თანამშრომლობა საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებსა და სხვადასხვა დონორებთან უფრო დინამიური გახდა. გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა კონცენტრირებული იყო როგორც გარემოს დაცვისა და გარემოს მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე, ასევე საქართველოს კონსტიტუციის, საერთაშორისო შეთანხმებებისა და ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულებაზე. 2012-2016 წლების გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა მომზადდა დაინტერესებული მხარეების უფრო ფართო სპექტრთან თანამშრომლობითა და ნიდერლანდების მთავრობის მხარდაჭერით. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამაში განსაზღვრული იყო გრძელვადიანი მიზნები, მოკლევადიანი ამოცანები და კონკრეტული ღონისძიებები ქვეყნის მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად. გარდა ამისა, გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამაში წარმოდგენილი იყო გარემოს დაცვის სფეროსათვის დამახასიათებელი რამდენიმე ურთიერთგადამკვეთი საკითხიც. გარემოსდაცვითი პრობლემების კომპლექსური და დარგთაშორისი ხასიათიდან გამომდინარე, გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამაში ხაზგასმული იყო ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებს შორის გარემოსდაცვითი პოლიტიკის კოორდინაციის მნიშვნელობა.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა მომზადდა „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად და გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის მომზადებისა და განხორციელების პროცესში მიღებული მნიშვნელოვანი გამოცდილების გათვალისწინებით. ყურადღება გამახვილდა საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების პროცესში წარმოქმნილ გამოწვევებზე. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა შემუშავდა შემდეგი სამი ძირითადი პოლიტიკური ტენდენციის გათვალისწინებით:

- „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“;
- „გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები“ და ის გარემოსდაცვითი საერთაშორისო შეთანხმებები, რომელთა მხარესაც საქართველო წარმოადგენს;
- გარემოს დაცვასთან და ბუნებრივი რესურსების მართვასთან დაკავშირებული ეროვნული და დარგობრივი სტრატეგიები.

ამავე დროს, გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა ასახავს გარემოს ხარისხსა და ადამიანის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულ რეალურ პრობლემებსაც. დოკუმენტი ემყარება საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020“-ით განსაზღვრულ პრინციპებს, რომელიც მოიცავს ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, გარემოსდაცვითი უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფასა და ბუნებრივი კატასტროფების თავიდან აცილებას. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის პარალელურად მიმდინარეობს მუშაობა ქვეყნის მდგრად განვითარებასთან დაკავშირებულ სხვა ეროვნულ დოკუმენტებზეც, რომლებიც საკუთარ წვლილს შეიტანს სოციალურ-ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი მიზნების ინტეგრაციის საქმეში.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა წარმოადგენს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსა და იმ სხვა სახელმწიფო უწყებების ძირითად სტრატეგიულ დოკუმენტს, რომლებიც ახორციელებენ გარემოს დაცვასთან და ბუნებრივი რესურსების მართვასთან დაკავშირებულ პოლიტიკას ან წვლილი შეაქვთ ამგვარი პოლიტიკის განხორციელებაში. ეფექტიანი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავება, ეროვნული კანონმდებლობის განხორციელებისა და აღსრულების გაძლიერება, აგრეთვე გარემოსდაცვითი მონიტორინგის, მონაცემთა დამუშავებისა და ანგარიშგების სისტემის გაუმჯობესება, რაც ხელისუფლებისა და საზოგადოებისათვის საქართველოს გარემოს ხარისხის შესახებ სანდო ინფორმაციის მიწოდებას უზრუნველყოფს, გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის პრიორიტეტულ მიმართულებებს მიეკუთვნება.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის სტრატეგიული მიზნებია:

1. **გარემოს მდგომარეობის გაუმჯობესება, ბუნებრივი რესურსების დაცვის/მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა და იმ რისკების თავიდან აცილება/მინიმუმამდე დაყვანა, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ადამიანების ჯანმრთელობას და მოსახლეობის კეთილდღეობას.**

აღნიშნული მიზნის ფარგლებში პრიორიტეტულ საქმიანობებს წარმოადგენს ისეთი ღონისძიებები, რომლებსაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ გარემოს მდგომარეობის გაუმჯობესებაში წყლის რესურსების, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის, ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის, ბუნებრივი კატასტროფების მართვის, ტყისა და ბიომრავალფეროვნების, ნიადაგის დაცვის, რადიაციული უსაფრთხოებისა და კლიმატის ცვლილების სფეროებში პრევენციული, შემარბილებელი და საადაპტაციო ღონისძიებების საშუალებით. მიზნები და ქმედებები განსაზღვრულია ქვეყანაში არსებული ფინანსური და ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

2. საქართველოს მიერ რეგიონული და გლობალური გარემოსდაცვითი კონვენციებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების გაუმჯობესება და შემდგომი დაახლოება ევროკავშირის გარემოსდაცვით პოლიტიკასთან, ჩარჩო კანონმდებლობასა და კონკრეტული დირექტივების მოთხოვნებთან.

აღნიშნული პროცესი წარმატებით მიმდინარეობს, შემუშავებულია გარემოს დაცვისა და კლიმატის ცვლილების სფეროებში ევროკავშირთან დაახლოების საგზაო რუკა. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში განხილულია საერთაშორისო გარემოსდაცვითი კონვენციებისა და კანონმდებლობის შესრულების სხვადასხვა ასპექტებიც.

3. ადმინისტრაციული სტრუქტურების გაძლიერება ეფექტიანი გარემოსდაცვითი მართვისა და გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის აღსრულების უზრუნველსაყოფად.

აღნიშნული მიზანი ეხება ცენტრალურ ადმინისტრაციულ ინსტიტუტებსა და მათ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს (სსიპ) შორის ევროკავშირთან დაახლოების პროცესისა და საერთაშორისო გარემოსდაცვითი კონვენციების მოთხოვნების შესრულებასთან დაკავშირებული კომპეტენციებისა და პასუხისმგებლობების სათანადოდ გადანაწილებას. მიზნის მიღწევის შედეგად უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს გარემოსდაცვითი მოთხოვნების ეფექტიანი განხორციელება და აღსრულება ხელისუფლების ყველა დონეზე გარემოსდაცვითი მართვის შესაძლებლობების გაძლიერების გზით, რაც ასევე ხელს შეუწყობს ხელისუფლების ორგანოებს შორის ჰორიზონტალური და ვერტიკალური თანამშრომლობის შემდგომ განვითარებას.

4. მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა სოციალურ და ეკონომიკურ პოლიტიკაში გარემოსდაცვითი ასპექტების ინტეგრაციის საშუალებით

აღნიშნული მიზანი გულისხმობს ეროვნული მდგრადი განვითარების პოლიტიკის შემუშავება/განხორციელების გაუმჯობესებას ეკონომიკური ეფექტიანობისა და გარემოსდაცვითი ეფექტურობის დაბალანსების საშუალებით და შესაბამისად გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების ხელშეწყობას. მის ფარგლებში მოიაზრება გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის ამაღლება გარემოსთან დაკავშირებული ეკონომიკის სხვადასხვას სექტორის წარმომადგენლებს შორის ისეთი მექანიზმების დამკვიდრების საშუალებით, როგორებიცაა გარემოსდაცვითი თვითმონიტორინგი, გარემოსდაცვითი მართვის პრინციპების განხორციელება, ინტეგრირებული ნებართვების სისტემის ამოქმედება, საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნიკის გათვალისწინება და სხვ. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა გზას უხსნის მწვანე ეკონომიკური ზრდისა და მწვანე ეკონომიკის პრინციპების დამკვიდრების ხელშემწყობ საქმიანობებს. პროგრამით გათვალისწინებული ღონისძიებები ხელს შეუწყობს მდგრადი განვითარების მიდგომის დამკვიდრებას, რაც უზრუნველყოფს სხვა დარგების საქმიანობაში გარემოსდაცვითი ასპექტების ინტეგრირებას სოციალური მოთხოვნებისა და ეკონომიკური ზრდის პარალელურად.

2. გარემოსდაცვითი მმართველობა

გარემოსდაცვითი ასპექტები ეკონომიკური თუ სოციალური განვითარების თითქმის ყველა დარგთან იკვეთება. გარემოსდაცვითი საქმიანობისა და ეკონომიკური ზრდის გაწონასწორება გამოწვევაა ყველა ქვეყნის მთავრობისთვის და გამონაკლისი არც საქართველოა. ქვემოთ, კონკრეტულ თავებში დასახული ამბიციური მიზნების მისაღწევად აუცილებელია გარემოსდაცვითი საკითხების ინტეგრირება შესაბამის პოლიტიკურ მიმართულებებში და ეროვნულ დონეზე გარემოსდაცვითი მმართველობის გაუმჯობესება.

გარემოსდაცვითი მმართველობა მოიცავს საქმიანობათა ფართო სპექტრს, როგორცაა გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და კანონმდებლობის შემუშავება, გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიზნების განხორციელება, კანონდარსტული, საქმიანობის განხორციელების პროგრესის ზედამხედველობა/მონიტორინგი და ეროვნულ დონეზე მიღწევების გაანალიზება. ქმედებათა მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტულ სფეროებში მმართველობის გაუმჯობესებასთან, მოცემულია ქვემოთ, თემატურ თავებში. აღნიშნული ქმედებები უმეტესად განსაზღვრულია კონკრეტული ტერიტორიებისთვის ან ორიენტირებულია დარგებზე და არ არის მოყვანილი ამ თავში. მოცემული თავი უფრო მეტად ფოკუსირებულია ურთიერთგადამკვეთ თემებზე და ეროვნულ მმართველობაზე, როგორც ერთიანი ეროვნული პოლიტიკის გატარებისა და განხორციელების პროცესზე. კერძოდ, წარმოდგენილ თავში მოყვანილი ქმედებები ხელს უწყობს ეროვნულ დონეზე ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების განხორციელებას, როგორცაა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი, გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და კანონმდებლობის შემუშავება, აღსრულება, კონტროლი და ანალიზი. ასევე მონაცემთა მართვასთან დაკავშირებული გამოწვევები, როგორცაა მონაცემთა შეგროვება, ანალიზი, ანგარიშგება, საინფორმაციო-ტექნოლოგიური საშუალებების გაუმჯობესება და ა.შ.

2.1 არსებული მდგომარეობა

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებამ დაამტკიცა, რომ გარემოს დაცვა და სამრეწველო/ეკონომიკური განვითარება უნდა განიხილებოდეს ერთმანეთის შემავსებლად და არა ურთიერთსაწინააღმდეგოდ. დასავლეთის ქვეყნების განვითარებამ, აჩვენა, რომ ეკონომიკური კეთილდღეობის მიღწევა შესაძლოა მაშინ, როცა დაცულია წონასწორობა ქვეყნის განვითარებასა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას შორის და რომ ხალხის კეთილდღეობა მხოლოდ მაშინ არის უზრუნველყოფილი, როდესაც გარემოსდაცვით და სოციალურ ასპექტებს ისეთივე მნიშვნელობა ენიჭება, როგორც ეკონომიკურ ზრდას.

ეფექტური გარემოსდაცვითი მმართველობის ჩამოყალიბება არის ქვეყნის გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტების გაწონასწორების ერთადერთი გარანტი. ახლო მომავალში ამ წონასწორობის მისაღწევად აუცილებელია, რომ ტრადიციული ინდუსტრიალიზაციის გრძელი გზის გაგრძელების ნაცვლად, საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად მწვანე ეკონომიკის სფეროში სხვადასხვა ღონისძიებების განხორციელება განისაზღვროს. შწვანე ეკონომიკის ამოცანები ცალკე იქნება განხილული გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მე-15 თავში.

საყოველთაოდ არის აღიარებული, რომ პრევენცია წარმოადგენს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ძირითად ინსტრუმენტს. პრევენცია ასევე არის წამყვანი პრინციპი ევროპის გარემოსდაცვით პოლიტიკასა და კანონმდებლობაში, რაზეც საქართველოს ვალდებულება აქვს აღებული საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების თანახმად. პრევენცია მოითხოვს ყველა დაინტერესებული მხარის აქტიურ ჩართულობას დაგეგმვის პროცესში, დაწყებული მწარმოებლით და დამთავრებული საქმიანობაზე ნებართვის გამცემი უწყებებით. დღევანდელი მდგომარეობით, გარემოზე ზემოქმედების შეფასება (გზშ) კონკრეტული საქმიანობისთვის და ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა, როგორც მშენებლობის ნებართვის ნაწილი, საქართველოში წარმოადგენს გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილების ძირითად ინსტრუმენტს. უფრო მცირე დამბინძურებლები რეგულირდება ტექნიკური რეგლამენტით. გარემოზე უარყოფითი ზეგავლენის შეფასება არ ხორციელდება რომელიმე სტრატეგიულ დოკუმენტთან (პოლიტიკა, გეგმა, პროგრამა) დაკავშირებით, რაც ზღუდავს გააზრებული გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობას სტრატეგიისა და გეგმების შემუშავების ადრეულ ეტაპზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნებართვის გაცემის არსებულ სისტემაში დაგეგმილია მნიშვნელოვანი ცვლილებები და მიღწეულია პროგრესი. ახალ კანონს - გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსს - შემოაქვს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ) და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (სგშ) შესახებ ევროკავშირის დირექტივებით, ასევე ესპოს კონვენციისა და მისი ოქმით და ორჰუსის კონვენციით განსაზღვრული პრინციპები. გარემოსდაცვითი შეფასების კანონმდებლობის ევროკავშირის დირექტივებთან ჰარმონიზაციის პროცესის შედეგად ჩამოყალიბებული ახალი რეგულაციები სრულ შესაბამისობაში იქნება მოქმედ საერთაშორისო სამართლებრივ საუკეთესო მიდგომებთან. კერძოდ, გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას დაექვემდებარება ყველა ის საქმიანობა (მასშტაბისა და კატეგორიის მიხედვით), რომელიც მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენს გარემოს მდგომარეობასა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე. ამასთან, კოდექსის ამოქმედება, გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღების საწყის ეტაპზე საზოგადოების ჩართულობის ეფექტიანი სამართლებრივი გარანტიების საფუძველზე, უზრუნველყოფს საზოგადოების მონაწილეობის მაღალ სტანდარტებს, როგორც სკრინინგის, ისე სკოპინგისა და უშუალოდ გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების სტადიაზე. კოდექსით განსაზღვრულია გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას დაქვემდებარებული ახალი საქმიანობების ჩამონათვალი. გარემოზე ზემოქმედების რისკებისა და ზემოქმედების ხარისხის გათვალისწინებით, საქმიანობები დაჯგუფებულია ორ დანართში. პირველ დანართში მითითებული საქმიანობები ცალსახად ექვემდებარება გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას. რაც შეეხება მეორე დანართში მითითებულ საქმიანობებს, მათთვის თავდაპირველად გათვალისწინებულია სკრინინგის პროცედურის ჩატარება, რომლის საფუძველზეც დადგინდება ექვემდებარება თუ არა საქმიანობა გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას. ამდენად, ერთი შეხედვით, გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას დაქვემდებარებული საქმიანობების ჩამონათვალი იზრდება, თუმცა, რეალურად, მეორე დანართში მოცემული საქმიანობები მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაექვემდებარება გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცედურას, თუ ეს დადგინდება სკრინინგის გადაწყვეტილებით. ამასთან, კოდექსით ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიახლე არის ის, რომ იგი ითვალისწინებს სკრინინგის და სკოპინგის პროცედურების ერთ ეტაპად გაერთიანებას, რაც საქმიანობის განმახორციელებელს მისცემს საშუალებას, სკრინინგის ეტაპზე წარადგინოს

როგორც სკრინინგის ასევე სკოპინგის პროცედურებისათვის საჭირო დოკუმენტაცია, რომელსაც სამინისტრო განიხილავს პარალელურ რეჟიმში. მოცემული დანაწესი საშუალებას მისცემს საქმიანობის განმახორციელებს დაზოგოს დრო და პროცედურა გაიაროს შემჭიდროვებულ ვადებში. საქმიანობის განმახორციელებელი, საკუთარი გადაწყვეტილების საფუძველზე, უფლებამოსილი იქნება, პირდაპირ სკოპინგის განცხადებით მიმართოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს (სკრინინგის ეტაპის გავლის გარეშე) და ითხოვოს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემა. ასეთ დროს პირი დაზოგავს სკრინინგის ეტაპისათვის გათვალისწინებულ დროს და ვადებს და შესაბამისად ადმინისტრაციულ წარმოებას სამინისტროში დაიწყებს სკოპინგის ეტაპით.

ახლად ჩამოყალიბებული სგშ-ს ტრანსსასაზღვრო პროცედურების სისტემა ხელს შეუწყობს გარემოს დაცვასა და ადამიანთა ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ასპექტების ინტეგრირებას სტრატეგიულ დაგეგმვაში და გააუმჯობესებს ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობას. ამ მხრივ კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მიმდინარე პროცესია დაბინძურების პრევენციისა და კონტროლის ინტეგრირებული კანონმდებლობის შემუშავება ასოცირების შესახებ შეთანხმების მოთხოვნათა შესაბამისად, რაც გულისხმობს ძირეულ ცვლილებებს არსებულ სანებართვო სისტემაში. . კერძოდ, დაგეგმილია სამართლებრივი, ინსტიტუციური, ადმინისტრაციული და პროცედურული ჩარჩოს შემუშავების გზით დაბინძურების პრევენციისა და კონტროლის ინტეგრირებული სისტემის დანერგვა, რაც გულისხმობს თანამედროვე გარემოსდაცვითი მართვის ისეთი პრინციპების დანერგვას, როგორცაა საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნიკა და ემისიის ზღვრული ნორმები, როგორც ამას ასოცირების შესახებ შეთანხმება მოითხოვს.

გარემოსდაცვითი მმართველობის კიდევ ერთი ინსტრუმენტია ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზიების გაცემა, რომლის მიზანია ეროვნული რესურსების მდგრადი და რაციონალური გამოყენება. დღეის მდგომარეობით საქართველოში ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისთვის გაიცემა შემდეგი სახის ლიცენზიები: სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზია (წიაღისეული მოპოვების ან/და შესწავლა-მოპოვების მიზნით); ტყით სარგებლობის გენერალური ლიცენზია, რომელიც მოიცავს ხე-ტყის დამზადების სპეციალურ ლიცენზიასა და სამონადირეო მეურნეობის მართვის ლიცენზიას (აღნიშნული ლიცენზიების გაცემა შესაძლებელია ასევე ცალ-ცალკე); ექსპორტის მიზნით სოჭის გირჩითა და „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის (CITES) დანართებში შეტანილი თეთრყვავილას ბოლქვებით ან/და ყოჩივარდას გორგლებით სარგებლობის ლიცენზია და თევზჭერის ლიცენზია. საქმიანობის ლიცენზია გაიცემა კონკრეტულ იურიდიულ პირზე საქმიანობის სათანადოდ განსახორციელებლად. ლიცენზიის აღნიშნული კატეგორია შეიცავს ნებართვებს გარკვეული ტიპის პროდუქტის რესურსისა და/ან სახიფათო მასალის გადაზიდვასა და ვაჭრობაზე (მაგ. შეზღუდული საბაზრო მასალების ტრანსპორტირება და იმპორტ/ექსპორტ/ტრანზიტი; რადიაციის წყაროებისა და რადიაქტიური ნივთიერებების/ნარჩენების შექმნა; ბირთვული/რადიაციული წყაროების/მასალების იმპორტ/ექსპორტ/ტრანზიტი; „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ველური ფლორისა და ფაუნის სახეობების საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის სახეობების იმპორტ/ექსპორტ/ტრანზიტი). საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი (სსიპ) გარემოს ეროვნული სააგენტო გასცემს ლიცენზიებს ყველა ტიპის

ბუნებრივი რესურსით სარგებლობაზე, გარდა ნავთობისა და გაზისა. ხე-ტყით სარგებლობის გრძელვადიანი ლიცენზიების გაცემა აღარ წარმოებს 2012 წლიდან, წარსულში ტყის მართვის არასწორი პრაქტიკის და ტყისადმი მიყენებული ზიანის გამო, თუმცა მანამდე გაცემული ლიცენზიები კვლავაც მოქმედია.

კანონის აღსრულება მმართველობის საკვანძო სეგმენტია. ამჟამად გარემოსდაცვით ზედამხედველობას ახორციელებს გბრდს-ს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი (გზდ), თავისი ცენტრალური და რეგიონული ოფისების საშუალებით. საწარმოებში ინსპექტორების რეგულარული ვიზიტებით, აღნიშნული დეპარტამენტი მეთვალყურეობას უწევს დადგენილი წესებისა და რეგულაციების შესრულებას საწარმოების მხრიდან. დეპარტამენტი ასევე რეაგირებს იურიდიული და ფიზიკური პირების საჩივრებზე ნებისმიერი საწარმოს წინააღმდეგ და დარღვევების აღმოჩენის შემთხვევაში მათგან მოითხოვს, რომ საქმიანობა განსაზღვრულ ვადებში მოიყვანონ ეროვნულ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში. კომპანიები ასევე ჯარიმდებიან გარემოზე ნებისმიერი ზიანისა და ზარალის მიყენებისთვის. არსებული ეროვნული კანონმდებლობა გარემოზე ზიანის მიყენებისა და ამ დაზიანებით გამოწვეული შედეგების მიმართ მკვეთრად განსხვავდება ევროკავშირის მიდგომისგან და საჭიროებს სრულ გადასინჯვა/განახლებას.

ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ ევროკავშირის დირექტივის იმპლემენტაციის ვალდებულების შესრულების მიზნით, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში სამინისტრომ შეიმუშავა “გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ” საქართველოს კანონის პროექტის სამუშაო ვერსია, რომელმაც უნდა მოიცვას მთლიანად გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის სისტემის რეფორმირება. შედეგად, ახალი კანონის მიზანი იქნება გარემოსთვის მიყენებული მნიშვნელოვანი ზიანის გამოსწორების და ასეთი ზიანის პრევენციისათვის სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა, რაც დაეფუძნება „დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპს. შესაბამისად, დამაზიანებელმა უნდა აიღოს ვალდებულება აღადგინოს დაზიანებული გარემო და ამ შემთხვევაში მოიაზრება დაზიანების შესაბამისი არამხოლოდ ფულადი კომპენსაცია (რეფორმის ფარგლებში მუშავდება ასევე გარემოსათვის მიყენებული ზიანის გამოთვლის მეთოდოლოგია ევროპული სტანდარტების შესაბამისად), არამედ უშუალოდ გარემოს პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა. ამ კანონის ფარგლებშივე იგეგმება ასევე მცირე ზიანის ინკორპორირებაც, რის შედეგადაც კანონი მოიცავს როგორც ავტორიზებულ, ისე არავტორიზებულ ზიანს. ამავე კანონის ფარგლებში განსაზღვრული იქნება გარემოსდაცვითი სარეზერვო ფონდის შექმნაც, რომელშიც იგეგმება გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის სახით გადახდილი სხვადასხვა ტიპის საკომპენსაციო თანხების აკუმულირება, რაც შემდგომ მოხმარდება ისტორიული დაბინძურების აღდგენას და ასევე გამოიყენება იმ შემთხვევაში როდესაც მომავალში შეუძლებელი იქნება დამბინძურებლის იდენტიფიცირება.

ამასთან აღსანიშნავია, რომ კანონპროექტის ეფექტიანი იმპლემენტაციის მიზნით შემუშავდა გარემოსათვის მიყენებული ზიანის გამოთვლის მეთოდოლოგიის სამუშაო ვერსია, რომელიც უზრუნველყოფს ევროკავშირის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვას. აღნიშნულ კანონპროექტსა და მეთოდოლოგიის პროექტთან დაკავშირებით

სამინისტროს შესაბამის თანამშრომლებს ჩაუტარდათ ტრენინგები, რათა მათი ძალაში შესვლის შემდგომ უზრუნველყოფილი იყოს მისი ეფექტიანი აღსრულება.

გარემოსდაცვითი მონაცემების მართვა ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს წარმოადგენს გარემოს მდგომარეობის მონიტორინგის მიმართულებით. მონიტორინგი საინფორმაციო სისტემის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია, რომელიც გვაწვდის ინფორმაციას გარემოს მდგომარეობისა და პოტენციური ან არსებული დაზიანებების წყაროების შესახებ. მონიტორინგის შესაძლებლობა ბოლო წლების განმავლობაში გაიზარდა, ასევე სტაბილურად იზრდება გაზომვების შესაძლებლობები. თუმცა, ჯერ კიდევ არსებობს ხარვეზები ძირითადი მონაცემების შეგროვების ზოგიერთ სფეროში (მაგ. ეროვნულ დონეზე შეფასების გასაკეთებლად საჭირო სტატისტიკური მონაცემები), თვითმონიტორინგში, მოდელირების გამოყენებაში ანალიზისა და პროგნოზირებისთვის. გარემოსდაცვითი მონაცემების მართვა ამჟამად ემყარება ეროვნული გარემოსდაცვითი მონაცემების ანგარიშგების სისტემას. გარემოსდაცვითი მონიტორინგისა და მასთან დაკავშირებული გამოწვევების შესახებ დეტალური ინფორმაცია მოცემულია დარგობრივ თავებში.

გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობა უმნიშვნელოვანესია კარგი გარემოსდაცვითი მმართველობისთვის. შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობა და საერთაშორისო შეთანხმებები, რომელთა მხარესაც წარმოადგენს საქართველო, უზრუნველყოფს გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის ეფექტურობისა და საზოგადოების ჩართულობისათვის საჭირო სათანადო მექანიზმების დანერგვის საკანონმდებლო საფუძველს. გბრდს-სა და მის სისტემაში შემავალი ერთეულების ვებ-გვერდებთან ერთად, სადაც განთავსებულია ინფორმაცია სხვადასხვა გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით, სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის ვებ-გვერდზე ხელმისაწვდომია ინფორმაცია გარემოსდაცვით თემებზე, პროექტებზე, მოხსენებებზე, მონაცემებზე, სტატისტიკაზე, რუკებზე, კანონმდებლობაზე, სტრატეგიულ და სახელმძღვანელო დოკუმენტებზე და ა. შ. ის აგრეთვე მოიცავს მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმებების ტექსტებს და ეროვნულ მოხსენებებს ამ შეთანხმებების დებულებების განხორციელების შესახებ, ეროვნულ მოხსენებებს გარემოს მდგომარეობის შესახებ, გარემოსდაცვითი ორგანიზაციების რეესტრს, ინფოგრაფიკას, ასევე, გაცემულ ნებართვებს და მათთან დაკავშირებულ ინფორმაციას. ამჟამად მიმდინარეობს გარემოსდაცვითი ინფორმაციის მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რაც უფრო ეფექტურს გახდის გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობას, როგორც ამას ეროვნული კანონმდებლობა, ასოცირების შესახებ შეთანხმება და “კონვენცია გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ” (ორჰუსის კონვენცია) მოითხოვს.

საქართველოში საზოგადოებას შესაძლებლობა აქვს, ჩართული იყოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში გზმ-ს დაქვემდებარებული საქმიანობების შესახებ საჯარო განხილვების სამართლებრივად დადგენილი პროცედურის საშუალებით. საზოგადოებას ასევე შეუძლია გამოიყენოს ცხელი ხაზი, რათა აცნობოს გბრდს-ს შემჩნეული გარემოსდაცვითი პრობლემების შესახებ. საინფორმაციო ტექნოლოგიებზე დამყარებული სხვა საშუალებებიც არის

დანერგული სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის მიერ, მაგალითად, ელექტრო-შეტყობინება - შეტყობინების სერვისი, რომელიც ავრცელებს ახალ ამბებს გარემოსდაცვითი კანონმდებლობებისა და საჯარო განხილვების შესახებ, შეტყობინებებს პიროვნებათა მიერ გარემოს დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის დარღვევების შესახებ.

გარემოსდაცვითი განათლება მნიშვნელოვანია, რათა მიღწეულ იქნეს საზოგადოების სათანადოდ მონაწილეობა გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებში და ხელი შეეწყოს საზოგადოებაში გარემოს მიმართ პასუხისმგებლიანი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას. შემუშავების პროცესშია გარემოსდაცვითი განათლება მდგრადი განვითარებისთვის - საქართველოს ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა 2018-2020 წლებისთვის. დოკუმენტი ხელს შეუწყობს გარემოსდაცვითი განათლების პროფილს გაძლიერებას საგანმანათლებლო სისტემაში, დაინტერესებულ მხარეებს შორის კოორდინაციას და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას ისე, რომ თითოეულ მოქალაქეს ჰქონდეს პასუხისმგებლიანი დამოკიდებულება გარემოსადმი და ამგვარად, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს ქვეყნის მდგრად განვითარებაში.

2.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და კანონმდებლობის ძირითადი ნაწილი შემუშავებულია გბრდს-ს მიერ. მას ასევე აკისრია ძირითადი როლი გარემოსდაცვით ადმინისტრირებაში, ნებართვების გაცემასა და აღსრულებაში, მონიტორინგში, მონაცემთა ანალიზსა და მართვაში მის დაქვემდებარებაში მყოფი სამსახურების საშუალებით. გბრდს კოორდინირებას უწევს თანამშრომლობას რეგიონული და საერთაშორისო გარემოსდაცვითი მრავალმხრივი შეთანხმებების ფარგლებში. გბრდს-ს კონკრეტული ფუნქციები დარგების მიხედვით დეტალურად არის აღწერილი გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის სხვა თავებში.

გარემოსდაცვითი საკითხების ინტეგრირება სხვა დარგობრივ პოლიტიკასა და ქმედებებში მოითხოვს ვალდებულებათა აღებას და თავისი წვლილის შეტანას სხვა სამინისტროებისა და, ზოგადად, მთლიანად მთავრობის მხრიდან. ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია ის სამინისტროები, რომლებიც ჩართულები არიან იმ სოციალურ-ეკონომიკური სექტორის განვითარების დაგეგმვაში, რომელიც გარემოზე ყველაზე დიდ ზეწოლას ახდენს ან მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გარემოსდაცვითი გამოწვევების პრევენცია/რეაგირებაში. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ენერჯეტიკის სამინისტრო, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტრო და მის დაქვემდებარებაში მყოფი საბაჟო დეპარტამენტი, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო და სტატისტიკის ეროვნული სამსახური წარმოადგენენ ძირითად უწყებებს ამ მიმართულებით. იმისათვის, რომ გადაიჭრას კომპლექსური გარემოსდაცვითი საკითხები, როგორცაა ნარჩენების მართვის ორგანიზება, ჰაერის დაბინძურების შემცირება დიდ დასახლებებსა და სამრეწველო ზონებში, წყლის ხარისხისა და რაოდენობის საკითხების გადაწყვეტა, ტყის რესურსებისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვა, შავი ზღვის სანაპირო ზონების მოწყობა და სხვა, საჭიროა მჭიდრო თანამშრომლობა სამინისტროებს შორის და გარემოსდაცვითი ასპექტების ინტეგრირება დაგეგმვის სხვადასხვა დოკუმენტებში.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის გარემოს დაცვის სამმართველო მის დაქვემდებარებაში მყოფი სსიპ სატყეო სააგენტოს საშუალებით, მართავს ტყეებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე (162 104 ჰა), დაცული ტერიტორიების სტატუსის მქონე ტყეების გარდა. ამასთან ერთად, სამმართველო მონაწილეობს შესაბამის ქმედებებში გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით.

ადგილობრივი თვითმმართველობები პასუხისმგებლები არიან ადგილობრივი მნიშვნელობის ბუნებრივი რესურსების მართვაზე, შესაბამისი მუნიციპალიტეტის მფლობელობაში არსებული წყლისა და ტყის რესურსებისა და მიწის ჩათვლით. მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვება, ქუჩების, პარკებისა და სხვა საჯარო სივრცეების დასუფთავება მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე და გამწვანების საქმიანობა ასევე მუნიციპალიტეტის ფუნქციებია. ადგილობრივი თვითმმართველობები გასცემენ მშენებლობის ნებართვებს გარკვეული კატეგორიის საქმიანობისთვის, რომელთა ნაწილი შეიძლება იყოს ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა.

მეცნიერულად დადასტურებული ანალიზი მნიშვნელოვანია ეფექტური გადაწყვეტილებების მიღების და კარგი მმართველობის უზრუნველყოფისთვის. ამჟამად, ქვეყნის სამეცნიერო ინსტიტუტების ყურადღების ცენტრშია პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებულია გეოლოგიასთან, სეისმოლოგიასთან, რადიაციულ უსაფრთხოებასთან, ბიომრავალფეროვნებასთან, ნიადაგთან და წყლის რესურსებთან. გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მმართველობის პროცესში სამთავრობო ინსტიტუტებისთვის დახმარების გაწევით მათი შესაძლებლობების გაზრდის თვალსაზრისით. არასამთავრობო ორგანიზაციები მონაწილეობენ სხვადასხვა დისკუსიებში და წვლილი შეაქვთ პოლიტიკის ფორმირების პროცესში, ასევე ახორციელებენ კონტროლს და მონიტორინგს უწევენ გარემოსდაცვითი ქმედებების განხორციელებას.

ბოლოს, მნიშვნელოვან დაინტერესებულ მხარედ უნდა ჩაითვალოს ფართო საზოგადოება, როგორც კარგი გარემოსდაცვითი მმართველობის საბოლოო ბენეფიციარი. საზოგადოება აწესებს თავის მოთხოვნებს იმ ორგანოებისადმი, რომლებიც დაკავებულნი არიან გარემოსდაცვითი საკითხების ადმინისტრირებით. ამავე დროს, პროგრესის მიღწევა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც მოსახლეობას საკუთარი წვლილი შეაქვს გარემოსდაცვითი მიზნების განხორციელებაში, საზოგადოების თითოეული წევრის პირადი ძალისხმევის ჩათვლით.

2.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

მთავარი კანონი, რომელიც გარემოსდაცვით საკანონმდებლო ჩარჩოს შეადგენს, არის საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ (1996). თუმცა, ის მომველებულია და ვეღარ პასუხობს ქვეყნის პოლიტიკას და თანამედროვე მიდგომებს. შესაბამისად, საჭიროა მისი განახლება, რათა არსებობდეს საკანონმდებლო საფუძველი ყველა დარგობრივი კანონისთვის და დარეგულირდეს ურთიერთგადაძვევითი გარემოსდაცვითი საკითხები. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა გარემოსდაცვითი სფეროები რეგულირდება კონკრეტული დარგობრივი კანონებით და კანონქვემდებარე აქტებით, რომლებიც უფრო დეტალურად განხილულია გარემოს

დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის კონკრეტულ თავებში.

ევროკავშირთან ასოცირების პროცესის შედეგად ინტენსიურად მიმდინარეობს გარემოსდაცვითი კანონპროექტების მომზადება. 2014 წელს საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების ხელმოწერა იძლევა სხვადასხვა სფეროში ეროვნული პოლიტიკის შემუშავების გრძელვადიან პერსპექტივას, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების ჩათვლით. ასოცირების შესახებ შეთანხმება იძლევა სოლიდურ სამართლებრივ საფუძველს სამომავლო კანონშემოქმედებისა და კანონდარღვლების პროცესისთვის. სხვა საკითხთა შორის, ის განსაზღვრავს ამოცანებს, რომლებიც უნდა განხორციელდეს დადგენილ ვადებში შემდეგი მიმართულებებისთვის: (i) გარემოსდაცვითი მმართველობა; (ii) ჰაერის ხარისხი; (iii) წყლის ხარისხი და რესურსების მართვა, საზღვაო გარემოს ჩათვლით; (iv) ნარჩენების მართვა; (v) ბუნების დაცვა; (vi) სამრეწველო დაბინძურება და სამრეწველო საფრთხეები; (vii) ქიმიური ნივთიერებების მართვა; და (viii) კლიმატის ქმედება. ტყის მდგრადი მართვა და თევზჭერასთან დაკავშირებული ასპექტები მოყვანილია ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის (DCFTA) შესახებ ხელშეკრულებაში, რომელიც ასოცირების შესახებ შეთანხმების ნაწილია. რამდენიმე კანონპროექტი (მაგალითად, ნარჩენების იმპორტის, ექსპორტის და ტრანზიტის შესახებ; წყლის რესურსების მართვის შესახებ) და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები უკვე მომზადებულია, ხოლო სხვები ან შემუშავების პროცესშია ან დაგეგმილია. ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების საგზაო რუკა, რომელიც გზის-მ შეიმუშავა, აწესებს კონკრეტულ ქმედებებს ასოცირების შესახებ შეთანხმების ვალდებულებების დროულად შესრულებისთვის.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც ეროვნული გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ჩარჩოს განსაზღვრავს, არის 2015 წელს დამტკიცებული გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები (SDGs). დოკუმენტი მოიცავს 169 ქვემიზანს, რომლებიც 2030 წლისთვის უნდა იქნას მიღწეული. ამ ქვემიზნების გარკვეული რაოდენობა მოიცავს გარემოსდაცვით ასპექტებს, რომლებსაც ქვეყნებმა უნდა მოარგონ თავიანთი პოლიტიკა. დამატებითი ინფორმაცია SDGs-ის გარემოსდაცვითი მიზნების შესახებ მოცემულია მე-15 თავში- “მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება”.

საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა მხარეც არის საქართველო, მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ეროვნული პოლიტიკის ფორმულირების პროცესში. საქართველო არის გლობალური და რეგიონული მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმების, მათ შორის 18 კონვენციის, მათი ოქმების, დამატებების და შეთანხმებების მხარე. ერთ-ერთი ასეთი ხელშეკრულება, რომელიც გავლენას ახდენს მთელ გარემოსდაცვით მმართველობაზე ეროვნულ დონეზე და ხელს უწყობს საქართველოში უკეთესი გარემოსდაცვითი დემოკრატიის განვითარებას, არის კონვენცია ორჰუსის კონვენცია. იცავს რა მოსახლეობის გარემოსდაცვით უფლებებს, ორჰუსის კონვენცია იძლევა გარემოსდაცვითი მმართველობის სფეროს შემდგომი გაუმჯობესების მყარ საფუძველს. მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმებები მოცემულია ცხრილში 1.

ცხრილი 1. მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმებები, რომელთა მხარეც არის საქართველო

დასახელება	რატიფიცირების/ შეერთების თარიღი
კონვენცია შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ	1993
შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებისა და ლანდშაფტების შენარჩუნების შესახებ	2009
შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი ხმელეთზე განლაგებული წყაროებითა და საქმიანობებით გამოწვეული შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ	2009
შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი დამპინგით გამოწვეული შავი ზღვის გარემოს დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ	1993
შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი ავარიულ შემთხვევებში შავი ზღვის გარემოს ნავთობითა და სხვა სახიფათო ნივთიერებებით დაბინძურების თავიდან აცილების მიზნით თანამშრომლობის შესახებ	1993
კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ	1994
ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენის ოქმი	2008
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია	1994
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის კიოტოს ოქმი	1999
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კლიმატის ცვლილების პარიზის შეთანხმება	2017
ოზონის შრის დაცვის შესახებ კონვენცია	1995
მონრეალის ოქმი ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ	1995
ოზონის შრის დაცვის შესახებ კონვენციის ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ (მონრეალის) ოქმის ლონდონის ცვლილება	2000
ოზონის შრის დაცვის შესახებ კონვენციის ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ ოქმის კოპენჰაგენის ცვლილება	2000
ოზონის შრის დაცვის შესახებ კონვენციის ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ ოქმის მონრეალის ცვლილება	2000
ოზონის შრის დაცვის შესახებ ვენის კონვენციის ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ მონრეალის ოქმის პეკინის ცვლილება	2010
კონვენცია გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობათა საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ	1996
კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ	1996

კონვენცია შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ	1999
შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების კონვენციის ოქმი ევროპაში ჰაერის დამბინძურებლების შორ მანძილებზე გავრცელების მონიტორინგისა და შეფასების ერთობლივი პროგრამის გრძელვადიანი დაფინანსების შესახებ	2012
ბაზელის კონვენცია სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ	1999
გაეროს კონვენცია გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ	1999
კონვენცია ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ	2000
შეთანხმება შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვის და მიმდებარე ატლანტის ოკეანის მცირე ვეშაპისებრთა დაცვის შესახებ	2001
შეთანხმება აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვაზე	2001
შეთანხმება ღამურების დაცვის შესახებ ევროპაში	2001
კონვენცია გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ (ორჰუსის კონვენცია)	2000
ცვლილება გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების (გმო) შესახებ	2016
სტოკჰოლმის კონვენცია მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ	2006
როტერდამის კონვენცია ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებითა და პესტიციდებით საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის შესახებ	2006
ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია	2008
ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია	2010
შეთანხმება საქართველოს რესპუბლიკისა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს ბირთვული იარაღის გაუფრცვლბლობის შესახებ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით გარატიების გამოყენების თაობაზე	2003
საქართველოს რესპუბლიკისა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს ბირთვული იარაღის გაუფრცვლბლობის შესახებ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით გარატიების გამოყენების თაობაზე შეთანხმების დამატებითი ოქმი	2003
კონვენცია ბირთვული ნივთიერებების ფიზიკური დაცვის შესახებ	2006
გაერთიანებული კონვენცია გამოყენებულ საწვავთან მოპყრობის უსაფრთხოებისა და რადიოაქტიურ ნარჩენებთან მოპყრობის უსაფრთხოების შესახებ	2009
კონვენცია ბირთვული ავარიის შემთხვევაში ადრეული შეტყობინების შესახებ	2010

საერთაშორისო ვალდებულებებთან ერთად, არსებობს მრავალი ეროვნული სტრატეგიული დოკუმენტი, რომლებიც აყალიბებს პოლიტიკურ ჩარჩოს და ქმნის ერთიანი ეროვნული გარემოსდაცვითი პოლიტიკის საფუძველს. გარემოსდაცვითი უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფა ბუნებრივი კატასტროფების

თავიდან აცილებისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზით გახლავთ ერთ-ერთი იმ სამი მთავარი პრინციპიდან, რომელიც ასახულია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში - „საქართველო 2020“ (2014). საქართველოს 2015-2017 წლების რეგიონული განვითარების პროგრამა ასახავს მთელ რიგ გარემოსდაცვით პრიორიტეტულ მიმართულებებს, როგორებიცაა ატმოსფერული ჰაერის დაცვა, წყალმომარაგებისა და სანიტარიის განვითარება, ტყის რესურსების მდგრადი გამოყენება, ნარჩენების მართვა და ახალი მექანიზმების განხორციელება ბუნებრივი და ანთროპოგენური საფრთხეების შესამცირებლად. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ შემუშავებულ საქართველოს 2015-2020 წლების სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიას აქვს სტრატეგიული მიმართულება 3.7, რომელიც ეძღვნება კლიმატის ცვლილებას, გარემოს დაცვას და ბიომრავალფეროვნებას. აღნიშნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა გახლავთ კიდევ ერთი დოკუმენტი, რომელიც გარემოს და ბუნებრივი რესურსების მდგრად მართვას ერთ-ერთ პრიორიტეტულ სფეროდ მიიჩნევს. დოკუმენტი შეიცავს ქმედებებს დაცული ტერიტორიების, ბიომრავალფეროვნების, ტყის, წყლის, ბუნებრივი საძოვრების, მყარი ნარჩენების მართვის, კლიმატის ცვლილებებისა და ბუნებრივი კატასტროფების მიმართულებით. სხვა საკითხებთან ერთად, ის ითვალისწინებს მინიმალური მოთხოვნების შემოღებას სასუქებისა და მცენარეთა დაცვის საშუალებებისთვის, ინვესტირებას ფერმერულ წარმოებაში და/ან ენერჯის განახლებადი წყაროების გამოყენებაში, აზოტის სასუქების გამოყენების შემცირებას, მეცხოველეობის მართვის გაუმჯობესებას (ცხოველური ნარჩენების მოვლის ჩათვლით), მარცვლეული კულტურების კლიმატისადმი უფრო მედეგი სახეობებით ჩანაცვლებას, წყლის მდგრად მართვას, მათ შორის წყლის ეფექტურობის გაზრდას ფერმაში წყლის დასაგროვებელი ზონების მოწყობის გზით, წყლის ეფექტური გამოყენებით მოსავლის აღების მოდელების და გარემოსათვის უსაფრთხო მეურნეობის სისტემების ხელშეწყობას. საქართველოს კულტურის სტრატეგია „კულტურა 2025“ და სამოქმედო გეგმა 2017-2018 წლებისთვის მოიცავს საკითხებს კლიმატის ცვლილების, ბიომრავალფეროვნებისა და დაცული ტერიტორიების შესახებ.

გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიმართულებები ასახულია ეროვნული საბიუჯეტო და ფინანსური მართვის ჩარჩო დოკუმენტში - ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები. დოკუმენტი გამოყოფს ბიუჯეტის მრავალწლიან ზედა ზღვრებს სამთავრობო პრიორიტეტების გათვალისწინებით, რომლებიც დადგენილია თითოეული სამინისტროს საშუალოვადიან სამოქმედო გეგმებში. დოკუმენტი ასახავს სამინისტროების საშუალოვადიან პრიორიტეტებს, მათ დაფინანსებას და მიზნებს.

არსებობს ასევე კონკრეტული დარგობრივი გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და სტრატეგიის დოკუმენტები, რომლებიც მიღებულია საქართველოს მთავრობის ან პარლამენტის მიერ. ეროვნული ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა 2014-2020 წლებისთვის, საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია (2013), გაუდაბნობასთან ბრძოლის ეროვნული სამოქმედო პროგრამა (2014-2022), ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია (2016-2030) და ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმა (2016-2020) მთავარი დარგობრივი სტრატეგიული დოკუმენტებია, რომელთა ძირითადი ასპექტებიც ასახულია გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში. ზემოაღნიშნული პოლიტიკური დოკუმენტები უფრო დეტალურად განხილულია ქვემოთ კონკრეტულ თავებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამა იყო მთავარი დოკუმენტი, რომელიც წარმართავდა გარემოსდაცვით პოლიტიკას 2012-2016 წლებში. გარემოსდაცვითი მმართველობის ზოგიერთი ასპექტი მოცემულია გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის სხვადასხვა თავებში.

2.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

გარემოსდაცვითი მმართველობა მნიშვნელოვანია შესაბამისი ქმედებების დაგეგმვისა და განხორციელებისთვის არსებულ გარემოსდაცვით გამოწვევებზე ადექვატურად და ეფექტიანად რეაგირების მიზნით. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში წარმოდგენილია მთელი რიგი პრიორიტეტული ქმედებები, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს მთავრობას, დააბალანსოს ეკონომიკური განვითარება გარემოსდაცვითი დანაკარგების გარეშე, ისარგებლოს გარემოს სიკეთეებით და ეკოსისტემების სერვისებით ისე, რომ ქვეყანა მდგრადად და დაბალასებულად განვითარდეს.

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება და მისი საგზაო რუკა ითვალისწინებს ახალი კანონმდებლობის შემუშავებას სხვადასხვა სფეროებში. გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მიღება და განხორციელება, რომელიც ხელს შეუწყობს გარემოსდაცვითი საკითხების ადრეულ განხილვას სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში, ერთ-ერთ პრიორიტეტულ საკითხს წარმოადგენს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მოქმედების პერიოდში.

ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვანი პროგრესი აღინიშნება გარემოსდაცვითი კანონალსრულებისა და ზედამხედველობის მიმართულებით. თუმცა, კანონმდებლობის განვითარება ახალ გამოწვევების წინაშე აყენებს გბრდს-ს დაქვემდებარებაში მყოფ სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტს და სხვა უწყებებს, რომლებიც ზედამხედველობის პროცესში არიან ჩართულნი. ახალი მიდგომები (სგშ, გზშ, ემისიების ზღვრულ მოცულებებზე გადასვლა, ინტეგრირებული ნებართვების გაცემა, საფრთხეების მართვის კონტროლი და ა. შ.) მოითხოვს ინსპექტირების პროცესისა და პროცედურების გარდაქმნას, ინსპექტორების კვალიფიკაციის ამაღლებას, დარგობრივი სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავებას, მონიტორინგისთვის საჭირო ახალი აღჭურვილობის უზრუნველყოფას და ელექტრონული სისტემის დანერგვას, რაც ინსპექტირების შესახებ ანგარიშგებისათვის არის საჭირო. მეტი ძალისხმევაა საჭირო გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის პრინციპების დროულად დასანერგად, რაც უნდა განხორციელდეს გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ კანონპროექტის მიღებისა და განხორციელების გზით. მნიშვნელოვანია ინსპექტირების სისტემის რეფორმირება ზარალის შეფასებასთან მიმართებაში, რომელიც არ შედის გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ ახალ კანონპროექტში. ასევე უნდა გადაისინჯოს არსებული მეთოდოლოგიები.

როგორც ზევით უკვე იქნა აღნიშნული, მონაცემთა მართვა ძალიან მნიშვნელოვანია პოლიტიკის ანალიზისა და დაგეგმვისთვის, ასევე - გადაუდებელი ქმედებების განხორციელებისთვის ბუნებრივი და ანთროპოგენური

კატასტროფების შედეგად გამოწვეული საგანგებო მდგომარეობების შემთხვევაში. მონაცემთა მართვის სისტემა იძლევა საფუძველს შესაბამისი ზეწოლა-ზემოქმედება-რეაგირების მონაცემების შეგროვებისა და ანალიზისთვის. ასეთი მონაცემები მნიშვნელოვანია, ვინაიდან იძლევა მთავრობის გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ეფექტურობის და ეფექტიანობის გაანალიზების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, უზრუნველყოფს ანგარიშგებას გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის, როგორცაა საერთაშორისო შეთანხმებების სამდივნოები და სხვა უწყებები. მონაცემთა დროული მიწოდება საჭიროა სწრაფი რეაგირებისთვის, რათა თავიდან ავიცილოთ ადამიანთა სიცოცხლისა და ქონების ან მნიშვნელოვანი ბუნებრივი სიმდიდრის დანაკარგები სამრეწველო კატასტროფების, დაბინძურების და სხვა მსგავსი შემთხვევების დროს. განვითარება გათვალისწინებულია მონაცემთა მართვის ყველა ასპექტში, მონაცემთა შეგროვებიდან მათ დამუშავებამდე, შენახვასა და ანალიზამდე. შესაბამისად, დაგეგმილია პირველადი მონაცემების შეგროვება მონიტორინგისა და გაზომვის მეშვეობით. ეს ასპექტები მოყვანილია გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის შესაბამის თავებში. აუცილებელია მიმდინარეობდეს კომპანიების თვითმონიტორინგი, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ის იძლევა პირველადი გარემოსდაცვითი ინფორმაციის შეგროვების ფართო შესაძლებლობას. მონიტორინგის ამ სფეროს გაფართოების მიზნით დაგეგმილია შესაბამისი სამართლებრივი და პრაქტიკული ღონისძიებების გატარება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, უაღრესად მნიშვნელოვანია სამთავრობო უწყებების, ასევე, გარემოსდაცვითი პოლიტიკისა და კანონმდებლობის შემუშავება/განხორციელებაში ჩართული სხვა დაინტერესებული მხარეების კვალიფიკაციის ამაღლება და გამოცდილების გაზიარება. მაგალითად, სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების ჩატარება და მისი გამოყენება უდიდესი გამოწვევა იქნება, ვინაიდან მოითხოვს ყველა სამთავრობო უწყების გამოცდილების, პრაქტიკის, შესაძლებლობების განვითარებას და სწრაფ კოორდინაციას. დასახული მიზნების მიღწევა მოითხოვს არა მხოლოდ სხვადასხვა სამთავრობო უწყების, არამედ საზოგადოების ყველა დაინტერესებული მხარის - ქალაქებისა და მუნიციპალიტეტების, იურიდიული და კერძო პირების - მონაწილეობას. ამის გათვალისწინებით, ქვემოთ, კონკრეტულ თავებში მოყვანილი მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად საჭირო იქნება სხვადასხვა უწყებების შესაძლებლობების გაძლიერება და კოორდინირებული მოქმედება.

ბოლოს, ძალიან მნიშვნელოვანია არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ფართო საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება გარემოსდაცვით თემებზე, მათ როლზე გარემოსდაცვით საკითხებში გაცნობიერებულ და გარემოსადმი პასუხისმგებლობის მქონე საზოგადოების ფორმირებაში და მათ უფლებებზე, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობის ჩათვლით და ა. შ. საზოგადოების მონაწილეობის ეფექტურობის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ სათანადო გარემოსდაცვითი განათლების სისტემის საშუალებით, როგორც ფორმალურ, ასევე არაფორმალურ დონეზე. გარემოსდაცვითი ასპექტები შეტანილია საშუალო განათლების პროგრამაში. სხვადასხვა ორგანიზაციის მიერ ხორციელდება მრავალი საგანმანათლებლო ქმედება. სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი ასევე ხელს უწყობს საქართველოში მდგრადი განვითარებისათვის განათლების დამკვიდრებას ტრენინგებისა და საგანმანათლებლო ღონისძიებების განხორციელების საშუალებით. აღნიშნული პროცესის გაგრძელება და ერთიანი გარემოსდაცვითი განათლების, როგორც ფორმალურის, ისე არაფორმალურის მხარდაჭერა წარმოადგენს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის ერთ-ერთ პრიორიტეტს.

ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით, დადგინდა შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი და მოკლევადიანი ამოცანები:

მიზანი: არსებული ან წამოჭრილი გარემოსდაცვითი გამოწვევების პრევენციის და/ან მათზე რეაგირების ეფექტური სისტემის არსებობის უზრუნველყოფა.

ამოცანები:

ამოცანა 1. პოლიტიკის ინტეგრირების და გარემოსდაცვითი შეფასების, დაგეგმვისა და ანგარიშგების სისტემის გაუმჯობესება;

ამოცანა 2. გარემოსდაცვითი მონაცემების მართვის სისტემის გაუმჯობესება;

ამოცანა 3. გარემოსდაცვითი კანონმდებლობისა და ზედამხედველობის სისტემის გაუმჯობესება;

ამოცანა 4. გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება, საზოგადოების მონაწილეობისა და გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობა

2.5 სამოქმედო გეგმა

No	ქმედებები	ინდიკატორი(ები)	ხარჯების შეფასება	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი უწყება	პარტნიორი ორგანიზაცია	პოტენციური რისკები	ვადები
ამოცანა 1. პოლიტიკის ინტეგრირების და გარემოსდაცვითი შეფასების, დაგეგმვისა და ანგარიშების სისტემის გაუმჯობესება;								
1.1	საქართველოს ეროვნული მოხსენების „გარემოს მდგომარეობა 2014-2017“ შემუშავება	მიღებული ეროვნული მოხსენება მოხსენების თავები შემუშავებულია საერთაშორისო გარემოსდაცვითი ინდიკატორების საფუძველზე	დაბალი	საჭიროებს დაფინანსებას	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საერთაშორისო ინდიკატორების გასაანგარიშებლად საჭირო მონაცემების ნაკლებობა	2018 - 2019
1.2	„გარემოსა და ჯანმრთელობის ეროვნული სამოქმედო გეგმის“ შემუშავება	მიღებული გეგმა	საშუალო	ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია	შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	დოკუმენტის მიღების პროცედურის გაჭიანურება	2017
1.3	"გარემოსდაცვითი განათლება მდგრადი განვითარებისთვის" 2018-2022 წწ სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება და ამოქმედება	მიღებული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა განხორციელებული მოკლევადიანი ქმედებები, მიმდინარე საშუალო და გრძელვადიანი ქმედებები	დაბალი	საჭიროებს დაფინანსებას	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი	განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	მიღების პროცედურების გახანგრძლივება დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
1.4	გარემოზე ზემოქმედების	შემუშავებული მეთოდოლოგიები	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2018

	შეფასების მეთოდოლოგიებ ის შემუშავება			/ევროკავშირი	რესურსების დაცვის სამინისტრო			
1.5	გზმ-ს პროცესში ჩართული შესაბამისი სამთავრობო უწყებებისა და დაინტერესებულ ი მხარეების შესაძლებლობათა გაძლიერება	შემუშავებული და ყველა დაინტერესებული მხარისათვის ხელმისაწვდომი მეთოდოლოგიები დაინტერესებული მხარეებისთვის ჩატარებული ტრენინგების რაოდენობა გარემოსდაცვით შეფასებას დაქვემდებარებული ახალი ქმედებების რაოდენობა (%)	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი /ევროკავშირი ს დეველოპერე ბი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
1.6	სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სისტემის დანერგვა	შესაბამისი ეროვნული სტრატეგიების, პოლიტიკისა და სამოქმედო გეგმების რაოდენობა, რომელთაც გავლილი აქვთ სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების პროცედურა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი, შესაბამისი უწყებების ბიუჯეტები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ყველა ჩართული სამინისტრო	დაფინანსების ნაკლებობა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეთა შორის თანამშრომლობის ნაკლებობა	2018-2021
1.7	სტრატეგიულ გარემოსდაცვით პროცესში ჩართული შესაბამისი	სტრატეგიულ დაგეგმვაში ჩართული უწყებების რაოდენობა, რომლებიც	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ყველა ჩართული სამინისტრო	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021

	სამთავრობო უწყებებისა და დაინტერესებული მხარეების შესაძლებლობათა გაძლიერება	ახორციელებენ სგშ-ს სკოპინგს, სკრინინგსა და ანგარიშგებას						
1.8	ნებართვების გაცემის ინტეგრირებული სისტემის ინიცირება	შემუშავებული უწყებრივი და საკანონმდებლო საფუძველი ინტეგრირებული ნებართვის გაცემის სისტემისთვის დაინტერესებული მხარეები, რომელთაც შესწევთ უნარი, გამოიყენონ, მოამზადონ და გასცენ ნებართვები	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეთა შორის თანამშრომლობის ნაკლებობა	2019-2021
1.9	კონცეფციის შემუშავება საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნიკის (BATs) შემოღებისთვის	შემუშავებული კონცეფცია საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნიკის შემოღებისთვის ქართული BATs მიღებულია და მოხმარებიაშია	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეთა შორის თანამშრომლობის ნაკლებობა	2019-2021
ამოცანა 2. გარემოსდაცვითი მონაცემების მართვის სისტემის გაუმჯობესება;								
2.1	მონაცემთა სივრცითი მართვის სისტემის დანერგვა	გეოსაინფორმაციო სისტემის მოქმედი ვებ-გვერდი გაუმჯობესებული უწყებათაშორისი	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021

		თანამშრომლობა გარემოს დაცვის სფეროში						
2.2	გარემოსდაცვითი ინფორმაციის მართვის სისტემის დანერგვა	მოქმედი ელექტრონული სისტემა, რომელშიც შედის სულ მცირე შემდეგი მონაცემთა ბაზა: 1. ნარჩენების აღრიცხვა- ანგარიშგების მონაცემთა ბაზა 2. ჰაბიტატების და დაცული სახეობების მონიტორინგის მონაცემთა ბაზა 3. ავარიის საფრთხის შემცველი ძირითადი ობიექტების მონაცემთა ბაზა 4. წყლის ანგარიშგების მონაცემთა ბაზა	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი GEF/UNDP GIZ	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი	UNDP	დაინტერესებულ ი მხარეების მონაწილეობის ნაკლებობა	2017-2021
ამოცანა 3. გარემოსდაცვითი კანონდარსებებისა და ზედამხედველობის სისტემის გაუმჯობესება;								
3.1	ეფექტური გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის სისტემის განხორციელება	მიღებული საქართველოს კანონი „გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ და გარემოზე მიყენებული ზარალის გაანგარიშების მეთოდოლოგია	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		მიღების პროცესის გაჭიანურება	2017-2018

3.2	„ბრაკონიერობასთან ბრძოლის სტრატეგიის“ შემუშავება	ბრაკონიერობის იდენტიფიცირების მოქმედი სისტემა	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა კომპეტენციის ნაკლებობა	2017-2018
3.3	მეთოდოლოგიის დანერგვა ნებადართული ობიექტების ინსპექტირების პრიორიტეტების დასადგენად	მიღებული მეთოდოლოგია მეთოდოლოგიის შესაბამისად ყოველწლიური ინსპექტირების შემუშავებული გეგმა	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		მიღების პროცედურების გაჭიანურება	2017
3.4	მონაცემთა ელექტრონული მართვის სისტემის დანერგვა ლიცენზიის პირობების შესრულების ანგარიშებისთვის	მოქმედი მონაცემთა ელექტრონული მართვის სისტემა ლიცენზიების მფლობელების მიერ სისტემაში გაკეთებული მოხსენება	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა ლიცენზიების მფლობელთა მხრიდან ინტერესის ნაკლებობა ტექნიკური საკითხები	2017-2018

3.5	სამრეწველო თევზჭერის თვითმონიტორინგისა და თვითანგარიშგების სისტემის შექმნა	<p>მონაცემთა მართვის მოქმედი ელექტრონული სისტემა</p> <p>გემებზე დაფუძნებული პირდაპირი ვიდეომონიტორინგის სისტემა</p> <p>შეფასებადი ზუსტი მონაცემები თევზჭერის შესახებ (თევზის რაოდენობა, თევზის სახეობები)</p>	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	<p>გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი</p> <p>გბრდს</p>		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2018
3.6	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის შესაძლებლობების გაზრდა	<p>დატრენინგებული თანამშრომლების რაოდენობა</p> <p>შემენილი ახალი აღჭურვილობა</p> <p>ჩატარებული ინსპექტირებების გაზრდილი რაოდენობა (პროცენტულად)</p>	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	<p>გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი</p> <p>გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო</p>	<p>EU</p> <p>GIZ</p> <p>USFS</p> <p>UNDP</p> <p>გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო</p>	<p>დაფინანსების ნაკლებობა</p> <p>კომპეტენციის ნაკლებობა</p>	2017-2021
3.7	საწვავის ხარისხის კონტროლის სისტემის შემოღება საზღვაო ტრანსპორტზე	<p>დატრენინგებული თანამშრომლების რაოდენობა (შავი ზღვის დაცვის კონვენციის სამმართველოდან)</p> <p>გაანალიზებული ნიმუშების რაოდენობა</p>	საშუალო	დონორები	<p>გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი</p> <p>გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო</p>		<p>დაფინანსების ნაკლებობა</p> <p>კომპეტენციის ნაკლებობა</p>	2018-2021

ამოცანა 4. გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება, საზოგადოების მონაწილეობისა და გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობა

4.1	გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობისა და საზოგადოების ჩართულობის სისტემის დანერგვა	შემუშავებული და მოქმედი სისტემა (მათ შორის სგშ, გზშ, ინტეგრირებული ნებართვების გაცემა), რომელიც მოიცავს საზოგადოებისა და დაინტერესებული მხარეების ჩართულობას გადაწყვეტილების მიღების სისტემაში	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
4.2	გარემოსდაცვითი სწავლების დანერგვა სკოლამდელ საგანმანათლებლო პროგრამებში ეროვნული მასშტაბით	გარემოსდაცვითი კომპონენტები ისწავლება საქართველოს ყველა საბავშვო ბაღში ბავშვებს გაცნობიერებული აქვთ გარემოსდაცვითი პრობლემები და გამოწვევები	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სსიპ თბილისის საბავშვო ბაღების მართვის სააგენტო, ყველა მუნიციპალიტეტი	პოლიტიკური ნების ნაკლებობა	2017-2021
4.3	გარემოსდაცვითი მოდულების განხორციელება უმაღლესი განათლების/პროფესიულ დაწესებულებებში	უმაღლესი განათლების/პროფესიულ დაწესებულებებში განხორციელებული მოდულების რაოდენობა იმ პირთა გაზრდილი ცნობიერება, რომლებიც ესწრებოდნენ კურსებს გარემოს დაცვის შესახებ	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		გარემოსდაცვით საკითხებზე მასალების ნაკლებობა დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021

3. წყლის რესურსების მართვა

წინამდებარე თავი ეხება სხვადასხვა სახის წყლის რესურსების: ზედაპირული წყლის, მიწისქვეშა წყლის და ზღვის წყლის, შავი ზღვის სანაპირო წყლების ჩათვლით, მართვას. წყალზე დამოკიდებული ეკოსისტემების ხარისხი განხილულია ბიომრავალფეროვნების თავში.

3.1 არსებული მდგომარეობა

ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლის რესურსების თვალსაზრისით, საქართველო ევროპაში ერთ-ერთი ყველაზე მდიდარი ქვეყანაა. საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე 14 000 მ³ მტკნარი ზედაპირული წყალი მოდის, მაშინ, როდესაც ევროპის ანალოგიური მაჩვენებელი საშუალოდ მხოლოდ 9 300 მ³-ს შეადგენს. საქართველოს ზედაპირული წყლის რესურსები წარმოდგენილია 26 000-ზე მეტი მდინარითა და 850 ტბით, 43 წყალსაცავით, 734 მყინვარითა და 627 კმ² საერთო ფართობის მქონე ჭარბტენიანი ტერიტორიებით. მიწისქვეშა მტკნარი წყლის მარაგების მოცულობა წელიწადში 18 მილიარდ მ³-ს შეადგენს, ხოლო მისი წლიური მოხმარება (2015 წლის მდგომარეობით) მხოლოდ 1077 მილიონი მ³-ია. გარდა ამისა, საქართველო მდიდარია მინერალური და თერმური მიწისქვეშა წყლებით. ქვეყნის ეკონომიკის, მათ შორის ტურიზმის განვითარებაში, მნიშვნელოვანია შავი ზღვის როლი, რომლის 320 კმ სიგრძის სანაპირო ზოლი საქართველოს ეკუთვნის.

საქართველოს მდინარეები შავი ან კასპიის ზღვის აუზებს მიეკუთვნება. მდინარეების 99.5%-ის სიგრძე 25 კმ-ზე ნაკლებია. სიგრძით ყველაზე დიდი მდინარეა მტკვარი (მდინარე მტკვრის 352 კმ სიგრძის მონაკვეთი საქართველოში მდებარეობს). მას მოსდევს მდინარე რიონი (327 კმ), რომელიც შავ ზღვაში ჩაედინება. საქართველო თავის მეზობელ ქვეყნებთან საზიარო ზედაპირული წყლის რესურსებითაც ხასიათდება. საქართველოში 10 ტრანსსასაზღვრო მდინარეა, რომლებიც საქართველოს გავლით, სომხეთის, აზერბაიჯანის, რუსეთისა და თურქეთის ტერიტორიაზე მიედინება ან ამ ქვეყნებიდან მოედინება საქართველოს ტერიტორიაზე. ესენია: მტკვარი, ალაზანი, იორი, ქცია-ხრამი, დებედა, ჭოროხი, ფსოუ, სულაკი და თერგი. მდინარეების მსგავსად, საქართველოს ტბებიც შედარებით მცირე ზომისაა. მათი სარკის საერთო ჯამური ფართობი 175 კმ²-ია. საქართველოს დიდი ზომის ტბებს მიეკუთვნება ფარავნის ტბა, უდიდესი ზედაპირის ფართობით - 37.5 კმ² და ტაბაწყურის ტბა, რომელიც უდიდესია წყლის მოცულობით - 221 მილიონ მ³. ორი ტბა - კარწახი და ჯანდარა წარმოადგენენ ტრანსსასაზღვრო წყლის ობიექტებს თურქეთსა და აზერბაიჯანთან. საქართველოში 43 ხელოვნურად შექმნილი წყალსაცავია წყლის 170 მილიონი მ³ ჯამური მოცულობით. მათი დიდი ნაწილი გამოიყენება ჰიდროენერგეტიკული და სარწყავი დანიშნულებით, ხოლო ცალკეული წყალსაცავები, მაგალითად ჟინვალის წყალსაცავი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფაში.

ზოგადად, საქართველოს ზედაპირული წყლების ხარისხი დამაკმაყოფილებელია. ძირითადად, პრობლემას წყალში ამონიუმის აზოტის შემცველობა წარმოადგენს. მდინარეების უდიდეს ნაწილში ამონიუმის აზოტის კონცენტრაცია აჭარბებს მაქსიმალურად დასაშვებ დონეებს, რომლის გამომწვევ მიზეზად სახელდება მუნიციპალური და სასოფლო სამეურნეო ჩამდინარე წყლები. ამონიუმის აზოტის ყველაზე მაღალი შემცველობა ფიქსირდება მდინარე სურამულასა და თბილისის მცირე მდინარეების წყლებში. ცალკეულ მდინარეებში

აღნიშნება მძიმე ლითონების მაღალი კონცენტრაცია. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით რთული ვითარება შემდეგ მდინარეებში შეინიშნება: კაზრეთულა, მაშავერა და ყვირილა, რომელთა შემთხვევაშიც დაბინძურების ძირითად წყაროს სამთო-მოპოვებითი მრეწველობა წარმოადგენს. წყლის დაბინძურება ფიქსირდება მდინარე ცხენისწყლის ცალკეულ უბნებზე, სადაც დარიშხანის გადამამუშავებელი ძველი ქარხნის მიმდებარედ, დარიშხანის კონცენტრაცია დასაშვებ დონეს აღემატება. მდინარე მტკვრის აუზში ჟანგბადის ბიოლოგიური მოთხოვნილების კონცენტრაცია აჭარბებს სასმელად განკუთვნილი ზედაპირული წყლებისთვის დადგენილ ნორმატიულ დონეს, თუმცა ზოგადი მოხმარებისთვის, აღნიშნული მაჩვენებელი ნორმების ფარგლებშია. მიკრობიოლოგიური დაბინძურების მაჩვენებლის - *Escherichia coli (E.coli)*-ს გაზომვა ხორციელდება მხოლოდ მდინარე არაგვში, სადაც ნორმის გადაჭარბება არ ფიქსირდება. *E.coli*-ს მაღალი მაჩვენებელი პერიოდულად ტბებში აღნიშნება.

მონაცემები წყლის ხარისხის შესახებ მიიღება რეგულარული მონიტორინგის შედეგად, რომელიც ხორციელდება 36 ქიმიური და მიკრობიოლოგიური პარამეტრისთვის 74 მდინარისა და 12 ტბის 147 წერტილში. 2012 წელს 25 მდინარის 60 უბანზე დაიწყო ჰიდრობიოლოგიური მონიტორინგის განხორციელება. განახლდა ჰიდროლოგიური მონიტორინგიც, რომელიც ამჟამად 39 წერტილში წარმოებს. მიუხედავად ამისა, მეოცე საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში მონიტორინგის ქსელის მოშლის გამო, ძალიან ძნელია საქართველოს მდინარეებში წყლის რაოდენობის დინამიკის შეფასება. გარდა ამისა, ბუნებრივი პირობების მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, ჰიდროლოგიური სადგურების დასახელებული რაოდენობა არ არის საკმარისი წყლის რესურსების აღრიცხვისა და შესწავლისათვის. შესაბამისად, აუცილებელია ჰიდროლოგიური დაკვირვების ქსელის შემდგომი გაფართოება.

ზედაპირული წყლის რესურსებზე ყველაზე ძლიერ ზეწოლას საყოფაცხოვრებო სექტორი, კერძოდ, ზედაპირული წყლის ობიექტებში გაუწმენდავი ურბანული ჩამდინარე წყლების ჩაშვება ახდენს. მოსახლეობის მხოლოდ 31% არის უზრუნველყოფილი საკანალიზაციო სისტემით. საქართველოში ამჟამად ჩამდინარე წყლების გამწმენდი მხოლოდ 3 ნაგებობა (გარდაბნის, ადლიისა და საჩხერის) ფუნქციონირებს. 2017-2019 წლებში დაგეგმილია ჩამდინარე წყლების გამწმენდი დამატებითი 10 ნაგებობის (გარდაბნის, ქუთაისის, ჭიათურის, მარნეულის, გუდაურის, ფოთის, მესტიის, ზუგდიდის, ურეკისა და ქობულეთის) მშენებლობა, რომელთაგანაც რამდენიმე უკვე მშენებლობის პროცესშია. დაგეგმილი ნაგებობები უზრუნველყოფენ ჩამდინარე წყლების, როგორც პირველად, ასევე მეორეულ გაწმენდას. წყლის რესურსებზე ზემოქმედებას სოფლის მეურნეობა და მრეწველობაც ახდენს. სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ ძირითად პრობლემებს მიეკუთვნება სარწყავი წყლის არამდგრადი გამოყენება (156 მილიონი მ³ 2013 წელს), რომლის დროსაც წყლის დანაკარგი 50%-ს აჭარბებს; ასევე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან ჩამონადენი (ნიტრატები, ფოსფატები და პესტიციდები). ფოსფატებთან დაკავშირებული დაბინძურების პრობლემა არ ფიქსირდება; თუმცა, აზოტის ნაერთების (განსაკუთრებით ამონიუმის აზოტს) კონცენტრაციის დონე დადგენილ ზღვრებს აჭარბებს.

რაც შეეხება მრეწველობას, ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობებით აღჭურვილია მხოლოდ ცალკეული ახალი სამრეწველო ობიექტები. დანარჩენები ჩამდინარე წყლების გაწმენდის ან წინასწარი გაწმენდის სისტემების გარეშე ფუნქციონირებენ. აქედან გამომდინარე, ზედაპირული წყლის ობიექტებში გაუწმენდავი სამრეწველო წყლების

ჩამოვსება დამატებით ზეწოლას ახდენს ზედაპირულ წყალზე. ზედაპირული წყლის ობიექტებზე უარყოფით ზემოქმედებას ენერგეტიკის სექტორიც ახდენს. 2013 წელს, ენერგეტიკის სექტორის მიერ აღებული წყლის მოცულობამ 26.5 მილიარდი მ³ შეადგინა. საქართველოში დაგეგმილია ელექტროენერჯის გამომუშავების შემდგომი ზრდა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰიდროელექტროსადგურების მიერ აღებული წყალი ბრუნდება ზედაპირული წყლის ობიექტებში, მათი უმეტესობა ზემოქმედებას ახდენს მდინარის ნაკადზე. ჰიდროელექტროსადგურების მიერ წყლის ნაკადის მიმართულების შეცვლამ ან/და მდინარის დაგუბებამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს მდინარეებზე იმ შემთხვევაში, თუ არ შენარჩუნდება მდინარის სათანადო დინამიური გარემოსდაცვითი ხარჯი. საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს წყლის/მდინარის გარემოსდაცვით ხარჯს და მისი გაანგარიშების მეთოდს.

საქართველო, რომელიც ხასიათდება მრავალფეროვანი ტექტონიკური, ლითოლოგიური, გეოქიმიური, გეოთერმული და ჰიდროგეოლოგიური პირობებით, მდიდარია მტკნარი, მინერალური (თანმდევი ნახშირმჟავა აირებით) და თერმული მიწისქვეშა წყლებით. მტკნარი მიწისქვეშა წყლების საექსპლუატაციო მარაგი დღე-ღამეში 24.5 მილიონ მ³-ს შეადგენს, ხოლო გამოვლენილი ბუნებრივი მარაგები ბევრად მეტია და დღე-ღამეში 49.5 მილიონ მ³-ს უტოლდება. აღნიშნული რესურსები გეოგრაფიულად არათანაბრად არის განაწილებული: მარაგების 63% - დასავლეთ, 24% - აღმოსავლეთ, ხოლო 13% სამხრეთ საქართველოზე მოდის.

მინერალური წყლები საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე გვხვდება. აღმოჩენილი და შესწავლილია მინერალური წყლების დაახლოებით 1800-მდე ხელოვნული (ჭაბურღილები) და ბუნებრივი (წყაროები) გამოსავლები. საქართველოში მინერალური მიწისქვეშა წყლების საექსპლუატაციო მარაგი დღე-ღამეში 67 000 მ³-ს შეადგენს, რაც მთლიანი მოცულობის მხოლოდ ნაწილია. ქვეყანაში ასევე მრავლადაა თერმული წყაროები - ენერგეტიკის არატრადიციული, განახლებადი და ეკოლოგიურად სუფთა სახეობა. თერმული წყლების გამოსავლების ჯამური დებეტი დღე-ღამეში დაახლოებით 110 000 მ³-ია, აქედან 74 000 მ³-ის ტემპერატურა 20-50°C-ია, 28 000 მ³-ის - 50-100°C, ხოლო 11 000 მ³-ის - 100°C-ზე მეტი.

მეოცე საუკუნის ოთხმოცდაათიანი წლების დასაწყისიდან, საქართველოში სისტემატიზირებული სახელმწიფო ჰიდროგეოლოგიური კვლევები არ ტარდებოდა. შესაბამისად, მიწისქვეშა წყლების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი პარამეტრების შესახებ ინფორმაცია ადრე განხორციელებულ კვლევებს ეყრდნობა. 1990-იანი წლების დასაწყისამდე, საქართველოს სახელმწიფო მონიტორინგის ქსელში ჩართული დასაკვირვებელი წყალპუნქტების საერთო რაოდენობა იყო 493 ერთეული წყალპუნქტი, მათ შორის 478 ჭაბურღილი, 11 წყარო და 4 სამეურნეო ჭა. მიწისქვეშა მტკნარი სასმელი წყლების მონიტორინგი 2013 წელს განახლდა. ამჟამად, განახლებული ჰიდროგეოლოგიური მონიტორინგი ავტომატური რეჟიმული გამზომი აპარატურით აღჭურვილ 34 ჭაბურღილზე წარმოებს - კოლხეთის, გურიის, წყალტუბოს, ქართლის, მარნეული-გარდაბნის, ალაზნისა და იორი-შირაქის არტეზიულ აუზებში. 2017 წელს, მონიტორინგის ქსელს 11 ჭაბურღილი დაემატება. წყალპუნქტებიდან ავტომატურ რეჟიმში მიღებული მონაცემები, წყლის სინჯების ქიმიური და მიკრობიოლოგიური ანალიზების შედეგები, დამაკმაყოფილებელია. მონიტორინგის ქსელის ჭაბურღილებში, რომელიმე ჰიდროქიმიური პარამეტრის ან მიკრობიოლოგიური მაჩვენებლის მნიშვნელოვანი ცვლილება არ გამოვლენილა.

გეოგრაფიულად, შავი ზღვა ოკეანეებისგან იზოლირებულია. კონტინენტური ევროპის დაახლოებით ერთი მესამედი მის აუზს მიეკუთვნება. აქედან გამომდინარე, სანაპირო წყლების დაბინძურება და მასში ჩამდინარე მდინარეების წყლის ხარისხი და მოცულობა მნიშვნელოვნად განაპირობებს ზღვის ეკოლოგიურ მდგომარეობას. შავი ზღვის დაბინძურებამ და მისი რესურსების ჭარბმა გამოყენებამ, უკანასკნელი 50 წლის განმავლობაში, წყლის ხარისხისა და ეკოსისტემის მკვეთრი დაქვეითება გამოიწვია.

გაუწმენდავი ურბანული ჩამდინარე წყლების ზღვაში ჩაშვება და ზღვის მუნიციპალური ნარჩენებით დაბინძურება, საქართველოს შავი ზღვის სანაპირო წყლების ყველაზე სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. რეგიონში ტურიზმის განვითარებამ ურბანული ჩამდინარე წყლებით ზღვის დაბინძურება კიდევ უფრო გააძლიერა. სანაპირო წყლების ინტენსიური სეზონური მონიტორინგის შედეგების თანახმად, სანაპირო წყლების საუკეთესო ხარისხი სარფი-კვარიათისა და გონიოს მიდამოებშია, თუმცა, იმ ადგილებში, სადაც შავ ზღვაში გაუწმენდავი ურბანული ჩამდინარე წყლები ჩაედინება, ფიქსირდება *E.coli*-ის მაღალი კონცენტრაცია. ყველაზე მძიმე სიტუაცია მდინარე ბარცხანას შესართავშია, სადაც *E.coli*-ის კონცენტრაცია 24 000/ლ-ს აღწევს მაშინ, როდესაც დასაშვები სტანდარტი 10 000/ლ-ია. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შავ ზღვაში გაუწმენდავი ჩამდინარე წყლების ჩაშვების პრობლემის მოსაგვარებლად აშენდა ბათუმის (აღლიის) ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობა. მშენებლობის პროცესშია ურეკისა და ქობულეთის ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობები.

სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ზღვის მუნიციპალური ნარჩენებით დანაგვიანება. ზღვაში ჩამდინარე მდინარეების კალაპოტებში და სანაპიროს მიმდებარე ტერიტორიებზე მუნიციპალური ნარჩენების უკონტროლო განთავსება სანაპირო ზოლებისა და წყლების დანაგვიანებას იწვევს. ეს, თავის მხრივ, საფრთხეს უქმნის გარემოს, ზღვის ცოცხალ ორგანიზმებს, ადამიანის ჯანმრთელობას და ასევე უარყოფითად აისახება ტურიზმის განვითარებაზე.

ჩამდინარე წყლებისა და მუნიციპალური ნარჩენების ზღვაში მოხვედრა იწვევს შავი ზღვის წყლის ნუტრიენტებით გამდიდრებას და, შესაბამისად, ევტროფიკაციის პროცესის გაძლიერებას, რაც შავი ზღვისთვის ყველაზე სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. ევტროფიკაციის ნიშნები საქართველოს სანაპირო ზონაშიც შეინიშნება. შავ ზღვას საფრთხეს უქმნის საქართველოს ნავსადგურებში ზღვის წყლის დაბინძურება ნავთობითა და ნავთობპროდუქტებით. დაბინძურების განსაკუთრებით მაღალი დონე აღინიშნება საზღვაო ნაოსნობის გზებზე (დაახლოებით 0.3 მგ/ლ). შესაძლებელია ამის მიზეზი გემებიდან ბალასტური წყლების გაშვება იყოს. ბალასტური წყლების მიმღები და გამწმენდი სპეციალური ინფრასტრუქტურა რამდენიმე ნავსადგურშია (მაგ. ბათუმის ნავთობის ტერმინალი) მოწყობილი.

3.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

წყლის რესურსების მართვის სფეროში ერთიანი პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაზე პასუხისმგებელ ორგანოს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს. კერძოდ,

სამინისტროს ფუნქციებში შედის: კანონმდებლობის შემუშავება, გარემოზე ზემოქმედების ნებართვების გაცემის პროცესში ეკოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარება, წყალაღებისა და წყალჩაშვების ნორმების დადგენა, წყლის რესურსების მომხმარებლებისგან (სამელიორაციო კომპანიები, ჰიდროელექტროსადგურები და თბოელექტროსადგურები, სამრეწველო ობიექტები, და სხვ.) წყლის გამოყენების ყოველწლიური სახელმწიფო სტატისტიკური აღრიცხვის ფორმების მიღება-დამუშავება და სხვ. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო გარემოს ეროვნული სააგენტოს საშუალებით გასცემს მიწისქვეშა წყლების აღების ლიცენზიებს. გარემოს ეროვნული სააგენტო ასევე პასუხისმგებელია საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების მონიტორინგის განხორციელებაზე. სამინისტროს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი ახორციელებს გარემოს დაბინძურებისა და ნებართვით ან/და ლიცენზიით დადგენილი პირობების შესრულების კონტროლს.

შავ ზღვასთან დაკავშირებულ საზედამხედველო საქმიანობას გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის შავი ზღვის დაცვის კონვენციური სამმართველო ახორციელებს, ხოლო გემებიდან ზღვის დაბინძურების ზედამხედველობას აწარმოებს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს საზღვაო ტრანსპორტის სააგენტოსთან ერთად. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სანაპირო წყლების მონიტორინგში ჩართულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველოც. ბიოლოგიური მრავალფეროვნებისა და დაბინძურების მონიტორინგს ახორციელებს გარემოს ეროვნული სააგენტოს მეთევზეობისა და შავი ზღვის მონიტორინგის დეპარტამენტი.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო ადგენს სასმელი და საყოფაცხოვრებო დანიშნულების წყლის სტანდარტებსა და ნორმებს, ხოლო სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლი სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სურსათის ეროვნული სააგენტოს კომპეტენციაში შედის. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო შპს „საქართველოს მელიორაცია“ პასუხისმგებელია სარწყავი და სადრენაჟე სისტემების მართვაზე, ასევე სისტემების მომხმარებლებისგან შესაბამისი გადასახადის შეგროვებაზე საკუთარი რეგიონული ოფისების საშუალებით.

საქართველოს სხვადასხვა რაიონში არსებული წყალმომარაგებისა და წყალარინების სისტემების მართვას ახორციელებს რამდენიმე კომპანია. კერძოდ, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს სისტემაში შემავალი შპს „საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია“ ემსახურება საქართველოს ქალაქებს, თბილისის, მცხეთის, რუსთავისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქალაქების გამოკლებით; შპს „ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი“ (GWP) ემსახურება თბილისს, მცხეთასა და რუსთავს, ხოლო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქალაქების წყალმომარაგებას ადგილობრივი კომპანიები უზრუნველყოფენ. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია ადგენს სასმელი წყლით მომარაგების სფეროში საქმიანობის ლიცენზირების წესებსა და პირობებს. კომისია ასევე განსაზღვრავს წყალმომარაგების სფეროში ტარიფებისა და მომსახურების გადასახადის ოდენობის გამოთვლის წესს და ტარიფების ზღვრულ სიდიდეს.

წყლის რესურსების დარგში ერთ-ერთ დაინტერესებულ მხარეს ენერგეტიკის სამინისტრო წარმოადგენს.

პასუხისმგებელია რა ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაზე, სამინისტრო ამზადებს ენერგეტიკის დარგის განვითარების მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პროგრამებს (მათ შორის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობასთან დაკავშირებით) და კოორდინაციას უწევს მათ განხორციელებას.

მნიშვნელოვან დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენენ ისეთი კერძო კომპანიები, რომლებიც საკუთარ საქმიანობაში წყლის რესურსებს იყენებენ, მაგ. ჰიდროელექტროსადგურები, თევზსაშენი მეურნეობები, სამრეწველო ობიექტები, და სხვ.

3.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

საქართველოში წყლის რესურსების დაცვისა და მართვის საკითხების რეგულირება ხორციელდება რამდენიმე ძირითადი კანონისა და რიგი კანონქვემდებარე აქტების საშუალებით. წყლის რესურსებთან დაკავშირებული მოქმედი კანონმდებლობა არ არის სრულყოფილი, იგი ვერ არეგულირებს ისეთ საკითხებს როგორცაა წყლის დაბინძურების პრევენცია, წყლის ობიექტებთან დაკავშირებული საკუთრების, მფლობელობისა და გამოყენების უფლებები, წყლის რესურსების კადასტრი და სხვ. საქართველოს კანონი “წყლის შესახებ” (1997 წელი), რომელიც არეგულირებს წყლის რესურსების მართვას, განსაზღვრავს წყლის რესურსების დაცვასა და გამოყენებასთან დაკავშირებულ ძირითად საკითხებს. კანონი ადგენს წყლის პოლიტიკის ძირითად პრინციპებს და უზრუნველყოფს წყლის რესურსების დაცვის კუთხით საქართველოს სახელმწიფო ინტერესების გარანტირებულ დაცვას. თუმცა, კანონი არ მოიცავს წყლის რესურსების მართვასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხს, მათ შორის მიწისქვეშა წყლის რესურსების მართვას, რომელსაც 1996 წლის კანონი „წიაღის შესახებ“ არეგულირებს. იმის გამო, რომ „წყლის შესახებ“ მოქმედი კანონის დებულებების უმეტესი ნაწილი სამართლებრივად გაუმართავია, კანონს არაქმედითი ხასიათი აქვს.

ამჟამად, წყალაღებისა და წყალჩაშვების რეგულირება მხოლოდ გარემოზე ზემოქმედების შეფასებას (გზშ) დაქვემდებარებული საქმიანობების შემთხვევაში ხდება. სხვა სახის საქმიანობებისათვის წყალაღებისა და წყალჩაშვების ნებართვა საჭირო არ არის. მიუხედავად იმისა, რომ წყალაღებისა და წყალჩაშვების სტანდარტები დადგენილია „გარემოსდაცვით ტექნიკურ რეგლამენტში“, ნებართვის არარსებობა უარყოფითად მოქმედებს წყლის რესურსების გამოყენების სფეროში დაგეგმვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე და ართულებს წყლის მომხმარებლების კონტროლს.

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს მდინარეთა სააუზო მართვის პრინციპებს. თუმცა, კანონპროექტი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ სრულად მოიცავს წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის ყველა ასპექტს. დოკუმენტი უზრუნველყოფს სააუზო მართვის პრინციპებზე დამყარებული წყლის რესურსების მართვის სამართლებრივ ჩარჩოს და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს აკისრებს ამ სფეროში ცენტრალური კომპეტენტური ორგანოს ფუნქციას. კანონპროექტი ასევე არეგულირებს წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის სხვა ასპექტებსაც, მათ შორის წყლის ობიექტების კლასიფიკაციის სისტემას, წყლის ხარისხის ნორმებსა და სტანდარტებს, წყალმომხმარებას, დაბინძურების პრევენციის

კომბინირებულ მიდგომას, ეკონომიკურ მექანიზმებს, საზოგადოების მონაწილეობას, მონიტორინგსა და კანონდარსებობას, წყალდიდობების რისკების მართვას, და სხვა.

დაწყებულია მდინარეების სააუზო მართვის გეგმების შემუშავების პროცესი, თუმცა, ამ დროისთვის დასრულებულია ჭოროხი-აჭარისწყლის მდინარის სააუზო მართვის პილოტური გეგმის (2016 წელი) პროექტის მომზადება, რომელიც სავარაუდოდ დამტკიცდება „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ კანონის მიღების შემდეგ. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - „საქართველო 2020“ განსაზღვრავს წყალმომარაგებისა და წყალარინების სტრატეგიულ მიზნებს, კერძოდ მოსახლეობისთვის მაღალხარისხიანი სასმელი წყლის უწყვეტი, 24-საათიანი რეჟიმით მიწოდების, წყალმომარაგებისა და წყალარინების არსებული სისტემების მოწესრიგებისა და სრულყოფილი ფუნქციონირების უზრუნველყოფას. წყალმომარაგების, წყალარინებისა და სანიტარიის საკითხები განხილულია ისეთ სტრატეგიული დანიშნულების დოკუმენტში, როგორცაა მაგალითად „2015-2017 წლების საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა“. აღნიშნული პროგრამის თანახმად, სოფლად კომუნალური მომსახურების უზრუნველყოფა, მათ შორის წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემების შექმნა და ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობების სიმცირის პრობლემის გადაჭრა, მომავალი წლების ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა. დოკუმენტში განსაზღვრულია კონკრეტული ტერიტორიები, სადაც დაგეგმილია საკანალიზაციო სისტემების რეაბილიტაცია და წარმოდგენილია შესაბამისი სამუშაოების ბიუჯეტი.

წყლის რესურსების სფეროში, მიწისქვეშა წყლებისა და შავი ზღვის ჩათვლით, კონკრეტულ მიზნებს, ამოცანებსა და ღონისძიებებს „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამაც (2012-2016 წწ.)“ ადგენს. კერძოდ, ზედაპირული წყლებისთვის პროგრამა განსაზღვრავს 4 მიზანსა და 13 ღონისძიებას; შავი ზღვის თავში წარმოდგენილია წყალთან დაკავშირებული 2 მიზანი და 5 ღონისძიება; ხოლო მინერალური რესურსების თავში - მიწისქვეშა წყლებთან დაკავშირებული 2 მიზანი და 3 ღონისძიება. 21 ღონისძიებიდან 3 სრულად განხორციელებულია, 4 ღონისძიებაში ვერ იქნა მიღწეული წარმატება, ხოლო დანარჩენი ღონისძიებები განხორციელების სხვადასხვა ეტაპზეა.

საქართველოს წყლის რესურსების მართვის პოლიტიკის ფორმირებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო შეთანხმებები და ქვეყნის მიერ ნაკისრი ვალდებულებები. ახლახანს მიღებული დოკუმენტი - „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ მოიცავს ევროკავშირის 5 დირექტივას წყალთან და ზღვასთან დაკავშირებულ საკითხებზე (წყალდიდობების შესახებ დირექტივის გამოკლებით), ხოლო „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების საგზაო რუკა“ განსაზღვრავს წყლის რესურსებთან დაკავშირებული საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის მოთხოვნებთან დაახლოებისთვის საჭირო 25 ღონისძიებას. საერთაშორისო ხელშეკრულებების ფარგლებში ქვეყანას სხვა ვალდებულებებიც აქვს აღებული. კერძოდ, საქართველო არის „შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ“ ბუქარესტის კონვენციისა და „გემებიდან დაბინძურების პრევენციის შესახებ“ (მარპოლის) კონვენციის მხარე. გარდა ამისა, საქართველო არის „გემების ბალასტური წყლების მართვის კონტროლის შესახებ“ კონვენციისა და ანთროპოგენური ზემოქმედებისგან შავი ზღვის დაცვასთან დაკავშირებული სხვა საერთაშორისო შეთანხმებების

მხარე. ქვეყანას არ აქვს რატიფიცირებული კონვენცია „ტრანსსასაზღვრო მდინარეებისა და საერთაშორისო ტბების დაცვისა და გამოყენების შესახებ“ და ლონდონის ოქმი „წყლისა და ჯანმრთელობის შესახებ“. ასევე, არ აქვს დადებული ორმხრივი ხელშეკრულებები ტრანსსასაზღვრო მდინარეების დაცვის შესახებ. მომზადებულია და ქვეყნებს შორის განხილვის პროცესშია შეთანხმების პროექტი აზერბაიჯანის რესპუბლიკასა და საქართველოს შორის.

3.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ეროვნულ დონეზე წყლის რესურსების მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბებას მნიშვნელოვნად აფერხებს წყლის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული არასრულყოფილი კანონმდებლობა. „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების“ თანახმად, საქართველო ვალდებულია მოახდინოს საკუთარი კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის „წყლის ჩარჩო დირექტივასა“ და წყლის ხარისხთან დაკავშირებულ სხვა რეგულაციებთან. მიუხედავად იმისა, რომ კანონპროექტი „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ და ცალკეული კანონქვემდებარე აქტების პროექტები ევროკავშირის მიდგომების გათვალისწინებით მომზადდა, აუცილებელია ზომების მიღება, პირველ რიგში, აღნიშნული საკანონმდებლო აქტების მისაღებად და შემდგომ, მათი ეფექტიანი განხორციელების უზრუნველსაყოფად (მაგ., მდინარეთა აუზების ინტეგრირებული მართვის სათანადო ინსტიტუციური სქემის შექმნა). აქედან გამომდინარე, წყლის რესურსების მართვის სისტემის განვითარება მომავალი წლების ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა.

პრიორიტეტს ასევე წარმოადგენს წერტილოვანი და დიფუზიური წყაროებიდან წყლის დაბინძურების შემცირება და წყლის დაბალანსებული მოხმარებისთვის წყლის რესურსების სათანადო რაოდენობის უზრუნველყოფა. წყლის ობიექტებში გაუწმენდავი ურბანული ჩამდინარე წყლების ჩაშვება, წყლის დაბინძურება დიფუზიური სასოფლო-სამეურნეო წყაროებიდან, სამრეწველო დაბინძურება; აგრეთვე, გემების მიერ შავი ზღვის დაბინძურება აქვეითებს წყლის ხარისხს, ხოლო სარწყავი და ენერგეტიკული მიზნით წყალაღება იწვევს მდინარეების ჰიდროლოგიური რეჟიმის ცვლილებას, რაც თავის მხრივ, გრძელვადიან პერსპექტივაში წყლის ობიექტებზე უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია სათანადო ზომების მიღება დაბინძურებისა და იმ რისკების შესამცირებლად, რომლებმაც შესაძლოა გამოიწვიონ ყველა სახის წყლის ობიექტის მდგომარეობის გაუარესება, და წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა.

და ბოლოს, დაგეგმვის სრულყოფისა და წყლის ობიექტების მდგომარეობის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მაჩვენებლების გასაუმჯობესებლად/შესანარჩუნებლად აუცილებელია სრულყოფილი მონაცემთა ბაზა, რომლის შექმნა შესაძლებელია მხოლოდ ყოველსმომცველი მონიტორინგის ქსელის საშუალებით. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წყლის რესურსებზე მოთხოვნის მოსალოდნელი ზრდის (ძირითადად სარწყავი და ენერგეტიკული დანიშნულებით) ფონზე. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელ წლებში შეიმჩნევა მონიტორინგის ქსელის გაფართოების ტენდენცია, სასურველი შედეგის მისაღებად მეტი ძალისხმევაა საჭირო. დაგეგმვის სრულყოფისა და სათანადო ღონისძიებების განსახორციელებლად, ასევე აუცილებელია ანგარიშგების, მონაცემთა მართვისა და გამოყენების სისტემის ჩამოყალიბება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, წყლის რესურსების მართვის სფეროში განისაზღვრა გრძელვადიანი მიზანი (2030

წ.) და კონკრეტული ამოცანები შემდეგი ხუთი წლისათვის:

მიზანი: ადამიანის ჯანმრთელობისა და წყლის ეკოსისტემებისათვის ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლის ობიექტების, აგრეთვე სანაპირო წყლების მდგომარეობის კარგი ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მაჩვენებლების უზრუნველყოფა

ამოცანები:

ამოცანა 1: წყლის რესურსების მართვის ეფექტიანი სისტემის დანერგვა

ამოცანა 2: წერტილოვანი და დიფუზიური წყაროებიდან წყლის რესურსების დაბინძურების შემცირება და წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა

ამოცანა 3: წყლის რესურსების ხარისხისა და რაოდენობის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემების სრულყოფა

3.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1: წყლის რესურსების მართვის ეფექტიანი სისტემის დანერგვა								
1.1	"წყლის რესურსების მართვის შესახებ" ახალი კანონპროექტის დასრულება და მიღება	მიღებული კანონი "წყლის რესურსების მართვის შესახებ"	-	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017-2018
1.2	ეროვნული საზღვაო კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია	არსებულ საზღვაო კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებების რაოდენობა	დაბალი	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დონორების მხრიდან მხარდაჭერის ნაკლებობა საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017
1.3	სააუზო მართვის გეგმების შემუშავების პროცედურების განსაზღვრა	მიღებული მთავრობის დადგენილება - „მდინარეთა აუზების/სააუზო უბნების მართვის გეგმების შემუშავების, განხილვისა და დამტკიცების პროცედურის შესახებ“	-	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2018

1.4	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სისტემაში სააუზო მართვის ტერიტორიული ერთეულების შექმნა	სააუზო მართვის 4 ერთეული	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსთა სამინისტრო	სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრების ნაკლებობა ტექნიკური უნარ-ჩვევების ნაკლებობა	2018-2021
1.5	წყლის რესურსების სტატისტიკური აღრიცხვის გაუმჯობესება GIS-ის (გეოინფორმაციული სისტემები) გამოყენებით	წყალმომარებისა და წყლის რესურსების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების GIS მონაცემთა ბაზა შედგენილი რუკები სააუზო მართვის 4 ერთეულისთვის	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		შექმნისა და წარმოებისთვის საჭირო დაფინანსების ნაკლებობა	2021
1.6	სააუზო მართვის გეგმების შემუშავება და დამტკიცება	მართვის დამტკიცებული გეგმები სულ მცირე 2 მდინარის აუზისთვის/სააუზო უბნისთვის	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სამინისტროები, მუნიციპალიტეტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	დაფინანსების ნაკლებობა სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ინტერესების კონფლიქტი	2018-2021
1.7	სააუზო მართვის საკონსულტაციო-საკოორდინაციო	მთავრობის მიღებული დადგენილება -	დაბალი		გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების	მუნიციპალიტეტები, არასამთავრობო	დაინტერესებული მხარეების მოტივაციის ნაკლებობა	2018-2021

	საბჭოების შექმნა	"სააუზო მართვის საკონსულტაციო-საკოორდინაციო საბჭოების შექმნის შესახებ"			დაცვის სამინისტრო	ორგანიზაციები		
1.8	საზღვაო სტრატეგიის შემუშავება	მიღებული საზღვაო სტრატეგია	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სამინისტროები, მუნიციპალიტეტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	სტრატეგიის დამტკიცების პროცესის გაჭიანურება შეთანხმების პროცედურების შეფერხება ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა	2021
ამოცანა 2: წერტილოვანი და დიფუზური წყაროებიდან წყლის რესურსების დაბინძურების შემცირება და წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა								
2.1	საწარმოო და ურბანული ჩამდინარე წყლების ზღვრულად დასაშვები ჩაშვების ნორმირება ევროკავშირის კრიტერიუმების მიხედვით	მთავრობის მიღებული დადგენილება - „ჩამდინარე წყლების ჩაშვების შესახებ“	-		გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტრო	საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2018
2.2	ურბანული ჩამდინარე	მინისტრის მიღებული	საშუალო	დონორები	გარემოსა და	ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული	ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა	2021

	წყლების ჩაშვებისთვის სენსიტიური ადგილების იდენტიფიცირება	ბრძანება - "ურბანული ჩამდინარე წყლების ჩაშვებისთვის იდენტიფიცირებული სენსიტიური ადგილების შესახებ"			ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	განვითარების სამინისტრო		
2.3	ურბანული ჩამდინარე წყლების შემკრები/გამწმენდი სისტემების რეაბილიტაცია/მშენებლობა შერჩეულ დასახლებებში	ურბანული ჩამდინარე წყლების მოქმედი გამწმენდი ნაგებობები სულ მცირე 10 დასახლებაში	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები	ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტრო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა		ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა	2021
2.4	თბილისი-რუსთავის ურბანული ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობის რეაბილიტაცია	თბილისი-რუსთავის ურბანული ჩამდინარე წყლების მოქმედი გამწმენდი ნაგებობა	მაღალი	"ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი"		გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა	2018
2.5	სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში გამოყენებული	ნიტრატებით დაბინძურებული ან რისკის ქვეშ მყოფი	საშუალო	დონორები	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის	ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა	2018

	ნიტრატებით დაბინძურების რისკის ქვეშ მყოფი ზედაპირული წყლის ობიექტების იდენტიფიცირება და ნიტრატების მიმართ მოწყვლადი ზონების განსაზღვრა	ზედაპირული წყლის ობიექტების რუკა განსაზღვრული ა ნიტრატების მიმართ მოწყვლადი ზონები			ო	სამინისტრო		
2.6	ნიტრატების მიმართ მოწყვლადი ზონებისათვის სამოქმედო გეგმების შემუშავება და საუკეთესო სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის დანერგვა	ნიტრატების მიმართ მოწყვლადი ზონებისთვის შემუშავებული სამოქმედო გეგმები	საშუალო	დონორები	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსური მხარდაჭერისა და ექსპერტული ცოდნის ნაკლებობა	2020
2.7	გარემოსდაცვითი ხარჯის გამოთვლის პრაქტიკის დანერგვა	გარემოსდაცვითი ხარჯის გამოთვლის დანერგილი პრაქტიკა	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		წყლის მომხმარებლების უარყოფითი დამოკიდებულება	2019
ამოცანა 3: წყლის რესურსების ხარისხისა და რაოდენობის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემების სრულყოფა								
3.1	ზედაპირული წყლის ხარისხის ახალი სტანდარტების შემოღება	მთავრობის მიღებული დადგენილება - "ზედაპირული წყლის ხარისხის	-		გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2018

		ეკოლოგიური სტანდარტების შესახებ"						
3.2	ზედაპირული (მათ შორის შავი ზღვის) და მიწისქვეშა წყლის ხარისხის მონიტორინგის ქსელის გაფართოება	წყლის ხარისხის მონიტორინგის ქსელი ყოველწლიურად 10%-ით ფართოვდება	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ტექნიკური, ფინანსური და ადამიანური რესურსების ნაკლებობა	2017-2021
3.3	მიწისქვეშა წყლების ხარისხისა და რაოდენობის მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება	ახალი აღჭურვილობის შესყიდვა და მათი დამონტაჟება შერჩეულ ჭაბურღილებზე ანგარიშები წყლის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მახასიათებლების ცვალებადობის დინამიკის შესახებ	საშუალო (168 000)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ტექნიკური, ფინანსური და ადამიანური რესურსების ნაკლებობა	2017-2020
3.4	ზედაპირული წყლების ხარისხის მონიტორინგის პროგრამის შემუშავება	ზედაპირული წყლების მონიტორინგის დამტკიცებული პროგრამა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ტექნიკური, ფინანსური და ადამიანური რესურსების ნაკლებობა	2019

					სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო			
3.5	ზღვის წყლის ხარისხის მონიტორინგის პროგრამის შემუშავება	ზღვის წყლის მონიტორინგის დამტკიცებული პროგრამა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ტექნიკური, ფინანსური და ადამიანური რესურსების ნაკლებობა	2021
3.6	შავი ზღვის წყლის ხარისხის წინასწარი შეფასება ზღვის წყლის კარგი ეკოლოგიური სტატუსის მისაღწევად	შავი ზღვის წყლის ხარისხის შეფასების მომზადებული ანგარიში	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ტექნიკური, ფინანსური და ადამიანური რესურსების ნაკლებობა	2019

4. ატმოსფერული ჰაერის დაცვა

ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება მნიშვნელოვან უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს ადამიანის ჯანმრთელობაზე. დაბინძურებული ჰაერი იწვევს სხვადასხვა დაავადებას და ადამიანების ნაადრევ სიკვდილს. დაბინძურება განსაკუთრებით საშიშია მოსახლეობის მოწყვლადი ჯგუფებისათვის - ბავშვებისთვის, ხანდაზმულებისა და იმ ადამიანებისათვის, რომლებსაც აქვთ მწვავე და ქრონიკული რესპირატორული დაავადებები. ჰაერის ზოგიერთი დამაბინძურებელი ზიანს ეკოსისტემებსაც აყენებს. კერძოდ, ზრდის აზოტის კონცენტრაციას წყლის ობიექტებში, იწვევს ტყის ეკოსისტემების მდგომარეობის გაუარესებას და სხვ. ჰაერის დაბინძურება აზიანებს კულტურული და ეროვნული მემკვიდრეობის ობიექტებს.

4.1 არსებული მდგომარეობა

საქართველოში ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ მონაცემები ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის ეროვნული ქსელიდან მიიღება. 2016 წლამდე, მონიტორინგის ქსელი შედგებოდა მონიტორინგის ერთი ავტომატიზებული და შვიდი არაავტომატიზებული სადგურისაგან და, შესაბამისად, მათ მიერ ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ მოწოდებული ინფორმაცია სრულყოფილი არ იყო. 2016 წელს თბილისში არსებული სამი არაავტომატიზებული სადგური ჩანაცვლდა სამი ავტომატიზებული სადგურით, ბათუმსა და ჭიათურაში კი თითო ავტომატიზებული სადგური დამონტაჟდა. ამჟამად, საქართველოში მოქმედებს ექვსი ავტომატიზებული და ოთხი არაავტომატიზებული სადგური. გარდა ამისა, აბასთუმანში ფუნქციონირებს ფონური დაბინძურების მონიტორინგის სადგური (EMEP სადგური). მიუხედავად იმისა, რომ მონიტორინგის სადგურების რაოდენობა გაიზარდა, ქვეყნის მასშტაბით ჰაერის დაბინძურების კუთხით არსებული მთლიანი სურათი ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილი. მონიტორინგის სადგურები ძირითადად განლაგებულია სამრეწველო ობიექტებთან და სატრანსპორტო „ცხელ წერტილებთან“ ახლოს. ამ ადგილებში ჰაერის ხარისხი ცალკეული კომპონენტების (მაგ. მტვერი და NO₂) თვალსაზრისით არ შეესაბამება ჰაერის ხარისხის ეროვნულ სტანდარტებს; თუმცა, ინდიკატორი გაზომვების შედეგები აჩვენებს, რომ ჰაერის ხარისხი სხვა ტერიტორიებზე (მაგ., დიდი ქალაქების გარეუბნებსა და მცირე ზომის ქალაქებში) უკეთესია. ობიექტური მონაცემები ზოგიერთ დამაბინძურებელზე არ არსებობს, ამიტომ არსებული ინფორმაცია ნაწილობრივ ხარისხობრივ შეფასებას ემყარება.

არსებული მონაცემების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ნახშირჟანგის (CO) და აზოტის ჟანგეულები (NO_x) მთავარ წყაროს სატრანსპორტო (განსაკუთრებით ურბანულ ტერიტორიებზე) და ენერგო სექტორები წარმოადგენენ. კერძოდ, „გარემოს მდგომარეობის შესახებ“ 2010-2013 წლების ეროვნული მოხსენების თანახმად, CO-ის 79% და NO_x-ის 62% სატრანსპორტო სექტორზე მოდის. აღნიშნული სექტორიდან წარმოქმნილი ჰაერის დაბინძურების მთავარ მიზეზად ითვლება არსებული ავტოპარკის ასაკი და ტექნიკური მდგომარეობა, ავტომობილების რაოდენობა და მოძრაობის ინტენსიობა, საწვავის სახეობა და ხარისხი, არასათანადოდ განვითარებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტი და სხვ. ენერგეტიკისა და სატრანსპორტო სექტორებიდან ასევე აქროლადი ორგანული ნაერთების (აონ, VOC) გაფრქვევაც ხდება.

2015 წლის მდგომარეობით საქართველოში:

- 3.5 ადამიანზე ერთი ავტომობილი მოდის. თბილისში - 1 ავტომობილი 2.9 ადამიანზე;
- ყოველწლიურად ავტომობილების რაოდენობა 7-10%-ით იზრდება;
- 2000 წლიდან ავტომობილების რაოდენობა ოთხჯერ გაიზარდა (257 858-დან 1 043 593-მდე);
- საქართველოში არსებული ავტომობილების 90.9% 10 წელზე მეტი ასაკისაა.

წყარო: გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

ჰაერის დაბინძურებაში საკუთარი წვლილი მრეწველობასაც შეაქვს. ჩვეულებრივ, ჰაერში არსებული მყარი ნაწილაკების 64% სამრეწველო სექტორზე (ძირითადად, ცემენტისა და ასფალტის წარმოებაზე) მოდის. სამრეწველო სექტორით გამოწვეული ჰაერის დაბინძურება ფიქსირდება ბათუმში, რუსთავსა და ზესტაფონში. ჰაერის დაბინძურების განსაკუთრებით მაღალი დონე აღინიშნება ზესტაფონში, სადაც ფეროშენადნობთა ტექნიკურად მოძველებული ქარხნის მუშაობის შედეგად, ატმოსფერულ ჰაერში მანგანუმის დიოქსიდის (MnO₂) დონე ხუთჯერ აჭარბებს ზღვრულად დასაშვებ კონცენტრაციას.

4.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო პასუხისმგებელია საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ატმოსფერული ჰაერის დაცვის კუთხით სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრასა და განხორციელებაზე. სამინისტრო, ასევე პასუხისმგებელია, ატმოსფერულ ჰაერში ნივთიერებათა გაფრქვევების ინვენტარიზაციასა და ჰაერის ხარისხის მონიტორინგზე. ჰაერის ხარისხის მონიტორინგს ახორციელებს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სისტემაში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი გარემოს ეროვნული სააგენტო. ჰაერის ხარისხის დადგენილი სტანდარტებისა და ნორმების აღსრულების მონიტორინგს უზრუნველყოფს სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება - გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი, მისი ცენტრალური და ტერიტორიული ორგანოების საშუალებით.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო უზრუნველყოფს სატრანსპორტო სექტორის ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავებასა და დამტკიცებას და ქვეყნის მასშტაბით სატრანსპორტო პოლიტიკის განხორციელებას. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო ადგენს დამაბინძურებელი ნივთიერებების ზღვრულად დასაშვებ კონცენტრაციებს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური უზრუნველყოფს ეკონომიკური საქმიანობების სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებას, რაც აუცილებელია ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების ინვენტარიზაციისათვის. მუნიციპალიტეტები პასუხისმგებელი არიან ქალაქგეგმარებაზე, საგზაო ინფრასტრუქტურის მოწყობა/მოვლაზე, საგზაო მოძრაობის რეგულირების ერთიანი პოლიტიკის შემუშავებასა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარებაზე.

სამრეწველო, ენერგეტიკულ და სატრანსპორტო სექტორებში მოქმედი კერძო კომპანიები წარმოადგენენ მნიშვნელოვან დაინტერესებულ მხარეებს, რომლებსაც საკუთარი წვლილი შეაქვთ ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებაში. საქართველოში რეგისტრირებულია ჰაერის დაბინძურების სტაციონარული წყაროების მფლობელი დაახლოებით 3000 სუბიექტი, რომელთაგან ყველა სრული დატვირთვით არ ფუნქციონირებს. სუბიექტები ვალდებული არიან საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ყოველწლიურად წარუდგინონ ანგარიშები ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შესახებ. ამ სახის ანგარიშგება წარმოადგენს ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების ინვენტარიზაციის სისტემის ნაწილს. აღნიშნულ ანგარიშებში წარმოდგენილი ინფორმაცია გამოიყენება დაგეგმვისა და პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

4.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

საქართველოს კანონი „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ (1999 წელი) ადგენს ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამართლებრივ ჩარჩოს. კანონში გათვალისწინებულია ცალკეული საერთაშორისო მოთხოვნებიც. კანონის აღსრულების მიზნით, მიღებულია რიგი კანონქვემდებარე აქტები და ტექნიკური რეგლამენტები. არსებული სამართლებრივი ჩარჩო სრულად ვერ აკმაყოფილებს საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმებით განსაზღვრულ ისეთ მოთხოვნებს, რომლებიც, მაგალითად, უკავშირდება საუკეთესო ხელმისაწვდომ ტექნოლოგიებსა (BAT) და გაფრქვევების ზღვრულ მნიშვნელობებს (ELV).

2016 წელს, სატრანსპორტო სექტორიდან გაფრქვევების მოცულობების შემცირების მიზნით, განხორციელდა რამდენიმე საკანონმდებლო ცვლილება. კერძოდ, 2017 წელს ბენზინის ხარისხის ეროვნული ნორმა ევრო 5 სტანდარტს გაუტოლდა, 2019 წლამდე იგეგმება დიზელის საწვავის ხარისხის სტანდარტის ეტაპობრივი გაუმჯობესება ევრო 4 სტანდარტამდე (50 მგ/კგ). ნაკლებად დამაბინძურებელი ავტომობილების იმპორტის გასაზრდელად საქართველომ შემოიღო ეკონომიკური წახალისების მექანიზმები. ამჟამად, საქართველოში ელექტრომობილების იმპორტი გათავისუფლებულია აქციზისა და იმპორტის გადასახადებისაგან. ჰიბრიდულ ავტომობილებზე (6 წელზე ნაკლები ასაკის) აქციზის გადასახადი 2016 წელს 60%-ით შემცირდა. 2017 წლის იანვრიდან, თითქმის ყველა სახის ავტომობილზე აქციზის გადასახადი დაახლოებით 25%-ით გაიზარდა, თუმცა 10 წლის ასაკის ავტომობილებისთვის აღნიშნული გადასახადი გაორმაგდა, ხოლო 14 წელზე მეტი ასაკის ავტომობილებისთვის - თითქმის გასამმაგდა.

საქართველო, ასევე არის ატმოსფერულ ჰაერთან დაკავშირებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების მხარე და, შესაბამისად, ვალდებულია შეასრულოს ამ ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებები. საქართველოს მიერ რატიფიცირებულია კონვენცია „შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ“ (CLRTAP) და ოქმი „ევროპაში ჰაერის დამაბინძურებლების შორ მანძილებზე გადატანის (EMEP) მონიტორინგისა და შეფასების სფეროში თანამშრომლობის პროგრამის გრძელვადიანი დაფინანსების შესახებ“. 2019 წლისთვის დაგეგმილია ისეთი მნიშვნელოვანი ოქმების რატიფიკაცია, როგორცაა „გოთენბურგის ოქმი“, „ოქმი მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ“ და „ოქმი მძიმე ლითონების შესახებ“.

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმება წარმოადგენს მთავარ დოკუმენტს, რომელიც განსაზღვრავს ატმოსფერული ჰაერის დაცვასთან დაკავშირებულ სამომავლო სტრატეგიულ მიმართულებებს. ასოცირების შეთანხმებაში შეტანილია რამდენიმე დებულება ატმოსფერულ ჰაერთან დაკავშირებული ევროკავშირის ხუთი დირექტივიდან. „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების ეროვნულ სამოქმედო გეგმასა“ (2014 წელი) და „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების საგზაო რუკაში“ (2016) წარმოდგენილია ასოცირების შეთანხმებით დადგენილი მოთხოვნების განსაზღვრულ ვადებში შესრულების ღონისძიებები. აღნიშნული ღონისძიებები ასახულია მოქმედებათა წინამდებარე პროგრამაში.

საქართველო, როგორც საერთაშორისო თანამეგობრობის წევრი, ცდილობს საკუთარი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების საერთაშორისო პროცესებთან შესაბამისობაში მოყვანას. ამ თვალსაზრისით, მდგრადი განვითარების მიზნებს სათანადო ყურადღება ექცევა. ჰაერის დაცვისკენ მიმართული ღონისძიებები სრულ თანხვედრაშია აღნიშნულ დოკუმენტთან (მიზანი 11.6) და მოიცავს ქალაქების მიერ, ერთ სულ მოსახლეზე გარემოსათვის მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების ქმედებებს, ჰაერის ხარისხზე განსაკუთრებული აქცენტით.

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სფეროში, კიდევ ერთ მნიშვნელოვან სტრატეგიულ დოკუმენტს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა წარმოადგენს. იგი განსაზღვრავს ატმოსფერული ჰაერის დაცვის გრძელვადიან (20 წლიან) მიზნებს, მოკლევადიან (5 წლიან) ამოცანებსა და კონკრეტულ ღონისძიებებს. პროგრამის მიერ განსაზღვრული შვიდი ღონისძიებიდან სამი (რომლებიც ძირითადად ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის გაუმჯობესებას ეხება) უკვე შესრულებულია, ხოლო დანარჩენი ოთხი - განხორციელების სტადიაშია.

4.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის არსებული სამართლებრივი ჩარჩო სათანადოდ ვერ უზრუნველყოფს სატრანსპორტო და ეკონომიკის სხვა დარგებიდან გაფრქვევების რეგულირებას. მაგალითად, 2004 წლიდან აღარ არის სავალდებულო მსუბუქი ავტომობილების (ავტოპარკის 80%) ტექნიკური დათვალიერება. აქედან გამომდინარე, სავარაუდოდ, მსუბუქი ავტომობილების უმეტესობა ტექნიკურად გაუმართავია, რაც სატრანსპორტო სექტორის მიერ ჰაერის დაბინძურების მთავარ მიზეზს წარმოადგენს. საკანონმდებლო ხარვეზის კიდევ ერთი მაგალითია PM₁₀ და PM_{2.5}-თან (უმცირესი ზომის მყარი ნაწილაკები) დაკავშირებული რეგულირება. ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილია 600-ზე მეტი ჰაერის დამაბინძურებელი ნივთიერების ზღვრული მნიშვნელობები, თუმცა PM₁₀ და PM_{2.5}-სთვის, რომლებიც ჰაერის მნიშვნელოვან დამაბინძურებლებს მიეკუთვნება, ასეთი ზღვრული მნიშვნელობები განსაზღვრული არ არის. ეს მნიშვნელოვნად განსხვავდება ევროკავშირის მიდგომისაგან. გარდა ამისა, ყველაზე მნიშვნელოვანი დამაბინძურებელი ნივთიერებებისათვის, როგორცაა SO₂, NO₂, NO_x, ტყვია, ბენენი, CO, დარიშხანი, კადმიუმი, ვერცხლიწყალი, ნიკელი და პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადები (PAH), საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი ზღვრული მნიშვნელობები არ შეესაბამება ევროკავშირის სტანდარტებს. ჰაერის დამაბინძურებლების გაფრქვევების შესამცირებლად, ასევე მნიშვნელოვანია საუკეთესო ხელმისაწვდომი ტექნოლოგიების (BAT) დანერგვა და კონკრეტული სტაციონარული

წყაროებისთვის გაფრქვევების ახალი ზღვრული მნიშვნელობების (ELV) შემოღება. აქედან გამომდინარე, ეროვნული კანონმდებლობის ცვლილება და ევროკავშირის გარკვეული სტანდარტების გადმოღება, რაც სავალდებულოა ასოცირების შეთანხმებით, გრძელვადიანი პრიორიტეტული მიმართულებაა.

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ მონაცემების ხარისხი და სანდოობა ამ დარგში დაგეგმვის გაუმჯობესების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ბოლო წლებში, ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის ქსელი მნიშვნელოვნად განახლდა და გაფართოვდა. მიუხედავად ამისა, ატმოსფერული ჰაერის მონიტორინგისა და შეფასების არსებული სისტემა სრულყოფას საჭიროებს, რათა არსებობდეს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესისთვის საჭირო სრულყოფილი მონაცემები.

და ბოლოს, ჰაერის ხარისხის შესახებ მონაცემების გარდა, აუცილებელია, ინფორმაციის ქონა გაფრქვევის წყაროების შესახებ, რადგან ეფექტიანი დაგეგმვის ერთ-ერთ ხელშემშლელ ფაქტორს ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების ინვენტარიზაციისა და დაბინძურების წყაროების იდენტიფიკაციისათვის საჭირო სტატისტიკური მონაცემების არარსებობა წარმოადგენს. ამ ხარვეზის გამოსასწორებლად საჭიროა მონაცემების შეგროვებასა და დამუშავებაში ჩართული სახელმწიფო სტრუქტურების სათანადო ტექნიკური და ფინანსური რესურსებით და კადრებით უზრუნველყოფა. ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირების ეფექტიანი ღონისძიებების გასატარებლად და საერთაშორისო შეთანხმებებით, მაგ. „შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების შესახებ“ (CLRTAP) კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების შესასრულებლად, ძალიან მნიშვნელოვანია ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების პროგნოზირების სისტემის დანერგვა. გარდა ამისა, ზუსტი ინფორმაცია გაფრქვევების წყაროების შესახებ მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილების პოლიტიკი შემუშავებისთვისაც, რაც პროგრამის შესაბამის თავში დეტალურადაა განხილული.

ზემოხსენებული გამოწვევების დასაძლევად და პრიორიტეტების შესასრულებლად, ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სფეროში განისაზღვრა შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი (2030 წელი) და მოკლევადიანი ამოცანები მომდევნო ხუთი წლისათვის:

მიზანი: საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე სუფთა და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო ჰაერის უზრუნველყოფა.

ამოცანები:

- ამოცანა 1. ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორიდან, მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირება;
- ამოცანა 2. ჰაერის ხარისხის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის განვითარება;
- ამოცანა 3. გაფრქვევების ინვენტარიზაციის სახელმწიფო სისტემის გაუმჯობესება და გაფრქვევების პროგნოზირების სისტემის დანერგვა

4.5 სამოქმედო გეგმა

#	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1. ეკონომიკის სხვადასხვა დარგიდან მაწვნი ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირება								
1.1	საქართველოს ჰაერდაცვითი კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის კანონმდებლობასთან	მიღებული "ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი"	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		კანონის შესამუშავებლად საჭირო ექსპერტული ცოდნის და დონორული მხარდაჭერის ნაკლებობა; საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017-2019
1.2	მსხვილი წვის დანადგარებისათვის გაფრქვევების ზღვრული მნიშვნელობების (ELV) დაწესება	დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტი "წვის დანადგარებისთვის გაფრქვევების ზღვრული მნიშვნელობების დაწესების შესახებ"	დაბალი	სამრეწველო ემისიებისა და სამრეწველო საფრთხეების შესახებ ევროკავშირის "თვინინგის" პროექტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ენერგეტიკის სამინისტრო	კანონქვემდებარე აქტის შესამუშავებლად საჭირო ექსპერტული ცოდნის ნაკლებობა; საწარმოებისთვის შეზღუდვების დაწესებაზე	2017-2018

							საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	
1.3	ბენზინის შესანახი და ჩასატვირთი მოწყობილობების ინვენტარიზაცია და მათთვის ტექნიკური მოთხოვნების დაწესება აქროლადი ორგანული ნივთიერებების (VOC) გაფრქვევების შესამცირებლად	ანგარიში არსებული ობიექტების ინვენტარიზაციის შესახებ განხორციელებული ცვლილებები ავტოგასამართი სადგურების/ ნავთობის შესანახი ტერმინალების უსაფრთხოების ნორმების შესახებ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 15 იანვრის N60 და N65 დადგენილებებში (რომლებიც ადგენს მოთხოვნებს ბენზინის შესანახი ტერმინალებისთვის, ჩასატვირთი მოწყობილობებისა და მობილური კონტეინერებისთვის) ბენზინის შესანახი და გადასატვირთი ტერმინალებიდან	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება წინააღმდეგობა; ბიზნეს სექტორის წარმომადგენლების მხრიდან; არსებული ობიექტების ინვენტარიზაციისა და მათი ტექნიკური შესაძლებლობების შესაფასებლად საჭირო ექსპერტული ცოდნისა და ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2018-2021

		გაფრქვევების რაოდენობის შემცირება, ტ/წელი						
1.4	ლაკებსა და საღებავებში აქროლადი ორგანული ნივთიერებების (VOC) შემცველობის მაქსიმალური (ზღვრული) მნიშვნელობების დადგენა და აღნიშნული პროდუქტების ბაზარზე განთავსების რეგულაციების განსაზღვრა	მიღებული საქართველოს მთავრობის დადგენილება "ლაკებსა და საღებავებში აქროლადი ორგანული ნივთიერებების (VOC) შემცველობის ზღვრული მნიშვნელობების, ანალიტიკური მეთოდებისა და კონტროლის სისტემის, მათ შორის პროდუქციის სავალდებულო ეტიკეტირების შემოღების შესახებ"; საღებავებიდან და ლაკებიდან აქროლადი ორგანული ნივთიერებების (VOC) გაფრქვევების რაოდენობის შემცირება, ტ/წელი	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ფინანსთა სამინისტრო	ბაზრის შესწავლისა და ანალიზისთვის საჭირო ექსპერტული ცოდნისა და ფინანსური რესურსების ნაკლებობა; კანონქვემდებ არე აქტის შესამუშავებლ ად საჭირო ექსპერტული ცოდნის ნაკლებობა; დაინტერესებ ული მხარეების მხრიდან ახალი რეგულაციები ს შემოღების მხარდაჭერის ნაკლებობა; საკანონმდებ ლო აქტის შეთანხმების პროცედურებ ის შეფერხება	2018-2021

1.5.	ზოგიერთ თხევად საწვავში (მძიმე საწვავი, გაზოილი, საზღვაო საწვავი) გოგირდის შემცველობაზე ზღვრული ნორმების ამოქმედება	<p>მიღებული საკანონმდებლო აქტი „ზოგიერთი თხევადი საწვავის ხარისხის სტანდარტების შესახებ“ (რომელიც ასევე ადგენს სინჯების აღების პროცედურას, ანალიტიკურ მეთოდებსა და მათი განხორციელების წესს)</p> <p>თხევადი საწვავის მოხმარებისას გაფრქვეული გოგირდის დიოქსიდის (SO₂) რაოდენობის შემცირება, ტ/წელი</p>	დაბალი	საერთაშორისო ენერგეტიკული თანამეგობრობა	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		<p>საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება</p> <p>საკანონმდებლო აქტის შეთანხმების პროცედურების შეფერხება</p>	2017-2021
1.6	საავტომობილო დიზელის საწვავის ხარისხის ეტაპობრივი მიახლოება ევროკავშირის სტანდარტებთან	<p>განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები;</p> <p>გოგირდის შემცველობაზე აღებული სინჯების რაოდენობა;</p> <p>დიზელის საწვავზე მომუშავე ავტომობილებიდან გოგირდის დიოქსიდის (SO₂) გაფრქვევების</p>	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		<p>წინააღმდეგო ბანავთობიმიპორტიორების მხრიდან;</p> <p>ახალი კანონის წარდგენის პროცედურების შეფერხება</p>	2017

		მოცულობა შემცირებულია 33%-ით						
1.7	რეგულაციის შემოღება ატმოსფერული ჰაერის ხარისხზე მშენებლობის დარგის ზემოქმედების შესამცირებლად	მიღებული რეგულაცია მშენებლობის პროცესში უსაფრთხოებისა და გარემოს დაცვის ზომების შესახებ	დაბალი	-	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მუნიციპალიტეტები გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მუნიციპალიტეტები	საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება საკანონმდებლო აქტის შთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017-2018
1.8	ყველა სახის ავტომობილისათვის სავალდებულო გზისთვის ვაგისობაზე ტესტირების თანამედროვე და ეფექტიანი სისტემის დანერგვა	ავტოპარკის წილი, რომელსა გავლილი აქვს სავალდებულო ტესტირება	მაღალი	-	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო შინაგან საქმეთა სამინისტრო		2018
1.9	ავტოპარკის მოდერნიზაციისა და ეკოლოგიურად სუფთა ავტომობილების გამოყენების ხელშეწყობა	ეკოლოგიურად სუფთა ავტომობილების გაზრდილი რაოდენობა	მაღალი		ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		2017-2020
ამოცანა 2. ჰაერის ხარისხის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის განვითარება								
2.1	2.1 მონიტორინგის ქსელის სრული ავტომატიზაცია და	მონიტორინგის ქსელს დაემატა სულ მცირე 3 ახალი	1 850 000	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების		ფინანსური და ადამიანური	2017-2021

	შემდგომი გაფართოება	ავტომატიზებული სადგური და 1 მობილური სადგური			დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		რესურსების ნაკლებობა	
2.2	ავტომატიზებული სადგურების მონაცემთა მართვის ერთიანი სისტემის შექმნა და მონიტორინგის მონაცემების რეალურ დროში ვებ-გვერდზე განთავსება	ვებ-გვერდზე განთავსებული მონიტორინგის მონაცემები	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსებისა და ექსპერტული ცოდნის ნაკლებობა	2017-2018
2.3	ჰაერის ხარისხის შეფასებისა და მართვის მიზნით ქვეყნის ტერიტორიის ზონებად და აგლომერაციებად დაყოფა და კატეგორიზაცია	მიღებული კანონქვემდებარე აქტი „საქართველოს ტერიტორიის ზონებად და აგლომერაციებად დაყოფის შესახებ“	დაბალი	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაინტერესებული მხარეების მხრიდან საკანონმდებლო ცვლილებების მხარდაჭერის ნაკლებობა; შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2020
2.4	ყოველკვარტალურად ჰაერის ხარისხის ინდიკატორული გაზომვების (პასიური სინჯების	გამოქვეყნებული კვარტალური ანგარიშები ჰაერის ხარისხის შესახებ კონკრეტული	120 000	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2021

	აღება) ჩატარება საქართველოს სხვადასხვა ქალაქში	დამაბინძურებლები ს კუთხით						
2.5	ჰაერის ხარისხის შეფასების რეჟიმისა და კრიტერიუმების დადგენა ევროკავშირის სტანდარტების შესაბამისად	მიღებული კანონქვემდებარე აქტი "ჰაერის ხარისხის სტანდარტების შესახებ"; მიღებული კანონქვემდებარე აქტი ჰაერის ხარისხის შეფასების მოთხოვნებთან დაკავშირებით; კრიტერიუმები, მათ შორის, დაკვირვების პუნქტების რაოდენობა, განლაგება ფუნქციონირების წესი.	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		კანონქვემდებარე აქტის შესამუშავებლად საჭირო ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა; დაინტერესებული მხარეების მხრიდან საკანონმდებლო ცვლილებების მხარდაჭერის ნაკლებობა; შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017-2018
ამოცანა 3. გაფრქვევების ინვენტარიზაციის სახელმწიფო სისტემის გაუმჯობესება და გაფრქვევების პროგნოზირების სისტემის დანერგვა								
3.1	სტაციონარული წყაროებისა და მათი წლიური გაფრქვევების აღრიცხვის ელექტრონული ონლაინ სისტემის დანერგვა	სტაციონარული წყაროებიდან გაფრქვევების აღრიცხვის მოქმედი ელექტრონული ონლაინ სისტემა; სტაციონარული წყაროებისა და მათი წლიური	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსთა სამინისტრო	შეფერხება გაფრქვევების აღრიცხვის ელექტრონული სისტემის დანერგვის პროცესში	2017

		გაფრქვევების სამიზნო სისტემა და ინტერაქტიური რუკა						
3.2	ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებიდან გაფრქვევების ინვენტარიზაციის შემდგომი განვითარება და პროგნოზირების სისტემის დანერგვა	ეროვნული ანგარიში წლიური გაფრქვევების შესახებ; გაფრქვევების ინვენტარიზაციის მასშტაბის გაზრდა და ხარისხის გაუმჯობესება; გაფრქვევების პროგნოზირების დანერგილი მეთოდოლოგია; გაფრქვევების პროგნოზირებული ტენდენცია	საშუალო	ევროკავშირი „შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვ რო დაბინძურები ს შესახებ“ კონვენციის (CLRTAP)	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	შინაგან საქმეთა სამინისტრო საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური სსიპ სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტო ევროკავშირი „შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვ რო დაბინძურები ს შესახებ“ კონვენციის (CLRTAP)	საწყისი სტატისტიკუ რი მონაცემების სიმწირე და სირთულეები ინვენტარიზა ციის გაუმჯობესებ ის პროცესში; პროგნოზირებ ის მეთოდოლოგ ის მომსამზადებ ლად საჭირო ექსპერტული ცოდნის ნაკლებობა.	2017-2019

5. ნარჩენების მართვა

ნარჩენების სწორი მართვა და ნარჩენებით დაბინძურების პრევენცია ქვეყნის მნიშვნელოვან პრიორიტეტს წარმოადგენს. უკანონოდ განთავსებული საყოფაცხოვრებო და სახიფათო ნარჩენები, ან შესაბამისი სტანდარტების გათვალისწინების გარეშე მოწყობილი ნაგავსაყრელები აბინძურებს ნიადაგსა და წყალს, ხოლო ორგანული ნარჩენების ლპობის შედეგად წარმოქმნილი მეთანი, ხელს უწყობს კლიმატის ცვლილების პროცესს. ნარჩენების არასწორი მართვა, როგორცაა მაგალითად ზეთებისა და პლასტიკის წვა, წარმოქმნის ტოქსიკურ გამონაბოლქვს, რაც საფრთხის შემცველია ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსათვის. უკონტროლო და სტიქიური ნაგავსაყრელები წარმოადგენს სხვადასხვა დაავადებების გავრცელების პოტენციურ წყაროს.

5.1 არსებული მდგომარეობა

უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველოში ნარჩენების მართვის სფეროში გადადგმული პოზიტიური ნაბიჯების მიუხედავად, ნარჩენების მართვის სათანადო სტანდარტების ეროვნულ დონეზე დასაწერად საჭიროა დამატებითი ძალისხმევა, რათა გადაიჭრას წლების განმავლობაში ამ მიმართულებით დაგროვილი პრობლემები.

საქართველოში ყოველწლიურად დაახლოებით 900 000 ტონა მუნიციპალური ნარჩენი წარმოიქმნება¹. რაც შეეხება სახიფათო ნარჩენებს, ინფორმაცია მხოლოდ ნარჩენების რამდენიმე კონკრეტული ნაკადისთვის არსებობს. კერძოდ, ეს ნაკადებია ვადაგასული პესტიციდები (4 000 ტ), პოლიქლორირებული ბიფენილები (პქბ, PCB) (600 ტ), დარიშხანის შემცველი ნარჩენები (120 000 ტ) და სახიფათო სამედიცინო ნარჩენები (1 500 ტ ყოველწლიურად). სახიფათო ნარჩენების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობის მთავარი მიზეზია ის, რომ ბოლო პერიოდამდე არ არსებობდა ნარჩენების აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემა.

საქართველოში 60-მდე ოფიციალური მუნიციპალური ნარჩენების ნაგავსაყრელი აღირიცხება. გაცილებით მეტია მცირე ზომის სტიქიური ნაგავსაყრელები. არსებული ოფიციალური ნაგავსაყრელებიდან მხოლოდ 3 ნაგავსაყრელია (თბილისის, რუსთავისა და ბორჯომის) მოწყობილი ევროკავშირის სტანდარტების შესაბამისად. მიმდინარეობს დანარჩენი ოფიციალური ნაგავსაყრელების დახურვა/განახლების პროცესი. 2016 წელს დაიხურა 13 და განახლდა 28 ოფიციალური ნაგავსაყრელი. ასევე, იგეგმება ახალი ნაგავსაყრელების მშენებლობა. კერძოდ, დაგეგმილია რეგიონული ნაგავსაყრელების მოწყობა აჭარის ა/რ-ში, იმერეთსა და ქვემო ქართლში.

წარმოქმნილი მუნიციპალური ნარჩენებიდან 700 000 ტონა ნარჩენი ოფიციალურ ნაგავსაყრელებზე განთავსდება. ქვეყანაში არ არსებობს სახიფათო და ინერტული ნარჩენების ნაგავსაყრელი. ხდება მხოლოდ გარკვეული სახის სახიფათო ნარჩენების ინსინერაცია და ისიც შეზღუდული რაოდენობით. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს გარკვეული გამოცდილება სპეციფიკური ნარჩენების გადამუშავების კუთხით, არ არის ჩამოყალიბებული სპეციფიკური ნარჩენების მართვის, მათ შორის სეპარირებული შეგროვების სისტემები. შესაბამისად, წარმოქმნილი ყველა სახის ნარჩენების უმეტესობა ნაგავსაყრელებზე ხვდება, რაც საფრთხეს უქმნის ადამიანის

¹ ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმა (2016-2020)

ჯანმრთელობასა და გარემოს.

ნარჩენების შეგროვების და გატანის მომსახურება არ მოიცავს მცირე ზომის ქალაქებისა და სასოფლო დასახლებების უმეტესობას. ასევე, შეზღუდულია ნარჩენების განთავსებისა და რეციკლირების სისტემები. მუნიციპალური ნარჩენების მოსაკრებლის ოდენობა დაბალია და სრულად ვერ ფარავს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების და დამუშავების ხარჯებს. შესაბამისად, სუბსიდირება ცენტრალური ან ადგილობრივი ბიუჯეტიდან ხდება. ასევე არ არის ეფექტური მოსაკრებლის ამოღების არსებული პრაქტიკაც.

5.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

ნარჩენების ეროვნული პოლიტიკის, სტრატეგიების, სამოქმედო გეგმებისა და კანონმდებლობის შემუშავებასა და განხორციელების კოორდინაციაზე პასუხისმგებელია გბრდს, რომელიც აღნიშნულ ფუნქციებს ასრულებს ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის სამსახურისა და სხვა შესაბამისი ერთეულების საშუალებით. ნარჩენების მართვის სფეროში სამართალდარღვევების კონტროლს ახორციელებს გბრდს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო და მუნიციპალიტეტები.

გბრდს არის „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“ ბაზელის კონვენციის კომპეტენტური უწყება, ხოლო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვების საბაჟო კონტროლს ახორციელებს ფინანსთა სამინისტროს დაქვემდებარებული შემოსავლების სამსახურის საბაჟო დეპარტამენტი.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო და საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (სმს) გბრდს-სთან ერთად კანონმდებლობით დადგენილი წესით არეგულირებენ და ზედამხედველობას ახორციელებენ სამედიცინო და ცხოველური ნარჩენების მართვაზე. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო კი განსაზღვრავს ნარჩენების ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს.

მუნიციპალიტეტები პასუხისმგებლები არიან მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვებასა და გადამტვირთავ სადგურებამდე ტრანსპორტირებაზე. რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს (რგის) დაქვემდებარებაში მყოფი შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“ პასუხისმგებელია არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელების და გადამტვირთავი სადგურები მოწყობასა და მართვაზე (გარდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისა და თბილისის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ საზღვრებში მოქცეულ ტერიტორიებზე არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელებისა), არსებული ნაგავსაყრელების დახურვასა და განახლებაზე. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასა და ქალაქ თბილისში ნაგავსაყრელების მოწყობა, ოპერირება და დახურვა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის და თბილისის მუნიციპალიტეტის შესაბამისი ორგანოების კომპეტენციას წარმოადგენს.

ნარჩენების მართვის მთელ პროცესში ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ნარჩენების წარმოქმნილი და

ნარჩენების მართვაში აღდგენა/რეციკლირების კუთხით ჩართული კომპანიები.

5.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

„ნარჩენების მართვის კოდექსი“ (კოდექსი) ძალაში შევიდა 2015 წლის 15 იანვარს. მანამდე ნარჩენებთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდებოდა სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტით და გარკვეულწილად საერთაშორისო კონვენციებით. კოდექსის განსახორციელებლად, რომელიც ემყარება ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმებას და საუკეთესო საერთაშორისო გამოცდილებას, მიღებული იქნა მთელი რიგი კანონქვემდებარე აქტები. გათვალისწინებულია დარჩენილი კანონქვემდებარე აქტების შემუშავება.

კოდექსი არ არეგულირებს სამთო გადამუშავების ნარჩენებს და რადიოაქტიურ ნარჩენებს. რადიოაქტიური ნარჩენები რეგულირდება „რადიოაქტიური ნარჩენების შესახებ“ საქართველოს კანონით. სამთო გადამუშავების ნარჩენები გარკვეულწილად რეგულირდება „წიაღის შესახებ“ კანონით. თუმცა, აღნიშნული კანონი არ პასუხობს ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმების მოთხოვნებს. აღსანიშნავია, რომ სამთო გადამუშავების ნარჩენები მაღალ რისკს წარმოადგენს გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობისთვის და აუცილებელია შესაბამისი კანონმდებლობა შემუშავდეს ევროკავშირის დირექტივის საფუძველზე.

ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვები საქართველოში რეგულირდება „ნარჩენების იმპორტის, ექსპორტისა და ტრანზიტის შესახებ“ საქართველოს კანონით, თუმცა, ეს კანონი სრულად არ ითვალისწინებს ბაზელის კონვენციის მოთხოვნებს წინასწარი შეტყობინების პროცედურების ჩათვლით. კონვენციასთან ჰარმონიზაციის მიზნით შემუშავდა ახალი კანონის პროექტი „ნარჩენების იმპორტის, ექსპორტისა და ტრანზიტის შესახებ“, რომელიც მიღებულ უნდა იქნეს უახლოეს მომავალში.

ნარჩენების პოლიტიკის საერთაშორისო ასპექტები მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრულია ქვეყნის მიერ აღებული საერთაშორისო შეთანხმებებით/ვალდებულებებით. ბაზელის კონვენციის გარდა საქართველო არის „მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ“ სტოკჰოლმის კონვენციის მხარე, რომელიც აწესებს რიგ მოთხოვნებს წვერი ქვეყნებისთვის. საქართველომ ასევე ხელი მოაწერა, მინამატას კონვენციას „ვერცხლისწყლის შესახებ“, რომელიც ჯერ რატიფიცირებული არ არის. აღნიშნული კონვენცია მოითხოვს ვერცხლისწყლის როგორც პროდუქტის, ასევე ნარჩენის რეგულირებას. ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული ასპექტები გათვალისწინებულია ასოცირების შესახებ შეთანხმებაშიც, რომელიც მოიცავს ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებულ 3 დირექტივას.

ეროვნული პოლიტიკის მთავარი დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს საქართველოში ნარჩენების მართვის ხედვას და აწესებს 15-წლიან მიზნებს და ამოცანებს, არის ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია (2016-2030), რომელიც საქართველოს მთავრობამ 2016 წლის აპრილში დაამტკიცა. სტრატეგიის პარალელურად შემუშავებული და მიღებული იქნა ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმა (2016-2020), რომელიც მოიცავს სტრატეგიით განსაზღვრული მიზნებისა და ამოცანების განსახორციელებლად საჭირო ღონისძიებებს უახლოესი 5 წლის განმავლობაში. გეგმაში განსაზღვრულია კონკრეტული ღონისძიების განხორციელებაზე პასუხისმგებელი

ორგანოები, საპროგნოზო ხარჯები და დაფინანსების წყაროები. სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა შეესაბამება კოდექსს, რომელიც ეფუძნება ნარჩენების მართვის იერარქიას (პრევენცია, ხელახალი გამოყენებისთვის მომზადება, რეციკლირება, სხვა სახის აღდგენა, მათ შორის ენერჯის აღდგენა და განთავსება) და შემდეგ პრინციპებს: „უსაფრთხოების წინასწარი ზომების მიღების პრინციპი“, „დამზინძურებელი იხდის პრინციპი“, „სიახლოვის პრინციპი“ და „თვითუზრუნველყოფის პრინციპი“. ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა ქმნის მყარ საფუძველს ნარჩენების მართვის სისტემის ეტაპობრივი ჩამოყალიბებისა და განვითარებისთვის.

ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები ასახულია მეორე ეროვნულ გარემოსდაცვით სამოქმედო პროგრამაში (ეგსპ-2), რომელიც ადგენს ორ მიზანს და 13 შესაბამის ღონისძიებას. ყველა მათგანი ამჟამად ან დასრულებულია, ან განხორციელების პროცესშია. ეროვნულ დონეზე ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის დანერგვის მთავარ გამოწვევას ფინანსური რესურსების და ტექნიკური შესაძლებლობის ნაკლებობა წარმოადგენს.

მყარი ნარჩენების მართვის სისტემებისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარების საჭიროება ხაზგასმულია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში „საქართველო 2020“ (2014). კიდევ ერთი სტრატეგიული დოკუმენტი - საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა (2015-2017) ფიზიკური ინფრასტრუქტურისა და გარემოს დაცვის გაუმჯობესებას განიხილავს, როგორც ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას. დოკუმენტში ასევე, ერთ-ერთ პრიორიტეტადაა განსაზღვრული ნარჩენების მართვაში ინვესტირება რეგიონებში ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესების მიზნით. .

მდგრადი განვითარების მიზნები (SDGs) მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეროვნული პოლიტიკის ფორმირებაში. მგმ-ს ერთ-ერთი ამოცანა (ამოცანა 11.6) სწორედ ნარჩენების მართვაზე ამახვილებს ყურადღებას. ამ ამოცანის მისაღწევ ეროვნულ ინდიკატორად კი საქართველომ 2030 წლისათვის ქვეყანაში 100% ურბანული მყარი ნარჩენის (მუნიციპალური ნარჩენის) შეგროვება და 80%-ის სწორად მართვა განსაზღვრა.

5.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ნარჩენების მართვა საკმაოდ რთული და ხანგრძლივი პროცესია. მიუხედავად უკანასკნელ წლებში განხორციელებული მიღწევებისა, საჭიროა მთელი რიგი ღონისძიებების განხორციელება, რათა მიღწეული იქნეს ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება ეროვნულ დონეზე. იმის მიუხედავად, რომ მიღებულია კოდექსი და მისგან გამომდინარე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები, კანონმდებლობა ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილი. მაგალითად, სამთო გადამუშავების ნარჩენებზე ცალკე კანონია შესამუშავებელი. ასევე შესამუშავებელი და მისაღებია კოდექსიდან გამომდინარე რამდენიმე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი. მაგალითად, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (მგვ) ადეკვატურად უნდა აისახოს სამართლებრივ და პოლიტიკურ დოკუმენტებში, რათა გაადვილდეს მისი პრაქტიკული განხორციელება.

ნარჩენების მართვას სჭირდება სათანადო დაგეგმვისა და განხორციელების სისტემა. მისი განვითარების მნიშვნელოვან ხელშემშლელ ფაქტორს დაგეგმვის მექანიზმების არარსებობა წარმოადგენდა. თავის მხრივ,

დაგეგმვას სჭირდება მონაცემთა შეგროვების სისტემა, რომელიც საქართველოში ასევე არ არსებობდა. კოდექსმა და მისგან გამომდინარე სხვა საკანონმდებლო აქტებმა საფუძველი დაუდო ნარჩენების მონაცემთა ბაზის შექმნას. დამატებითი ძალისხმევას საჭირო პრაქტიკული ქმედებების განხორციელებისათვის.

ნარჩენების სეპარაციის და შესაბამისი მასტიმულირებელი მექანიზმების არარსებობის გამო, შეზღუდულია ნარჩენების ხელახალი გამოყენების, რეციკლირების და აღდგენის შესაძლებლობები. ნარჩენების შეგროვების და გატანის მომსახურებისთვის (როგორც მოსახლეობისთვის, ასევე კომპანიებისთვის) სატარიფო პოლიტიკის და ხარჯების ამოღების ეფექტიანი მექანიზმების არარსებობა, ისევე, როგორც დაბალი ტარიფები და გადასახადების არასაკმარისი ამოღება, დამატებით გამოწვევებს უქმნის ნარჩენების მართვის სისტემას ქვეყანაში. ამის შედეგია საერთაშორისო სტანდარტებთან შეუსაბამო არსებული ტექნიკური აღჭურვილობა და ინფრასტრუქტურა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს სახიფათო ნარჩენების მართვას, დაწყებულს პრევენციით და ადგილზე სეპარაციით, მის საბოლოო უსაფრთხო განთავსებამდე. ყოველივე ამას სჭირდება ყველა ჩართული მხარის შესაძლებლობათა ინტენსიური გაძლიერება, რაც უნდა იყოს უწყვეტი პროცესი სისტემის დანერგვისა და განხორციელების მთელი პერიოდის განმავლობაში.

დაბოლოს, ძალიან მნიშვნელოვანია სათანადო ინფრასტრუქტურა ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების და დამუშავებისას, ან ნარჩენების მართვის ნებისმიერ სხვა ეტაპზე. მთელი ქვეყნის მასშტაბით ნარჩენების შეგროვების ქსელის განვითარება, ახალი ნაგავსაყრელების მოწყობა სახიფათო, არასახიფათო და ინერტული ნარჩენებისთვის ევროკავშირის მოთხოვნათა შესაბამისად, ძველი ნაგავსაყრელების, ისევე, როგორც უკანონო სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვა და ა. შ. დღეისათვის ნარჩენების მართვის სექტორის ერთ-ერთო მთავარი პრიორიტეტია საქართველოში.

ზემოაღნიშნული პრობლემების გადასაჭრელად შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი და ხუთწლიანი ამოცანები განისაზღვრა:

მიზანი: ნარჩენების პრევენციის, ხელახალი გამოყენების, რეციკლირება/აღდგენის და/ან ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსთვის მათი უსაფრთხოდ განთავსების უზრუნველყოფა.

ამოცანები:

ამოცანა 1: ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება

ამოცანა 2: ნარჩენების გადამუშავებისა და უსაფრთხო განთავსების ინფრასტრუქტურის განვითარება

ამოცანა 3: „დამზინძურებელი იხდის“ პრინციპისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების განხორციელება

5.5 სამოქმედო გეგმა

No.		ქმედებები	ინდიკატორი(ები)	ხარჯების შეფასება	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი უწყება	პარტნიორი ორგანიზაცია	პოტენციური რისკები	ვადები
მიზანი1: ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება									
1.1		ნარჩენების მართვის კანონმდებლობის ჰარმონიზება ევროკავშირის მოთხოვნებთან	ნარჩენების მართვის ეროვნული კანონმდებლობა ევროკავშირის დირექტივებთან/რეგულაციებთან შესაბამისობაშია	საშუალო	დონორები	გბრდს		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2019
1.2		ნარჩენების მართვის ეროვნულ კანონმდებლობაში საერთაშორისო კონვენციების ვალდებულებების განხორციელება	განახლებული კანონმდებლობა (საქართველოს კანონი „ნარჩენების იმპორტის, ექსპორტისა და ტრანზიტის შესახებ“), ბაზელის კონვენციასთან შესაბამისობაშია	საშუალო	დონორები	გბრდს		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2018
1.3		პირველი მუნიციპალური ნარჩენების მართვის გეგმების (5-წლიანი) შემუშავება და მიღება	დამტკიცებული ნარჩენების მართვის გეგმები ყველა მუნიციპალიტეტის სთვის	დაბალი	დონორები /ადგილობრივი ბიუჯეტი	მუნიციპალიტეტები	გბრდს	მუნიციპალიტეტებისგან მხარდაჭერის ნაკლებობა; მუნიციპალიტეტების დაფინანსების	2017-2018

								ნაკლებობა	
1.4		კომპანიების ნარჩენების მართვის გეგმების შემუშავების/გა ნხორციელების მონიტორინგი და კონტროლი	გბრდს-სთან შეთანხმებული კომპანიების ნარჩენების მართვის გეგმების რაოდენობა	საშუალო	-	გბრდს		კერძო სექტორში შესაძლებლობ ების ნაკლებობა	2017-2021
1.5		ნარჩენების შეგროვებისა და ტრანსპორტირე ბის სისტემის შექმნა	ნარჩენების შეგროვებისა და ტრანსპორტირების ოპერატორების რეგისტრირების/ სერტიფიცირების შექმნილი და დამტკიცებული სისტემა რეგისტრირებული /სერტიფიცირებუ ლი ოპერატორების რაოდენობა	საშუალო	-	გბრდს	მუნიციპალი ტეტები MRDI (მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია) ემგს	დაფინანსების ნაკლებობა	2018
1.6		სახიფათო ნარჩენების მართვის ეროვნული სისტემის შექმნა	სახიფათო ნარჩენების განცალკევებული შეგროვების შექმნილი სისტემა რეგისტრირებული /სერტიფიცირებუ ლი ოპერატორების რაოდენობა	მაღალი (300 000 ევრო)	დონორები	გბრდს		დაფინანსების ნაკლებობა; უკანონო პარალელური ბიზნესის გაჩენა	2017-2020
1.7		კონკრეტული ვალდებულებე ბის განსაზღვრა მწარმოებლების	კანონმდებლობა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებების	საშუალო	დონორები	გბრდს	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარებ ის	საკანონმდებლ ო ცვლილებების მიღების	2017-2018

		თვის	(მგვ)შესახებ მაღაშია				სამინისტრო	გაჭიანურება დაფინანსების ნაკლებობა	
1.8		ნარჩენების შეგროვების მინიმალური მაჩვენებლის მიღწევა	შეგროვებულია: მუნიციპალური ნარჩენები - 90% სახიფათო ნარჩენები - 50%	მაღალი	დონორები /ადგილობ რივი ბიუჯეტი	მუნიციპალიტეტ ები	გბრდს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2020
მიზანი 2: ნარჩენების გადამუშავებისა და უსაფრთხო განთავსების ინფრასტრუქტურის განვითარება									
2.1		არსებული ოფიციალური ნაგავსაყრელები ს დახურვა და გარდამავალ პერიოდში მათი მართვის და ოპერირების გაუმჯობესება	განახლებული ნაგავსაყრელების რაოდენობა დახურული ნაგავსაყრელების რაოდენობა	მაღალი	სახელმწიფ ო ბიუჯეტი/ დონორები	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	გბრდს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
2.2		სტიქიური ნაგავსაყრელები ს დახურვა	დახურული ნაგავსაყრელების რაოდენობა	საშუალო	ადგილობ რივი ბიუჯეტი/ დონორები	მუნიციპალიტეტ ები	გბრდს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2020
2.3		თანამედროვე რეგიონული ნაგავსაყრელები სა და ნარჩენების გადამტვირთავი სადგურების მოწყობა	თანამედროვე რეგიონული ნაგავსაყრელების და გადამტვირთავი სადგურების რაოდენობა	მაღალი	დონორები	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	გბრდს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
2.4		სახიფათო ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურის განვითარება	სახიფათო ნარჩენების მართვისთვის მოწყობილი ინფრასტრუქტურის რაოდენობა	მაღალი	დონორები	გბრდს		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021

მიზანი 3: დამზინებური იხდის პრინციპისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების განხორციელება

3.1		ხარჯების ანაზღაურების სისტემის შემუშავება კერძო სექტორისა და მუნიციპალიტეტებისთვის	ნარჩენების მოსაკრებლის ამოღების ეფექტიანი სისტემა დანერგილია მუნიციპალიტეტებში და დადგენილია ნაგავსაყრელებზე ნარჩენების მიღების (ჭიშკრის) საფასური კომპანიებისთვის განახლებული სატარიფო სისტემა	მაღალი	დონორები /ადგილობრივი ბიუჯეტები	მუნიციპალიტეტები	გბრდს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ფინანსთა სამინისტრო რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	დაფინანსების ნაკლებობა; კონტროლისა და მონიტორინგის სისტემის ნაკლებობა	2017-2020
3.2		ნარჩენების მართვაში კერძო და საჯარო სექტორების თანამშრომლობის ფორმების განსაზღვრა	შემუშავებული პოლიტიკური დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს თანამშრომლობის ფორმებს ნარჩენების მართვაში კერძო და საჯარო სექტორებს შორის	საშუალო (70 000 ევრო)	დონორები	გბრდს	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ფინანსთა სამინისტრო	წამოჭრილი სირთულეების რაოდენობა (არსებობს მეტისმეტად ბევრი ფორმა საქმიანობის ტიპიდან გამომდინარე)	2017-2018
3.3		ზომების მიღება	სათანადოდ	მაღალი	დონორები	გბრდს	ეკონომიკის	დაფინანსების	2017-2020

		ნარჩენების სხვადასხვა სპეციფიკური ნაკადების მართვისთვის	მართული: ბატარეები - 20% ნარჩენი ზეთები - 50% შეფუთვის ნარჩენები - 40% ნეემ - 20% საბურავები - 50% აკუმულატორები - 60% ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებები - 20%		/კერძო სექტორი		ა და მდგრადი განვითარები ს სამინისტრო	ნაკლებობა	
3.4		მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების წახალისების მექანიზმების განხორციელება	შემცირებული ნარჩენების და გაზრდილი რეციკლირებული სპეციფიკური ნარჩენების ნაკადის რაოდენობა	მაღალი (400 000 ევრო)	დონორები	გბრდს	ეკონომიკის ა და მდგრადი განვითარები ს სამინისტრო ფინანსთა სამინისტრო	მექანიზმის შემუშავების/დ ამტკიცების პროცესის გაჭიანურება წინააღმდეგობ ა კერძო სექტორის მხრიდან	2017-2020

6. ქიმიური ნივთიერებების მართვა

მრეწველობაში, სოფლის მეურნეობასა და საყოფაცხოვრებო მეურნეობაში სხვადასხვა ბუნებრივი და ხელოვნური ქიმიური ნივთიერებების მოხმარება თანამედროვეობის განუყოფელი ნაწილია. თუმცა ქიმიური ნივთიერებების არასწორმა გამოყენებამ და არასათანადოდ მოპყრობამ შეიძლება სერიოზული ზიანი მიაყენოს ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოს. ქიმიური ნივთიერებები საფრთხეების წყაროებსაც წარმოადგენენ. აქედან გამომდინარე, გარემოს დაბინძურებისა (დაბინძურების წყაროსთან) და ადამიანებისა და ეკოსისტემებისთვის რისკების შესამცირებლად ქიმიური ნივთიერებების სათანადო მართვა ერთერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს წარმოადგენს.

6.1 არსებული მდგომარეობა

საქართველოში ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებული მონაცემები მწირია, განსაკუთრებით ეს ეხება სამრეწველო ქიმიურ ნივთიერებებს. არ არსებობს იმპორტირებული, მოხმარებული და ექსპორტირებული ქიმიური ნივთიერებების ერთიანი მონაცემთა ბაზა (რეესტრი). შესაბამისად, დეტალური ინფორმაცია საქართველოში წარმოებული და/ან მოხმარებული ქიმიური ნივთიერებების სახეობებისა და რაოდენობის შესახებ არ არსებობს. ასევე უცნობია, ხდება თუ არა ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებული უსაფრთხოების სტანდარტების დაცვა.

ზოგადად, საქართველოში მოიხმარება შემდეგი სახეობის ქიმიური ნივთიერებები: აგროქიმიკატები (სასუქები, პესტიციდები, ჰერბიციდები, და სხვ.), სადეზინფექციო, სადეზინსექციო და სადერატიზაციო საშუალებები, მავნებლებთან ბრძოლის ქიმიური ნივთიერებები, ნავთობპროდუქტები, სარეცხი საშუალებები, წებოები, გამხსნელები, საღებავები და საყოფაცხოვრებო მოხმარების სხვა ქიმიური ნივთიერებები. უნდა აღინიშნოს, რომ გარემოსათვის განსაკუთრებით საშიში ქიმიური ნივთიერებების ორი ძირითადი ჯგუფი - ოზონდამშლელი ნივთიერებები (ოდნ) და მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლები (მოდ) საქართველოში არ იწარმოება, მათი იმპორტი და ტრანზიტი აკრძალულია, ან მკაცრად კონტროლდება.

6.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოში ქიმიური ნივთიერებების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები რამდენიმე სამინისტროს რეგულირების სფეროს განეკუთვნება. კერძოდ, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო გასცემს ნებართვებს ქიმიური ნივთიერებების წარმოებასა და ტოქსიკური და სხვა საშიში ნივთიერებების საცავების მოწყობაზე. სამინისტრო ასევე გასცემს ნებართვებს „ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ“ მონრეალის ოქმის რეგულირების სფეროში შემავალი ნივთიერებების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვაზე და ახორციელებს წინასწარ დასაბუთებული თანხმობის პროცედურას „ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებითა და პესტიციდებით საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის შესახებ“ როტერდამის კონვენციით გათვალისწინებული ქიმიური ნივთიერებების (სამრეწველო ქიმიური ნივთიერებების) იმპორტის შემთხვევაში. ასევე, სამინისტროს კომპეტენციას წარმოადგენს „მდგრადი

ორგანული დამბინძურებლების შესახებ“ სტოკჰოლმის კონვენციით გათვალისწინებული „მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ ეროვნული სამოქმედო გეგმის“ შემუშავება-განახლება, განხორციელების კოორდინაცია და ქვეყნის ფარგლებში მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების აღრიცხვა, შეფასება და მართვა. სამინისტრო ახორციელებს სანებართვო პირობების კონტროლსაც. სამინისტრო მონაწილეობს ქიმიური ნივთიერებების მართვის კანონმდებლობის შემუშავებაში და წარმოადგენს შესაბამისი საერთაშორისო შეთანხმებების მთავარ კომპეტენტურ ორგანოს.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო, კომპეტენციის ფარგლებში, ადგენს ქიმიურ ნივთიერებათა კლასიფიკაციას და ტოქსიკურობისა და საშიშროების კლასებისადმი ქიმიური ნივთიერებების მიკუთვნების წესებს, ასევე შეფუთვისა და ეტიკეტირების მოთხოვნებს. სამინისტროს კომპეტენციაში შედის, ასევე, სურსათისა და სასმელ წყალში პესტიციდების და სხვა აგროქიმიკატების ნაშთების დასაშვები რაოდენობის დადგენა, ატმოსფერულ ჰაერში, ნიადაგსა და სამუშაო ადგილზე არსებულ ჰაერში მავნე ქიმიური ნივთიერებების შემცველობის ჰიგიენური ნორმების დადგენა და სადუზინფექციო საშუალებების გამოყენების წესების და ნორმების დადგენა და კონტროლი.

სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ერთ-ერთი მთავარი სახელმწიფო უწყებანაა ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში. სამინისტრო პასუხისმგებელია აგროქიმიკატებისა და პესტიციდების რეგისტრაციასა და რეგისტრირებული პესტიციდების და აგროქიმიკატების სახელმწიფო კატალოგის წარმოებაზე. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ფუნქციებში შედის: პესტიციდების და აგროქიმიკატების იმპორტის, ეტიკეტირების, შენახვის, წარმოების (დაფასების), ტრანსპორტირების, რეალიზაციის და უსაფრთხო გამოყენების წესების დაცვის კონტროლი; სარეალიზაციოდ გამიზნული პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ხარისხის კონტროლი; ქიმიკატებით და პესტიციდებით ვაჭრობისას დარღვევების გამოვლენა და კონტროლი. სამინისტრო პასუხისმგებელია წინასწარ დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის განხორციელებაზე როტერდამის კონვენციის რეგულირების სფეროში შემავალი ქიმიური ნივთიერებების (პესტიციდების) იმპორტის შემთხვევაში.

ფინანსთა სამინისტროს საბაჟო დეპარტამენტი პასუხისმგებელია ქიმიური ნივთიერებების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვების რეგულირება/კონტროლზე. შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტო აფასებს ქიმიური ნივთიერებებით გამოწვეულ პოტენციურ საფრთხეებს და ქვეყნის მასშტაბით ახდენს რეაგირებას ინციდენტებზე. საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტო ასევე ჩართულია ქიმიური ნივთიერებების მართვის კონტროლის პროცესში. გარდა ამისა, სააგენტო ატარებს პირველად ანალიზს შესაძლო სახიფათო ნივთიერებების იდენტიფიკაციის მიზნით და საჭიროების შემთხვევაში, ახორციელებს დაზარალებულთა ევაკუაციას და დაბინძურებული ადგილის იზოლირება/ლოკალიზაციას.

გარდა ზემოაღნიშნული უწყებებისა, ქიმიური ნივთიერებებთან (და საფრთხის შემცველ სხვა სფეროებთან) დაკავშირებული საკითხების უკეთ კოორდინირების მიზნით, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურში ფუნქციონირებს ქიმიური, ბიოლოგიური, რადიაციული და ბირთვული (ქბრბ) საფრთხეების წინააღმდეგ ბრძოლის უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭო, რომლის კომპეტენციაა ქიმიური, ბიოლოგიური,

რადიაციული და ბირთვული საფრთხეების შემცირების ეროვნული სტრატეგიის პერიოდული განახლება; სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის შემუშავება, საჭიროებისამებრ განახლება და განხორციელების კონტროლი; ასევე ქიმიურ, ბიოლოგიურ, რადიაციულ და ბირთვულ სფეროში უწყებათამორისი საქმიანობის კოორდინაცია.

გარდა სახელმწიფო უწყებებისა, ქიმიური ნივთიერებების მართვაში ჩართული არიან აკრედიტირებული სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიები, რომლებიც მოთხოვნის შესაბამისად მონაწილეობენ სხვადასხვა პროდუქტსა თუ გარემოში ქიმიური ნივთიერებების იდენტიფიცირებასა და კონცენტრაციის განსაზღვრაში.

6.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

ქიმიური ნივთიერებების მართვასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა არასრულყოფილია - საქართველოში არ არსებობს ჩარჩო კანონი ქიმიური ნივთიერებების მართვის შესახებ. კანონი „საშიში ქიმიური ნივთიერებების შესახებ“ (1998 წელი) გაუქმდა 2010 წელს და მას შემდეგ ახალი კანონი არ შემუშავებულა. ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებული ზოგიერთი ასპექტი რეგულირდება კანონებით „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ და „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“. კერძოდ, კანონი „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ არეგულირებს ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების რეგისტრაციის, წარმოების, მარკირების, შეფუთვის, რეალიზაციის, შენახვის, ტრანსპორტირების, გამოყენების, გაუვნებელყოფის, განთავსების, ინფორმაციის გაცვლის, რეკლამირებისა და ექსპორტ-იმპორტის დროს, ხოლო კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ იურიდიულ პირებს ავალდებულებს ნებართვის აღებას ოზონდამშლელი ნივთიერებების იმპორტის, ექსპორტის, რეექსპორტის და ტრანზიტის დროს. აღნიშნული კანონები არეგულირებენ საქართველოში მოხმარებული ქიმიური ნივთიერებების მცირე ნაწილს. მიუხედავად იმისა, რომ შემუშავებულია და მოქმედებს ზემოაღნიშნული კანონებიდან გამომდინარე კონკრეტული საკითხების მარეგულირებელი კანონქვენდებარე აქტები, ქიმიური ნივთიერებების მართვისათვის საჭირო ეროვნული კანონმდებლობა არ არის სრულყოფილი.

საქართველოში ქიმიური ნივთიერებების მართვა ხორციელდება ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნებისა და რიგი საერთაშორისო შეთანხმებებით საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესაბამისად. კერძოდ, საქართველო არის შემდეგი კონვენციების მხარე: როტერდამის კონვენცია „ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებითა და პესტიციდებით საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის შესახებ“, ვენის კონვენცია „ოზონის შრის დაცვის შესახებ“ და სტოკჰოლმის კონვენცია „მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ“. საქართველომ ხელი მოაწერა, მაგრამ ჯერ რატიფიცირებული არ აქვს მინამატას კონვენცია „ვერცხლისწყლის შესახებ“. ამასთანავე, საქართველოში ქიმიურ ნივთიერებათა მართვის პოლიტიკის ფორმირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UN Environment) მიერ წარმართული „ქიმიური ნივთიერებების საერთაშორისო მართვისადმი სტრატეგიული მიდგომის“ პროცესი (Strategic Approach to Sound Management of Chemicals - SAICM), რომელიც მონაწილე ქვეყნებისთვის ადგენს ქიმიური ნივთიერებების მართვის ერთიან ჩარჩოს.

ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში მნიშვნელოვანი ეროვნული სტრატეგიული დოკუმენტია „ქიმიური, ბიოლოგიური, რადიაციული და ბირთვული (ქბრბ) საფრთხეების შემცირების ეროვნული სტრატეგია“ და მისი განხორციელების სამოქმედო გეგმა (2015-2019). დოკუმენტი ეხება ქიმიური უსაფრთხოების თემას და განსაზღვრავს კონკრეტული საფრთხეების პრევენციის, გამოვლენის, მზადყოფნისა და რეაგირების ღონისძიებებს. გარდა ამისა, გეგმაში გაწერილია ქბრბ საფრთხეების შემცირების სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავების მიზნით განსახორციელებელი ღონისძიებები.

„საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ ქვეყანას ქიმიური ნივთიერებების მართვის გაუმჯობესების თვალსაზრისით კონკრეტულ ვალდებულებებს აკისრებს. კერძოდ, ასოცირების შეთანხმების თანახმად უნდა მოხდეს ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანა ევროკავშირის სამ რეგულაციასთან: „საშიში ქიმიური ნივთიერებების ექსპორტ-იმპორტის შესახებ“, „ქიმიური ნივთიერებებისა და ნარევების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირებისა და შეფუთვის შესახებ“ და „ოზონის შრის დამშლელი ნივთიერებების შესახებ“. ქიმიური ნივთიერებების მართვას დიდი წვლილი შეაქვს უსაფრთხოების, გარემოსა და ჯანმრთელობის დაცვასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარების საქმეში. „სახიფათო ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული დიდი ავარიების საფრთხეების შესახებ“ სევესო სევესოს დირექტივით, წყლის ჩარჩო დირექტივით, სუფთა ჰაერის პოლიტიკით და სხვა დოკუმენტებით განსაზღვრული დაბინძურების პრევენციის პრინციპის განხორციელება ქიმიური ნივთიერებების სათანადო მართვას ემყარება. აღნიშნული სფეროების მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი ასპექტები განხილულია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე პროგრამის სხვა თავებში, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ქიმიური ნივთიერებებით გამოწვეული არსებული თუ შესაძლო ზიანის შემცირების უმნიშვნელოვანეს წინაპირობას ქიმიური ნივთიერებების მართვა წარმოადგენს. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ევროკავშირის ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებულ პოლიტიკას „ქიმიური ნივთიერებებისა და ნარევების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირებისა და შეფუთვის შესახებ“ ევროკავშირის რეგულაციასთან ერთად განსაზღვრავს ევროკავშირის რეგულაცია „ქიმიური ნივთიერებების რეგისტრაციის, შეფასების, სანქცირებისა და შეზღუდვის შესახებ“ (REACH). აქედან გამომდინარე, თუ საქართველო აპირებს ქიმიური ნივთიერებების მართვის სრულყოფას, შესაბამისი სისტემის ჩამოყალიბების პროცესში აღნიშნულ რეგულაციას სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს.

ქიმიური ნივთიერებების მართვასთან დაკავშირებით კონკრეტული ქვემიზანი (12.4) განსაზღვრულია მდგრადი განვითარების მიზნებშიც, რომლის მიხედვითაც 2020 წლისთვის მიღწეული უნდა იქნეს ქიმიური ნივთიერებების გარემოსთვის უსაფრთხო მართვა სრული სასიცოცხლო ციკლის მანძილზე და მნიშვნელოვნად შემცირდეს მათი მოხვედრა ჰაერში, წყალსა და ნიადაგში, ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების მიზნით.²

საქართველოში მოხმარებისთვის ნებადართული პესტიციდებისა და ქიმიური ნივთიერებების რეგისტრაციის სისტემის მოდერნიზება, აგრეთვე ქვეყანაში ამჟამად მოხმარებაში არსებული პესტიციდების ჩამონათვალის განახლება ადამიანისა და გარემოსათვის ნაკლებ სახიფათო პესტიციდების შერჩევის მიზნით „2015-2020 წლების

² მდგრადი განვითარების მიზნები (მიზანი 12)

სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის“ ერთ-ერთი პრიორიტეტია.

კიდევ ერთი სტრატეგიული დოკუმენტი ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში არის „მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების შესახებ სტოკჰოლმის კონვენციის განხორციელებასთან დაკავშირებული საქართველოს ეროვნული საიმპლემენტაციო გეგმა“, რომელიც განახლების პროცესშია და ითვალისწინებს 2011 წელს სტოკჰოლმის კონვენციის დანართებში დამატებული 9 ახალი ნივთიერების ინვენტარიზაციას და ახალ სამოქმედო გეგმაში ჩართვას.

ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებული კონკრეტული ქმედებები საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამაში განსაზღვრული არ არის.

6.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

საქართველოში ქიმიური ნივთიერებების მართვა სათანადოდ არ ხორციელდება. არასრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზა (პესტიციდების და აგროქიმიკატების მართვის კანონმდებლობის გარდა) და ინფორმაციის ნაკლებობა წარმოადგენენ იმ მთავარ გამოწვევებს, რომლებიც აფერხებენ საქართველოში ქიმიური ნივთიერებების მართვის ეფექტური პრაქტიკის დანერგვის პროცესს. „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებისა“ და „ქიმიური, ბიოლოგიური, რადიაციული და ბირთვული (ქბრბ) საფრთხეების შემცირების ეროვნული სამოქმედო გეგმის“ (2015-2019) განხორციელებისათვის, აუცილებელია ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში კანონმდებლობის შემუშავება და მიღება. იმის გათვალისწინებით, რომ ევროკავშირი გადავიდა ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციისა და ეტიკეტირების გაეროს გლობალურ ჰარმონიზებულ სისტემაზე (GHS), აუცილებელია საქართველოს კანონმდებლობაში შეტანილ იქნეს შესაბამისი ცვლილებები. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, საქართველოში არ არის ქიმიური ნივთიერებების მართვისთვის საჭირო საინფორმაციო რესურსი. ეფექტიანი ინტეგრირებული სისტემის (სასურველია ონლაინ სისტემის) დანერგვა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებისა და გაცემული თანხმობის/ნებართვების შესახებ ინფორმაციის მიმოცვლას. აღნიშნული სისტემა ასევე წვლილს შეიტანს ქიმიური ნივთიერებების მართვაში ჩართული სხვადასხვა უწყებების ეფექტიანობის ამაღლებაში. აქედან გამომდინარე, ეროვნულ დონეზე ქიმიური ნივთიერებების მართვის გაუმჯობესებისათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია როგორც სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა, ასევე ინფორმაციის შეგროვება და ქიმიური ნივთიერებების ინტეგრირებული სახელმწიფო რეესტრის შექმნა/წარმოება.

ქიმიური ნივთიერებების მართვის სათანადო სისტემის შექმნასთან ერთად, ყურადღება უნდა მიექცეს გარკვეულ ქიმიურ ნივთიერებებს, მათი განსაკუთრებულად სახიფათო ხასიათიდან გამომდინარე. ასეთი ნივთიერებებია: მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლები (პესტიციდები, პოლიქლორირებული ბიფენილები (PCB), დიოქსინები, ფურანები, და სხვ.) და ოზონდამშლელი ნივთიერებები, რომლებიც სათანადო მოპყობას საჭიროებენ იმ რისკების შესამცირებლად, რომლებიც ისინი გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობას უქმნიან. ადამიანის ჯანმრთელობას საფრთხეს უქმნის ვერცხლისწყალიც, ამიტომ აუცილებელია მისი სათანადო მართვა. მინამატას კონვენციის ხელმოწერით საქართველომ დაადასტურა ვერცხლისწყლის მართვის თანამედროვე პრაქტიკის დასაწესებად

საჭირო ღონისძიებების გატარების სურვილი. თუმცა, ქვეყნის მიერ კონვენციის რატიფიცირებამდე, საჭიროა გარკვეული მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება. ზემოთ ჩამოთვლილ ქიმიურ ნივთიერებებთან დაკავშირებით კონკრეტული ზომების მიღება და მათი მართვის პრაქტიკის გაუმჯობესება ასევე ხელს შეუწყობს კონკრეტული ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში საქართველოს მიერ ხელმოწერილი საერთაშორისო შეთანხმებების განხორციელებასა და საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქიმიური ნივთიერებები გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობას განსაკუთრებულ საფრთხეს უქმნიან სამრეწველო ავარიების შემთხვევაში. აღნიშნული საფრთხეების რისკის შესამცირებლად საჭიროა სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა და შესაბამისი სახელმწიფო უწყებების შესაძლებლობების გაძლიერება. „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებით“ საქართველომ აიღო „სახიფათო ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული დიდი ავარიების საფრთხეების შესახებ“ სევესო III დირექტივის ცალკეული დებულებების შესრულების ვალდებულება. აქედან გამომდინარე, უნდა შეიქმნას საფრთხის შემცველი სამრეწველო ობიექტების შემოწმების ინტეგრირებული სისტემა.

ზემოხსენებულის გათვალისწინებით, ქიმიური ნივთიერებების მართვის სფეროში განისაზღვრა შემდეგი ხანგრძლივადიანი მიზანი და ამოცანები მომდევნო ხუთი წლისათვის:

მიზანი: ქიმიური ნივთიერებების სათანადო და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვის უზრუნველყოფა

ამოცანები:

ამოცანა 1: ქიმიური ნივთიერებების მართვის სისტემის გაუმჯობესება

ამოცანა 2: გარკვეული ქიმიური ნივთიერებების, როგორცაა მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლები, ოზონდამშლელი ნივთიერებები, ვერცხლისწყალი და ვერცხლისწლის ნაერთები, ეროვნულ დონეზე მართვის გაუმჯობესება

ამოცანა 3: სახიფათო სამრეწველო ობიექტების შემოწმების ინტეგრირებული სისტემის დანერგვა

6.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორი	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანიზაცია	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1. ქიმიური ნივთიერებების მართვის სისტემის გაუმჯობესება								
1.1	„ქიმიური ნივთიერებების მართვის შესახებ“ კანონის შემუშავება და მიღება	მიღებული კანონი „ქიმიური ნივთიერებების მართვის შესახებ“	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შინაგან საქმეთა სამინისტრო/შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა; საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017-2019
1.2	სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების ერთიანი სახელმწიფო რეესტრის შექმნა და წარმოება	სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების ერთიანი სახელმწიფო მოქმედი რეესტრი	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შინაგან საქმეთა სამინისტრო შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო ეკონომიკისა და	დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა	2017-2021

						მდგრადი განვითარების სამინისტრო		
1.3	ქიმიური ნივთიერებებით დაბინძურებული ობიექტების იდენტიფიცირების ერთიანი მექანიზმის შექმნა	ქიმიური ნივთიერებებით დაბინძურებული ობიექტების იდენტიფიცირების დამტკიცებული ერთიანი მექანიზმი	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შინაგან საქმეთა სამინისტრო შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა	2017-2020
1.4	„ნივთიერებების და ნარევეების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირების და შეფუთვის შესახებ“ ნორმატიული აქტის შემუშავება/მიღება	მიღებული ნორმატიული აქტი „ნივთიერებების და ნარევეების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირების და შეფუთვის შესახებ“	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო ფინანსთა სამინისტრო	დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა; საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017-2021
1.5	ტრენინგების ორგანიზება საბაჟო დეპარტამენტის შესაბამისი	ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	ფინანსური რესურსებისა და ექსპერტული ცოდნის	

	თანამშრომლებ ისათვის როტერდამის კონვენციით განსაზღვრული ქიმიური ნივთიერებების გადაზიდვების შესახებ						ნაკლებობა	
ამოცანა 2. გარკვეული ქიმიური ნივთიერებების, როგორცაა მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლები, ოზონდამშლელი ნივთიერებები, ვერცხლისწყალი და ვერცხლისწლის ნაერთები, ეროვნულ დონეზე მართვის გაუმჯობესება								
2.1	„მდგრადი ორგანული დამაბინძურებ ლების შესახებ სტოკჰოლმის კონვენციის ეროვნული საიმპლემენტაც იო გეგმის“ განახლება	განახლებული „მდგრადი ორგანული დამაბინძურებ ლების შესახებ სტოკჰოლმის კონვენციის ეროვნული საიმპლემენტაც იო გეგმა“	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საკანონმდებლ ო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017
2.2	მდგრადი ორგანული დამაბინძურებ ლების ინვენტარიზაცი ა და ადამიანის ჯანმრთელობას ა და გარემოზე მათი ზემოქმედების შეფასება	ინვენტარიზაცი სს მომზადებული ანგარიში	საშუალო ინვენტარიზაცი ისათვის მაღალი ზემოქმედების შეფასებისთვის	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა	2017-2020
2.3	ვადაგასული პესტიციდებით დაბინძურებულ ი	ვადაგასული პესტიციდებით დაბინძურებულ ი	მაღალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის		დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული	2018- 2021

	ტერიტორიების შეფასება და რემედიაციის ღონისძიებების განხორციელება	რეკულტივირებული ტერიტორიების რაოდენობა			სამინისტრო/სოფლის მეურნეობის სამინისტრო		დახმარების ნაკლებობა	
2.4	საქართველოში არსებული პოლიქლორირებული ბიფენილების (PCB) მარაგების გაუვნებელყოფა	პოლიქლორირებული ბიფენილების მარაგების შეფასების ანგარიში; გაუვნებელყოფილი პოლიქლორირებული ბიფენილების რაოდენობა; პოლიქლორირებული ბიფენილების გაუვნებელყოფის დანერგილი ტექნოლოგია	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა	2019-2021
2.5	დიოქსინ-ფურანებით გარემოს დაბინძურების შემცირება	დიოქსინ-ფურანებით გარემოს დაბინძურების მდგომარეობის ჩატარებული შეფასება	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა	2019- 2021
2.6	ოზონდამშლელი ნივთიერებების მოხმარების შემცირება	ოზონდამშლელი ნივთიერებების 35%-ით შემცირებული	მაღალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსთა სამინისტრო		2017-2020

		მოხმარება						
2.7	კანონქვემდებარე აქტის შემუშავება ოზონდამშლელი ნივთიერებების შემცველი მოწყობილობების იმპორტის კვოტების შემოღების შესახებ	მიღებული კანონქვემდებარე აქტი	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსთა სამინისტრო		2017-2018
2.8	კანონქვემდებარე აქტის შემუშავება ოზონდამშლელი ნივთიერებების მართვისა (აღდგენა, რეციკლირება, დამუშავება და განადგურება) და მონიტორინგის შესახებ	მიღებული კანონქვემდებარე აქტი	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო			2019-2021
2.9	ვერცხლისწყლის წყაროების პირველადი შეფასება	ვერცხლისწყლის იდენტიფიცირებული წყაროების რაოდენობა; ეროვნული ანგარიში ვერცხლისწყლი	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		პასუხიმგებელი ორგანიზაციის მიერ საკუთარი პასუხისმგებლობების ვერ შესრულება	2017

		ს შესახებ						
2.10	ვერცხლისწყლის და ვერცხლისწყლის ნაერთების მართვისთვის საკანონმდებლო საფუძვლის შექმნა	დამტკიცებული ნორმატიული აქტი „ვერცხლისწყლის შესახებ“	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დონორების მხრიდან ფინანსური და ექსპერტული დახმარების ნაკლებობა; საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2018-2020
ამოცანა 3. სახიფათო სამრეწველო ობიექტების შემოწმების ინტეგრირებული სისტემის დანერგვა								
3.1	„სახიფათო ქიმიური ნივთიერებებით ან ქიმიური ნარევებით გამოწვეული მასშტაბური ავარიების პრევენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის შემუშავება და მიღება	მიღებული კანონი "მასშტაბური ავარიების პრევენციის შესახებ"	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017-2018
3.2	"უსაფრთხოების დოკუმენტაციისა და მასშტაბური ავარიის შედეგების	მიღებული საკანონმდებლო აქტი "უსაფრთხოების დოკუმენტაციისა და	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2018

	პრევენციული ზომების თაობაზე" საკანონმდებლო აქტის შემუშავება და მიღება	მასშტაბური ავარიის შედეგების პრევენციული ზომების თაობაზე"						
3.3	საფრთხის შემცველი ობიექტების შემოწმებისა და კონტროლის შესაძლებლობების გაუმჯობესება	ტრენინგების მონაწილეთა რაოდენობა	დაბალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	შინაგან საქმეთა სამინისტრო შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო		2017-2018

7. ბუნების (ბიომრავალფეროვნების) დაცვა

ბუნება ადამიანს უზრუნველყოფს მრავალი სასიცოცხლო მნიშვნელობის ეკოსისტემური სერვისით, კერძოდ, საკვებით, მერქნული და არამერქნული პროდუქტებით, სუფთა წყლით, იცავს ეროზიისა და მეწყრებისაგან, ქმნის პირობებს რეკრეაციისა და ტურიზმისათვის და სხვ. ძირითადი ეკოსისტემებია: ტყეები, მტკნარი წყლის ობიექტები და ჭარბტენიანი ტერიტორიები, ზღვისა და სანაპირო ტერიტორიები, მაღალი მთები, დახევრადუდაზნოები და სტეპები. ადამიანის სოცოცხლე და კეთილდღეობა, ასევე ქვეყნის ეკონომიკის მრავალი დარგის განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებულია აღნიშნულ ეკოსისტემურ სერვისებზე. ეკოსისტემების დეგრადაცია და სახეობების გადაშენება გლობალური პრობლემაა. ამ კუთხით საქართველოც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას.

7.1 არსებული მდგომარეობა

ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით კავკასია მსოფლიოში ერთ-ერთ გამორჩეულ რეგიონად ითვლება. საქართველო მდიდარია სხვადასხვა ტიპის ეკოსისტემებით, ჰაბიტატებითა და მათთან დაკავშირებული სახეობებით. საქართველოში აღრიცხულია უმაღლესი მცენარეების 4 130, ხავსების 812, სოკოების 7 000 და ცხოველთა 16 054 სახეობა, საიდანაც 758 ქორდიანი ცხოველია (19 ძუძუმწოვარი). საქართველო ენდემიზმის მაღალი დონით გამოირჩევა - საქართველოში არსებული მცენარეთა სახეობების დაახლოებით 21% საქართველოს ენდემია. მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი სახეობა გადაშენების კრიტიკულ საფრთხეშია ან უკვე გადაშენებულია. მხოლოდ ძუძუმწოვრების შემთხვევაში, 4 სახეობა საქართველოში უკვე აღარ არსებობს, ხოლო ხუთი სახეობა (ფოცხვერი, ჯიქი, ზოლიანი აფთარი, კეთილშობილი ირემი და ჯიხვი) - გადაშენების კრიტიკულ საფრთხეშია. გადაშენების საფრთხეში მყოფი სახეობები შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, რომელიც დღევანდელი მდგომარეობით, ცხოველთა 141 და მერქნიან მცენარეთა 56 სახეობას მოიცავს. სახეობები მჭიდროდ არიან დაკავშირებული თავიანთ ჰაბიტატებთან, რომლებიც მათ საჭირო რესურსებით უზრუნველყოფენ. ამიტომ, სახეობების დაცვის განცალკევება ჰაბიტატების/ეკოსისტემების/ბიომრავალფეროვნების დაცვისგან შეუძლებელია.

სახეობათა განადგურებისა და ჰაბიტატების/ეკოსისტემების დეგრადაციის/ფრაგმენტაციის გამომწვევ მთავარ მიზეზად ინტენსიური სოფლის მეურნეობა, ინფრასტრუქტურის განვითარება, უკანონო ნადირობა, თევზჭერა და ხე-ტყის მოპოვება, გარემოს დაბინძურება, არამდგრადი ტურისტული და რეკრეაციული პრაქტიკა და ა.შ. ითვლება. მაგალითად, 1995-2005 წლებში კალმახის პოპულაციები, სულ მცირე, 30%-ით შემცირდა. საქართველოში ბეჭობის არწივის (*Aquila heliaca*) მხოლოდ 15 საბუდარი ადგილია შემორჩენილი. მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ასევე სვავიც (*Aegipius monachus*) - მსოფლიოსა და საქართველოში ერთ-ერთი უიშვიათესი ლემიჭამია ფრინველი, რომელზეც მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედება იქონია საბუდარი ადგილების დეგრადაციამ, ადამიანების მხრიდან ხელყოფამ და ნადირობამ³.

საქართველოს შავი ზღვის წყლებში გავრცელებული ზღვის ძუძუმწოვრებიდან ყველაზე მაღალი საფრთხის ქვეშ

³ საქართველოს მეხუთე ეროვნული ანგარიში ბიომრავალფეროვნების კონვენციისადმი (2014)

აფალინა (*Tursiops truncatus*) იმყოფება. მისი რიცხოვნობა მხოლოდ 100-ს შეადგენს. საქართველოს სანაპირო წყლებსა და მდინარეთა დელტებში აღრიცხული ზუთხის ექვსივე სახეობა (*Acipenser sturio*, *A. stellatus*, *A. gueldenstaedti*, *A. nudiventris*, *A. persicus* და *Huso huso*) გადაშენების საფრთხეშია და, შესაბამისად, შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში. *A. sturio* ასევე შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც გადაშენების კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი სახეობა.

დაცული ტერიტორიები სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვის ეფექტიან საშუალებას წარმოადგენს. ამჟამად, საქართველოს დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი 597 556 ჰა-ს შეადგენს (საქართველოს ტერიტორიის 8.57%). ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები (ჯავახეთის ეროვნული პარკისა და ხუთი აღკვეთილის ჩათვლით), ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიები და მაჭახელას ეროვნული პარკი, აგრეთვე 21 ბუნების ძეგლი 2011 წლის შემდეგ დაარსდა. შესაბამისად, 2011 წლის შემდეგ დაცული ტერიტორიების ქსელი 91 833 ჰექტარით (1,3%) გაფართოვდა.

7.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს მთავარ სახელმწიფო ორგანოს, რომელიც პასუხისმგებელია ბუნებრივი რესურსების (ნავთობისა და გაზის გარდა) მართვის პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაზე და ბიომრავალფეროვნების დაცვაზე. სამინისტრო ასევე უფლებამოსილია, განსაზღვროს დაცული ტერიტორიები და „ზურმუხტის უბნები“, აგრეთვე დაადგინოს ფლორისა და ფაუნის სახეობების დაცვის რეჟიმები. ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი წარმოადგენს სამინისტროს სტრუქტურულ ქვედანაყოფს, რომელიც პასუხისმგებელია პოლიტიკის შემუშავებაზე, ხოლო კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელება ხდება ასევე სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს საშუალებით. არსებული კანონმდებლობის აღსრულებას უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი. სამინისტრო ადგენს ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების კვოტებს და გასცემს სარგებლობის ლიცენზიებს გარემოს ეროვნული სააგენტოს საშუალებით. სამინისტრო ასევე იღებს გადაწყვეტილებებს სხვადასხვა მიზნით გარემოდან ცალკეული სახეობების ამოღების შესახებ. სამინისტროს კომპეტენციის ფარგლებშია თევზჭერასა და ნადირობასთან დაკავშირებული პროცესების რეგულირება, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის შექმნა და მონიტორინგის განხორციელება.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აღნიშნულ სფეროში ასევე წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სახელმწიფო ორგანოს. კერძოდ, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია ცხოველთა და მცენარეთა აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე. აღნიშნულ ფუნქციას სამინისტრო ახორციელებს 2014 წელს დაარსებული სსიპ სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის საშუალებით. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს კომპეტენციაში შედის საქართველოში აკვაკულტურის განვითარებაც. ხოლო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, კომპეტენციის ფარგლებში, მონაწილეობს აკვაკულტურის განვითარების სამართლებრივი ასპექტების რეგულირებაში, ასევე ახორციელებს აღსრულების სახელმწიფო გარემოსდაცვით კონტროლს. ინგლისურშიც დასამატებელია

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი და უნივერსიტეტის სისტემაში შემავალი ბოტანიკისა და ზოოლოგიის ინსტიტუტები აწარმოებენ ბიომრავალფეროვნების კვლევასა და მონიტორინგს და მოთხოვნის საფუძველზე უზრუნველყოფენ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ინფორმაციითა და რეკომენდაციებით. გარდა ამისა, უნივერსიტეტები და კვლევითი ინსტიტუტები ერთვებიან კონკრეტული სახეობების ბიომონიტორინგს განხორციელებაში გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ გამოცხადებული ტენდერების ფარგლებში დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად. ძალიან მნიშვნელოვან და საჭირო ანალიტიკურ და კვლევით სამუშაოებს ატარებენ ბიომრავალფეროვნების სფეროში მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციებიც, რომელთა დასკვნებს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო გარკვეული სპეციფიური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში იყენებს.

საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო თანამშრომლობს დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან ბუნებრივი ობიექტების UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შესატანად საჭირო პროცესის ფარგლებში.

7.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

საქართველოში ბუნებისა და სახეობების დაცვის რეგულირება ხორციელდება შემდეგი ძირითადი სამართლებრივი აქტებით: საქართველოს კანონით „გარემოს დაცვის შესახებ“, საქართველოს კანონით „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“, საქართველოს კანონით „წითელი ნუსხისა და წითელი წიგნის შესახებ“ და საქართველოს კანონით „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“. თევზჭერას და სამონადირეო მეურნეობების შექმნას არეგულირებენ კანონქვემდებარე აქტები. მომზადებულია კანონპროექტები „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“ და „ნადირობის შესახებ“. აღნიშნული კანონპროექტები უნდა გახდნენ საქართველოში აღნიშნული სფეროს რეგულირების, საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობის მოთხოვნებთან დაახლოებისა და კონკრეტული მრავალმხივი გარემოსდაცვითი შეთანხმებების განხორციელების მთავარი სამართლებრივი ინსტრუმენტი. გარდა ამისა, საქართველოში მოქმედებს რამდენიმე კანონი კონკრეტული დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ. ცოცხალი გენმოდირეცირებული ორგანიზმების (ცმო) საქართველოში შემოტანის, მათი გამოყენების, გავრცელების, გარემოში ინტროდუქციის დაშვებისა და აკრძალვის, ასევე ცმო-სთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებს საქართველოში არეგულირებს „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ (CBD) კონვენციის კარტახენას ოქმის შესაბამისად შემუშავებული საქართველოს კანონი „ცოცხალი გენმოდირეცირებული ორგანიზმების შესახებ“. აღნიშნული კანონი ასევე არეგულირებს გენმოდირეცირებული ორგანიზმების ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებას და ჩაკეტილ სისტემებში მათ გამოყენებას.

საქართველო არის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან დაკავშირებული ყველა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო შეთანხმების მხარე და, შესაბამისად ვალდებულია შეასრულოს მათი მოთხოვნები. საქართველო მიერთებულია კონვენციას „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ (CBD) და მის კარტახენას ოქმს „ბიოუსაფრთხოების შესახებ“, კონვენციას „გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ (CITES), რამსარის კონვენციას „საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ“, კონვენციას „ევროპის

ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ“ (ბერნის კონვენცია), კონვენციას „ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ“ (ბონის კონვენცია) და მათ ოქმებს.

ბიომრავალფეროვნების სფეროში ეროვნული პოლიტიკის ძირითად განმსაზღვრავ დოკუმენტს „2014-2020 წწ. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებებთა გეგმა“ (NBSAP) წარმოადგენს, რომელიც 2014 წელს „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ კონვენციის შესაბამისად შემუშავდა. „საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებებთა გეგმა“ განსაზღვრავს 21 ეროვნულ მიზანს და მათი მიღწევის ღონისძიებებს, რომელთა ამოცანაა ბიომრავალფეროვნების ფასეულობების შენარჩუნება, ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და სარგებლის შესახებ საზოგადოების ცნობიერების დონის ამაღლება, ბიომრავალფეროვნების ასპექტების ინტეგრირება სხვადასხვა სექტორში, ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის გაუმჯობესება და საფრთხეების შერბილება. „საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიასა და მოქმედებებთა გეგმაში“ სხვასთან ერთად საკმაოდ მკაფიოდ არის განსაზღვრული დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული მიზნები და შესაბამისი ღონისძიებები.

ბიომრავალფეროვნების სფეროში ხანგრძლივ და მოკლევადიან მიზნებსა და ღონისძიებებს ადგენს კიდევ ერთი პოლიტიკური დოკუმენტი - გარემოს დაცვის მოქმედებთა მეორე ეროვნული პროგრამა. იგი განსაზღვრავს 2016 წლის ბოლოსთვის აღნიშნულ სფეროში განსახორციელებელ 29 ღონისძიებას. ამ ღონისძიებებიდან მხოლოდ ოთხის განხორციელება არ დაწყებულა. დანარჩენი ღონისძიებები ან დასრულებულია ან მათი განხორციელების პროცესში მიღწეულია მნიშვნელოვანი წარმატებები. ზღვის ბიომრავალფეროვნებისათვის განსაზღვრულია 7 დამატებითი ღონისძიება (იხ. შავი ზღვის თავი), საიდანაც 2 დასრულებულია, 2 მიმდინარეობს, ხოლო 3 ღონისძიებაში წარმატება არ არის მიღწეული.

„საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ საქართველოს კონკრეტულ მოთხოვნებს უყენებს. აღნიშნული მოთხოვნები ასახულია „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შეთანხმების განხორციელების საგზაო რუკაში“ წარმოდგენილ ღონისძიებებში. საგზაო რუკა მოიცავს არა მარტო საკონსერვაციო ზომებს, არამედ ისეთ ღონისძიებებს, რომლებიც დაკავშირებული მდგრად თევჭერასთან, „ზურმუხტის უბნების“ განსაზღვრასთან, ცნობიერების ამაღლებასთან და ა.შ. აღნიშნულ სფეროში მიზნებს მკაფიოდ განსაზღვრავს კიდევ ერთი პოლიტიკური დოკუმენტი - „მდგრადი განვითარების მიზნები“ (SDGs). იგი მოუწოდებს ქვეყნებს მიიღონ გადაუდებელი ზომები „ბუნებრივი ჰაბიტატების დეგრადაციის შემცირების, ბიომრავალფეროვნების კარგის განახევრებისა და 2020 წლისთვის საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების დაცვისა და მათი გადაშენების თავიდან აცილების მიზნით“.

ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ასპექტები ასახულია „2014-2020 წწ. საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიაში“. სტრატეგიის თანახმად, კლიმატის ცვლილება, გარემო და ბიომრავალფეროვნება სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთ სტრატეგიულ მიმართულებას წარმოადგენს (სტრატეგიული მიმართულება 3.7). კერძოდ, დოკუმენტში სათანადო ყურადღება ეთმობა კარგ სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკას, ბიომრავალფეროვნებისა და მდგრად გარემოსდაცვით პროგრამებს, გენეტიკური ბანკის

შექმნას/მართვას აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით და კლიმატგონივრული სოფლის მეურნეობის პრაქტიკის დანერგვის ხელშეწყობას.

7.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ბუნებრივი ჰაბიტატების დეგრადაცია და ფრაგმენტაცია მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების პოპულაციების შემცირების მთავარი მიზეზია. უკანასკნელ წლებში ენერგეტიკის (მაგ., ჰიდროელექტროსადგურები), სოფლის მეურნეობის (მაგ., ჭარბი ძოვება) და ინფრასტრუქტურის (მაგ., გზები) დარგების ინტენსიურმა განვითარებამ გააძლიერა ზეწოლა ბუნებრივ ჰაბიტატებზე. იმ შემთხვევაში, თუ არ იქნება მიღებული სათანადო და დროული ზომები, აღნიშნულ დარგებს, გარდა ფრაგმენტაციისა, შეუძლიათ გამოწვიონ ბუნებრივი ჰაბიტატების დაბინძურებაც (მაგ., პესტიციდებითა და სასუქებით). ჰაბიტატების დეგრადაცია უარყოფითად მოქმედებს მცენარეთა და ცხოველთა სხვადასხვა სახეობების პოპულაციებზე. აქედან გამომდინარე, ბიომრავალფეროვნების ასპექტების ინტეგრაცია დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების ადრეულ ეტაპზე ძალიან მნიშვნელოვანია. ამ კუთხით იმედისმომცემია მიმდინარე კანონშემოქმედებითი პროცესი, რომელიც მიზნად ისახავს ეროვნული კანონმდებლობის „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების“ მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოყვანას. კერძოდ, „გარემოსდაცვითი ნებართვების შესახებ“ კანონპროექტი გზმ-სა და სგმ-თან მიმართებით ევროკავშირის მიდგომას ამკვიდრებს. „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“ კანონპროექტით გათვალისწინებულია სხვა ინსტრუმენტების შემოღებაც. ეს ყველაფერი ხელს შეუწყობს დაგეგმვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში სხვა საკითხებთან ერთად ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ასპექტების ინტეგრაციას. გზმ-სა და სგმ-თან დაკავშირებული საკითხები განხილულია მმართველობის შესახებ თავი 6-ში.

იმ უარყოფითი ზემოქმედების გარდა, რომელსაც სხვადასხვა სახის ეკონომიკური საქმიანობის შედეგად გამოწვეული ჰაბიტატების დეგრადაცია/ფრაგმენტაცია ახდენს ბიომრავალფეროვნებაზე, სახეობებსა და ეკოსისტემებს/ჰაბიტატებს, მათ შორის წყლის ჰაბიტატებს, საფრთხეს ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებაც უქმნის. ახალი კანონი „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“ და ნადირობისა და თევზჭერის საკითხების რეგულირების მიზნით მომზადებული კანონპროექტი, რომლებიც შესაბამისობაშია „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების“ მოთხოვნებთან, შექმნიან ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვის ხელშეწყობს სამართლებრივ ჩარჩოს. აღნიშნული ცვლილებები ასევე ხელს შეუწყობს უკანონო ქმედებების (თევზჭერა და ნადირობა) აღკვეთას, რაც, კანონალსრულების სისტემის გაუმჯობესების მიუხედავად, საქართველოში ისევ პრობლემად რჩება და სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ბიომრავალფეროვნებას. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის არარეგულარული ხასიათისა და, შესაბამისად, სრულყოფილი მონაცემების არარსებობის გამო, ძალიან ძნელია ბიომრავალფეროვნების არამდგრადი გამოყენებისა და უკანონო თევზჭერისა და ნადირობის კონკრეტული ზემოქმედების შეფასება. თუმცა, გამოვლენილი უკანონო ქმედებების რაოდენობა (გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის მონაცემები) სათანადო ყურადღებას მოითხოვს.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ზღვის ბიომრავალფეროვნება, რომელსაც საფრთხეს უქმნის შავი ზღვის ევტროფიკაცია, ნავთობითა და მძიმე ლითონებით დაბინძურება და ინვაზიური სახეობების გავრცელება. დღევანდელი მდგომარეობით, შავ ზღვაში დაფიქსირებულია 26 ინვაზიური სახეობა, რომლებიც მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენენ ზღვის ეკოსისტემებზე. მაგალითად, ერთ-ერთმა ინვაზიურმა სახეობამ - *veined rapa whelk* გამოიწვია ორსადგულიანი მოლუსკების პოპულაციის მკვეთრი შემცირება. ვინაიდან აღნიშნული მოლუსკი კვების პროცესში წყლის გაწმენდას უზრუნველყოფს, პოპულაციის შემცირებას წყლის ხარისხის გაუარესება მოჰყვება. გარდა ამისა, შემცირდა თევზის ბენტოსური სახეობების, მათ შორის ისეთი მნიშვნელოვანი სახეობის, როგორცაა ზუთხი, საკვები ბაზა.

ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის, ზღვის ბიომრავალფეროვნების, რეგულარული მონიტორინგი და სანდო მონაცემების არსებობა უაღრესად მნიშვნელოვანია საქართველოში მდგრადი მართვის პრაქტიკის დაგეგმვისა და განხორციელებისათვის. შესაბამისად, ამ თვალსაზრისით აუცილებელია სათანადო კანონმდებლობისა და რეგულარული მონიტორინგის სისტემის შექმნა და კანონდარღვრების პროცესის ხელშეწყობა.

ზოგიერთი სახეობა და ჰაბიტატი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს მათი მდგომარეობისა თუ ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაში მათი მნიშვნელობის გამო. ასეთი ჰაბიტატებია: გადამფრენი ფრინველების დასვენების, გამრავლებისა და ბუდობის ადგილები, მაღალი კონსერვაციული ღირებულების მქონე ტყეები და მდელოები, და სხვ. აუცილებელია ასეთი ადგილების დაცვაზე ორიენტირებული ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება. აღნიშნულ გამოწვევასთან გამკლავების ეფექტიან საშუალებას ბერნის კონვენციის შესაბამისი „ზურმუხტის უბნების“ განსაზღვრა და „ზურმუხტის ქსელის“ („ნატურა 2000“-ის ანალოგიური ეკოლოგიური ქსელი ევროკავშირის მეზობელი ქვეყნებისთვის) შექმნა წარმოადგენს. ამისათვის საჭიროა კვლევების ჩატარება, ტერიტორიების იდენტიფიცირება და მათი „ზურმუხტის უბნად“ კლასიფიცირება. დღევანდელი მდგომარეობით, „ზურმუხტის უბნად“ ნომინირების პროცესი დაწყებულია 34 ტერიტორიისათვის, თუმცა საჭიროა პროცესის შემდგომი გაფართოება. ასევე აუცილებელია გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი და განსაკუთრებულად მოწყვლადი სახეობების, კერძოდ, ირმის, არჩვის, ფოცხვერის, ჯიხვის, ზუთხის, კალმახის, დელფინისა, და სხვ. კონსერვაციისაკენ მიმართული ღონისძიებების განხორციელება. აქედან გამომდინარე, გარკვეული სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მათი განადგურების პრევენცია ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს.

ზემოთქმულიდან ცხადია, რომ სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების დაცვის უზრუნველსაყოფად ძალიან მნიშვნელოვანია დაცული ტერიტორიების გაფართოება. მიუხედავად ამ მიმართულებით მიღწეული მნიშვნელოვანი წარმატებებისა, საქართველოს ტერიტორიის გეოგრაფიული დაფარვისა და ბიომების რეპრეზენტატულობის კუთხით ჯერ კიდევ არსებობს სერიოზული ხარვეზები, კერძოდ ცენტრალური კავკასიონის ქედზე (სვანეთი, რაჭა და ლეჩხუმი). თუმცა, დაიწყო გარკვეული პროცედურები რაჭის დაცული ტერიტორიების შექმნის მიმართულებით. ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდი (WWF) ახორციელებს ტექნიკურ-ეკონომიკურ კვლევას, რომლის დასრულების შემდეგ მომზადდება შესაბამისი სამართლებრივი აქტი. გარდა ამისა, დაცული ტერიტორიები ერთმანეთისგან იზოლირებულია. საქართველოში ჯერ არ არსებობს დაცული

ტერიტორიების ქსელი. დაცული ტერიტორიების ქსელის არარსებობა წარმოადგენს ცხოველთა სახეობების თავისუფალი გადაადგილებისა და მათი კონსერვაციის მნიშვნელოვან შემაფერხებელ ფაქტორს. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნა.

დაცული ტერიტორიების გაფართოებასა და დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნასთან, ბიომრავალფეროვნებისა და კონკრეტული სახეობების დაცვასა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებასთან ერთად, აუცილებელია, რომ თითოეულ დაცულ ტერიტორიას მართვის საკუთარი გეგმა ჰქონდეს. დაცული ტერიტორიების მართვის პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მართვის სისტემების გაუმჯობესების საქმეში. დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ისეთ ასპექტებს, როგორცაა თანამშრომლობა სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან, ფართო საზოგადოების ცნობიერების დონის ამაღლება, სოციალური პასუხისმგებლობის გაზრდა, დამოკიდებულებისა და ქვევის ცვლილების ხელშეწყობა. საზოგადოების ცნობიერების გაზრდილი დონე კანონდარსებულების გაუმჯობესებულ სისტემასთან ერთად ხელს შეუწყობს დაცული ტერიტორიების ეფექტიან მართვას.

გარდა იმისა, რომ დაცული ტერიტორიები უზრუნველყოფენ ბიომრავალფეროვნების დაცვას, მათ აქვთ ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის მნიშვნელოვანი პოტენციალი, რაც, თავის მხრივ, დადებითად მოქმედებს ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. დაცული ტერიტორიების დაცვითი და რეკრეაციული ფუნქციების დასაბალანსებლად, აუცილებელია დაცულ ტერიტორიებზე ეკოტურიზმის განვითარების ისეთი სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების შემუშავება, რომლებშიც გათვალისწინებული იქნება თითოეული დაცული ტერიტორიის როგორც ეკოლოგიური ტევადობა, ასევე მისი პოტენციალი ეკოტურისტების მოზიდვის კუთხით. საჭიროა სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებზე მორგებული ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების განვითარება/გაუმჯობესება.

ზემოხსენებულის გათვალისწინებით, განისაზღვრა შემდეგი ხანგრძლივადიანი მიზანი და ამოცანები მომდევნო ხუთი წლისათვის:

მიზანი: ბიომრავალფეროვნების სათანადოდ დაფასების, კონსერვაციის, აღდგენისა და მდგრადი გამოყენების, ეკოსისტემური პროცესებისა და სერვისების და ჯანსაღი გარემოს შენარჩუნების უზრუნველყოფა.

ამოცანები:

ამოცანა 1: ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა

ამოცანა 2: სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მათი კარგვის პრევენცია

ამოცანა 3: დაცული ტერიტორიების ქსელის გაფართოება

ამოცანა 4: დაცული ტერიტორიების მართვის სისტემის გაუმჯობესება

ამოცანა 5: დაცულ ტერიტორიებზე მდგრადი ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა

7.5 სამოქმედო გეგმა

ამოცანა	ქმედება	ინდიკატორი	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1. ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა								
1.1	საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის შეფასება	ჩატარებული შეფასებისა და ინვენტარიზაციის ანგარიშები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური და ადამიანის რესურსების ნაკლებობა	2017-2021
1.2	ბიომრავალფეროვნების შესახებ კანონის დასრულება და მიღება	დამტკიცებული კანონი	დაბალი	GIZ	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		სირთულეები დაინტერესებულ მხარეებ ს შორის კონსენსუსის მიღწევასთან დაკავშირებით	2017
1.3	ნადირობასა და თევზჭერასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის შემუშავება	დამტკიცებული კანონმდებლობა	დაბალი	GIZ, FAO	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		სირთულეები დაინტერესებულ მხარეებ ს შორის კონსენსუსის მიღწევასთან დაკავშირებით	2017-2018
1.4.	ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის დანერგვა	ფუნქციონირებადი მონიტორინგის სისტემა	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური და ადამიანის რესურსების ნაკლებობა	2017-2021
1.5	მდგრადი ნადირობის სისტემის ჩამოყალიბება	მდგრადი ნადირობის შემუშავებული ეროვნული სტრატეგია ნადირობის სისტემასთან	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		კანონმდებლობის არმიღება კანონდარღულებასთან დაკავშირებული პრობლემები	2018-2020

		დაკავშირებული დამტკიცებული საკანონმდებლო აქტების რაოდენობა						
1.6	თევზჭერის თვითმონიტორინგისა და ელექტრონული აგნარიშგების სისტემის ჩამოყალიბება	მოქმედი ელექტრონული სისტემა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2018
ამოცანა 2. სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მათი კარგვის პრევენცია								
2.1	გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობებისთვის („საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებებთან გეგმის“ მიხედვით) საკონსერვაციო ღონისძიებების გატარება	შერჩეული სახეობებისთვის მომზადებული და დანერგული საკონსერვაციო გეგმების რაოდენობა	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების არარსებობა ინტერესთა კონფლიქტი მიწის მესაკუთრეებთან	2017-2020
2.2	ფრინველთა სახეობებისათვის სპეციალური დაცული ტერიტორიების იდენტიფიკაცია და შექმნა	შექმნილი დაცული ტერიტორიების რაოდენობა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი /GIZ/დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2018
2.3	ჰაბიტატების დაცვის გაუმჯობესება	დამტკიცებული „ზურმუხტის უბნების“ და იდენტიფიცირებული ეკოდერეფნების რაოდენობა	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი /GIZ/დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2021
2.4	შიდა წყლის ეკოსისტემებზე ზეწოლის შესწავლა	შიდა წყლების ეკოსისტემებზე ზეწოლის მდგომარეობის შესახებ კვლევის შედეგები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2021

2.5	შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება	თევზჭერისა და აკვაკულტურის ინფრასტრუქტურის ზემოქმედება თევზის მარაგებზე, ცალკეულ სახეობებსა და ეკოსისტემებზე ნორმის ფარგლებშია	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი / დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		დაფინანსების არარსებობა ინტერესთა კონფლიქტი არსებულ სამრეწველო ობიექტებთან	2017-2021
ამოცანა 3. დაცული ტერიტორიების ქსელის გაფართოება								
3.1.	ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნა	დამტკიცებული კანონები შემდეგი დაცული ტერიტორიების შექმნის შესახებ: რაჭის დაცული ტერიტორიები პონტოური მუხის აღკვეთილი რიონის დელტის დაცული ტერიტორიები	მაღალი	WWF	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2019
3.2.	ახალ დაცულ ტერიტორიებზე დამხმარე ზონების შექმნა	ახალ დაცულ ტერიტორიებზე შექმნილი ბუფერული ზონები	მაღალი	WWF	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა ინტერესთა კონფლიქტი ადგილობრივ მოსახლეობასთან	2017-2019
3.3.	არსებული დაცული ტერიტორიების გაფართოება	ყაზბეგის ეროვნული პარკის გაფართოების შესახებ კანონის მიღებული ცვლილება	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	სახელმწიფო უწყებები	დაფინანსების არარსებობა	2017-2018

3.4.	ტერიტორიების იდენტიფიცირება მსოფლიო მემკვირეობის უბნების ნუსხაში შესატანად და მათი დასამტკიცებლად წარდგენა	დასამტკიცებლად წარდგენილი მსოფლიო მემკვირეობის უბნების ჩამონათვალი	საშუალო 100 000 ევრო	ზუკოვის ფონდი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო	ზუკოვის ფონდი	დაფინანსების არარსებობა	2017-2020
3.5.	ახალი დაცული ტერიტორიების წარდგენა „მწვანე ნუსხაში“ შესატანად	„მწვანე ნუსხაში“ შესატანად წარდგენილი, სულ მცირე, 1 დაცული ტერიტორია	დაბალი 30 000 ლარი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევების ჩასატარებლად საჭირო გამოცდილებისა და ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2020
3.6.	თანამშრომლობის განვითარება საქართველოს მოსაზღვრე და მეზობელი ქვეყნების დაცულ ტერიტორიებთან	შემუშავებული ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის კონცეფცია და განხორციელების მექანიზმი საქართველოს მოსაზღვრე და მეზობელი ქვეყნების დაცულ ტერიტორიებთან დაწყებული საპოლოტე პროექტები	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა ინტერესთა კონფლიქტი სხვა ქვეყნების პრიორიტეტებთან	2018-2020
ამოცანა 4. დაცული ტერიტორიების მართვის სისტემის გაუმჯობესება								
4.1.	დაცული ტერიტორიების სააგენტოს თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლების კონცეფციის მომზადება	მომზადებული ტრენინგის სახელმძღვანელოები და მოდულები დაცული	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების		დაფინანსების არარსებობა	2017-2018

		ტერიტორიების სააგენტოს თაამშრომლებისთვის ჩატარებული ტრენინგებისა და სტაჟირებების რაოდენობა			სააგენტო			
4.2.	დარჩენილი დაცული ტერიტორიებისათვის მართვის გეგმების მომზადება	დარჩენილი დაცული ტერიტორიებისათვის მომზადებული მართვის გეგმები	საშუალო 300 000	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2020
4.3.	დაცული ტერიტორიებისთვის კანონდარსრულების სახელმძღვანელოს მომზადება	დაცული ტერიტორიებისთვის მომზადებული კანონდარსრულების დამტკიცებული სახელმძღვანელო	დაბალი 30 000	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2020
4.4.	დაცული ტერიტორიებისათვის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის მონიტორინგის გეგმების შემუშავება ტრანსსასაზღვრო მონიტორინგის სისტემის ჩათვლით	ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის მონიტორინგის მომზადებული, სულ მცირე, 10 გეგმა (რომლებიც, სათანადო შემთხვევებში, მოიცავენ ტრანსსასაზღვრო მონიტორინგის საკითხებს)	საშუალო	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა სხვა ქვეყნების განსხვავებული პრიორიტეტები	2016-2020

4.5.	კანონალსრულების პროცედურების თანამედროვე ტექნოლოგიებზე დამყარებული სისტემის ჩამოყალიბება (მონაცემთა აღრიცხვა და ანალიზი)	სულ მცირე, 4 დაცულ ტერიტორიაზე გამოცდილი თანამედროვე ტექნოლოგიებზე დამყარებული კანონალსრულების პროცედურები	საშუალო 200 000	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2020
4.6.	ეროვნულ პარკებში გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების აღდგენის/კონსერვაციის გეგმის შემუშავება/განხორციელება	ეროვნულ პარკებში გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების აღდგენის/კონსერვაციის მოზადებული და განხორციელების პროცესში მყოფი გეგმა	მაღალი	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო		დაფინანსების არარსებობა	2017-2021

ამოცანა 5. დაცულ ტერიტორიებზე მდგრადი ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა

5.1.	დაცული ტერიტორიებისათვის მდგრადი ტურიზმის სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების შემუშავება	ტურისტული თვალსაზრისით 12 ყველაზე პოპულარული დაცული ტერიტორიისათვის შემუშავებული მდგრადი ტურიზმის სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები	საშუალო 200 000	დონორები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო / ტერიტორიული ადმინისტრაციები			2017-2020
5.2.	დაცულ ტერიტორიებზე ახალი ტურისტული ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების განვითარება	განვითარებული ახალი ტურისტული ინფრასტრუქტურა ვიზიტორთა 10%-ით გაზრდილი რაოდენობა	საშუალო	დონორები / სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო / ტერიტორიული ადმინისტრაციები		ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და მოვლა-პატრონობისთვის საჭირო დაფინანსების არარსებობა	2017-2020

8. ტყის მართვა

ტყეები მნიშვნელოვან ეკოსისტემურ მომსახურებას უზრუნველყოფენ. უპირველეს ყოვლისა, ტყე უმნიშვნელოვანესი ბიომია ბიომრავალფეროვნებისთვის. გარდა ამისა, ტყეს გააჩნია წყალმარეგულირებელი და ნიადაგდაცვითი ფუნქცია. ტყეების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაიზარდა კლიმატის ცვლილების ფონზე, რადგან ტყე ახდენს ნახშიროჟანგის ეფექტიან შთანთქმას. და ბოლოს, ტყეები წარმოადგენენ მერქნული და მრავალი არამერქნული რესურსის წყაროს, რასაც უდიდესი ეკონომიკური და სოციალური მნიშვნელობა აქვს ადგილობრივი მოსახლეობისა და მთელი ქვეყნისთვის.

8.1 არსებული მდგომარეობა

ტყეებს საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 40% უჭირავს და საერთო ჯამში 2 822 500 ჰექტარს ფარავს. საქართველოს ტყეების 95-98%-მდე ბუნებრივია და დაახლოებით 98% განლაგებულია დიდი და მცირე კავკასიონის ქედების კალთებზე. საქართველოს ტყეები ძალიან განსხვავებულია ქვეყნის ცხრა კლიმატური ზონის გამო, ტენიანი სუბტროპიკებიდან მუდმივი თოვლის ზონამდე. წიფელი (*Fagus orientalis*) და სოჭი (*Abies nordmanniana*) საქართველოს ტყეების გაბატონებული სახეობებია. ნაძვი (*Picea orientalis*), რცხილა (*Carpinus caucasica*), მუხა (*Quercus spp.*), წაბლი (*Castanea sativa*), ფიჭვი (*Pinus spp*) და მურყანი (*Alnus*) ასევე საქართველოსთვის დამახასიათებელი და ფართოდ გავრცელებული სახეობებია.

საქართველოში ტყეების მიერ უზრუნველყოფილი მომსახურება მრავალფეროვანია:

- უპირველეს ყოვლისა, ტყეები წარმოადგენს მცენარეთა მრავალი ენდემური და რელიქტური სახეობის თავშესაფარს და გლობალური თვალსაზრისით დონეზე იშვიათი და გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი ცხოველების საცხოვრებელ ადგილს;
- რადგან ტყეების უმეტესობა მთისაა, ისინი არსებით როლს თამაშობს წყლის რეგულირებასა და ნიადაგის დაცვაში, ხოლო ტყის არამდგრადი მეთოდებით ექსპლუატაცია ხშირად იწვევს ნიადაგის ეროზიას, წყალდიდობის საფრთხის ზრდას და წყლის ნაკლებობას;
- გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისადმი საქართველოს პირველი განახლებული ორწლიური ანგარიშის (2013წ ინვენტარიზაცია) თანახმად, საქართველოს ტყეების მიერ შთანთქმული ნახშირორჟანგის რაოდენობა უდრის ქვეყნის მიერ სათბურის გაზების ემისიების 25.16%-ს.
- ტყეებს მნიშვნელოვანი კულტურული, სარეკრეაციო და სოციალური ფუნქციები აქვს, რადგან ტყეები საქართველოში ხილის, თხილის და კაკლის, სოკოს, სამკურნალო მცენარეების, თაფლისა და სხვა არამერქნული პროდუქტის წყაროა, რომელსაც სოფლის მოსახლეობა აგროვებს.
- და ბოლოს, ტყეები მერქნული რესურსის წყაროა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად

საქართველოს ტყეების 100% სახელმწიფო საკუთრებაა. თუმცა, 2006-2012 წლებში კერძო კომპანიებზე გაიცა გრძელვადიანი ხე-ტყის დამზადების სპეციალური ლიცენზიები (5-20 წლით) ტყის მერქნული რესურსების

გამოსაყენებლად. ინვენტარიზაციის გარეშე ტყის კერძო კომპანიებისათვის გადაცემა, სუსტი ზედამხედველობის პირობებში, რომელიც გამოწვეულია შეზღუდული რესურსით, შეფასებულია, როგორც ტყის მდგრად მართვისთან შეუსაბამო პრაქტიკა. ასეთი მიდგომის შედეგად, სატყეო მეურნეობის მდგრადი პრაქტიკის დამკვიდრების ნაცვლად, დამატებითი გამოწვევები გაჩნდა. დღეის მდგომარეობით, ტყეების 7% კვლავ ლიცენზირებულია 38 მფლობელზე და ყველაზე ხანგრძლივი დროით გაცემული ლიცენზიების ვადა 2029 წელს იწურება.

უკანონო ჭრა, ტყის დაავადებები და ტყის ხანძრები ძირითადი საფრთხეებია საქართველოს ტყის ეკოსისტემისათვის. ტყის ლიცენზირების არსებული რეჟიმი, კერძო ინვესტორების მიერ ტყის რესურსების გამოყენების მონიტორინგისთვის სამართლებრივი ინსტრუმენტებისა და შესაძლებლობების ნაკლებობა, ტყის მცველთა არასაკმარისი რაოდენობა და ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან შეშაზე მაღალი მოთხოვნა იმ ფაქტორთა შორისაა, რომლებიც განაპირობებს ტყეებში უკანონო საქმიანობას. მავნებლებისა და პათოგენური სოკოების მიერ გამოწვეული დაავადებები ტყის ეკოსისტემის კიდევ ერთი საფრთხეა. კერძოდ, საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში ნაძვის, წაბლის, კოლხური ზვისა და ფიჭვის ხეები ძლიერ ზიანდება მავნებლებ-დაავადებების მიერ. მართალია, 2013 წლის ივნისში დაიწყო გარკვეული ქმედებები, რომლის მიზანი იყო ტყის დაავადებათა მართვა (მაგალითად, ნაძვის ქერქიჭამია ხოჭოს წინააღმდეგ), მაგრამ კიდევ უფრო მეტი ძალისხმევაა საჭირო ამ მიმართულებით. ტყეებისადმი მიყენებული დამატებითი ზიანის მიზეზია საკმაოდ ხშირი ტყის ხანძრები. ოფიციალური სახელმწიფო სტატისტიკის თანახმად, 2008-2014 წლებში საქართველოში წელიწადში საშუალოდ 24 ტყის ხანძარი აღინიშნა, რომელმაც საშუალოდ ყოველწლიურად 200 ჰექტარი ტყის ფართობი დააზიანა. განსაკუთრებული საფრთხის წინაშე წიწვოვანი შემადგენლობის ტყეები დგას. ტყეებსა და ქარსაცავ ზოლებში ხანძრების გაჩენის მთავარი მიზეზი სასოფლო-სამეურნეო მიზნებით გაჩენილი ცეცხლია.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად, სახეზეა ტყის ეკოსისტემების დეგრადირება. ჯერჯერობით, არ არსებობს დეტალური და სრული მონაცემები ტყეების შემადგენლობასა და მდგომარეობაზე, რადგან 1990-ის შემდეგ ქვეყანაში არ ჩატარებულა ეროვნული ინვენტარიზაცია. 2013 წლიდან ქვეყანამ განაახლა ინვენტარიზაციის პროცესი, მაგრამ შეზღუდული რესურსების გამო სრული პროცესის დასრულებას და ტყეების შესახებ განახლებული და ყოვლისმომცველი ინფორმაციის შექმნას კიდევ რამდენიმე წელიწადი დასჭირდება.

8.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო (გბრდს) განსაზღვრავს და ახორციელებს პოლიტიკას სატყეო სექტორში. კერძოდ, სამინისტროს ცენტრალური აპარატის ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი არის სამინისტროს მთავარი უწყება სატყეო სექტორის სტრატეგიის განსავითარებლად, ხოლო ადგილობრივ დონეზე სტრატეგიას ახორციელებს გბრდს დაქვემდებარებული სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო, ასევე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებულ ტყეს მართავს სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო. ტყის ტერიტორიები, რომლებიც დაცულ ტერიტორიების საზღვრებშია (385 325 ჰა), იმართება გბრდს-ს დაქვემდებარებული სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ. ყველა ეს უწყება თავის მოვალეობას ახორციელებს ცენტრალური და რეგიონული ოფისების საშუალებით. უფრო კონკრეტულად, ეროვნული სატყეო სააგენტო პასუხისმგებელია საქართველოს ტერიტორიაზე (გარდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის) არსებული ტყეების დაცვაზე, ასევე ტყის გამოყენების დაგეგმვასა და განხორციელებაზე,

ინვენტარიზაციასა და საზოგადოებრივ-კულტურულ საქმიანობაზე. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე ტყის მართვას ასრულებს სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო. სატყეო მეურნეობის დარგის კანონიერი მოთხოვნების სრულ სახელმწიფო კონტროლს აწარმოებს გბრდს-ს სისტემაში შემავალი საქვეუწყებო დაწესებულება - გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი (გზდ), რომელიც პასუხისმგებელია მთელ ქვეყანაში უკანონო გარემოსდაცვითი საქმიანობის თავიდან აცილებასა და გამოვლენაზე.

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო კიდევ ორი სახელმწიფო სტრუქტურაა, რომლებიც ჩართულნი არიან ტყის მართვაში მიწის გამოყენების კუთხით. სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ასევე პასუხისმგებელია ქარსაცავი ზოლების მოვლა-პატრონობაზე, რსააც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ნიადაგის ეროზიისა და მოსავლის დანაკარგების თავიდან აცილებისთვის.

ამ სექტორში სხვა მნიშვნელოვანი დაინტერესებული მხარეები არიან სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები, კერძო კომპანიები და საზოგადოება, განსაკუთრებით კი ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელიც მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ტყის რესურსებზე. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტის ვასილ გულიაშვილის სახელობის სატყეო მეურნეობის ინსტიტუტი დღეისთვის საქართველოს მთავარი სამეცნიერო კვლევითი დაწესებულებაა, რომელიც ატარებს ფუნდამენტურ თეორიულ ექსპერიმენტულ კვლევებს სატყეო მეურნეობის დარგში. ინსტიტუტი ასევე მონაწილეობს საკონსულტაციო საქმიანობაში, თუმცა არ გააჩნია საკმარისი ფინანსური და ადამიანური რესურსები. რაც შეეხება კერძო კომპანიებს, აღსანიშნავია ხე-ტყის დამზადების სპეციალური ლიცენზიის მფლობელები და ის კომპანიები, რომლებიც სახელმწიფოს დაკვეთით ახორციელებენ ტყის ინვენტარიზაციასთან დაკავშირებულ სამუშაოებს.

8.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

არსებული ტყის კოდექსი (1999) მოძველებულია და არ პასუხობს ტყის მდგრადი მართვის პრინციპებს; ამიტომ, ტყესთან დაკავშირებული საკითხები ძირითადად რეგულირდება კანონქვემდებარე აქტებით, კონკრეტულად, მთავრობის #242 დადგენილება ტყისარგებლობის წესის შესახებ, #241 დადგენილება ტყის მოვლა-აღდგენა და #179 დადგენილება ტყის აღრიცხვის, დაგეგმვისა და მონიტორინგის წესის შესახებ მთავარი ნორმატიული აქტებია, რომლებიც არეგულირებს ტყის მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს. საკანონმდებლო ხარვეზების დასაფარად და სამართლებრივი შეუსაბამობების აღმოსაფხვრელად მომზადდა ახალი ტყის კოდექსის პროექტი, რომლის დამტკიცება იგეგმება უახლოეს მომავალში.

ეროვნული სატყეო კონცეფცია (2013) არის მთავარი პოლიტიკური დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს ტყის მართვის პრინციპებს და აწესებს პრიორიტეტულ მიმართულებებს სატყეო მეურნეობის დარგის განვითარებაში. ტყის მართვის დაგეგმვის გაუმჯობესება, ტყის რესურსების რაციონალური გამოყენების უზრუნველყოფა, ტყის საკუთრების ყველაზე სათანადო პრაქტიკის განსაზღვრა, კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებულ ასპექტებზე რეაგირება და შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობის შემუშავება, ასევე განათლებისა და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება, კონცეფციაში განსაზღვრულია მთავარი პრიორიტეტული მიმართულებები საქართველოში მდგრადი სატყეო სამეურნეო საქმიანობის დასაწერად. 2013 წელს აღნიშნული დოკუმენტის

მიღებით, საქართველოს პარლამენტმა გამოხატა თავისი მტკიცე ნება, სახელმწიფო დონეზე შეუწყოს ხელი ტყის მდგრად მართვას.

ტყეების დაცვის, ტყის მართვისა და ინოვაციური ტექნოლოგიების შემოღების მნიშვნელობა კარგადაა გაცნობიერებული საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში. დოკუმენტში ხაზგასმულია ტყის ეკოსისტემებისა და მათ მიერ გაწეული მომსახურებების (რეკრეაცია, წყლის რეგულირება, ნიადაგის დაცვა და სხვა) როლი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში.

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა ასევე ითვალისწინებს საქართველოში სატყეო მეურნეობის პრაქტიკის გაუმჯობესების საკითხებს და განსაზღვრავს მოკლე და გრძელვადიან მიზნებს. 12 დაგეგმილი საქმიანობიდან 4 განხორციელებულია. დანარჩენზე კი დღემდე მიმდინარეობს მუშაობა. განხორციელების პროცესის მთავარი ხელშემშლელი ფაქტორებია ფინანსური და ადამიანური რესურსების, ასევე ცოდნისა და კვალიფიკაციის ნაკლებობა შესაბამის უწყებებში.

სატყეო მეურნეობის საკითხები ასევე შეტანილია ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმების ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის (DCFTA) ნაწილში. ასოცირების შეთანხმების 233-ე (2 c) მუხლის თანახმად, საქართველო ვალდებულია „მიიღოს ზომები, რათა ხელი შეუწყოს ტყის საფარის კონსერვაციას, ებრძოდეს ტყის უკანონო ჭრას და შესაბამისად, უკანონო ვაჭრობას“. ვალდებულების ასეთი ფორმულირება გარკვეულ მოქნილობას ანიჭებს საქართველოს საკანონმდებლო და სხვა შესაბამისი ზომების შერჩევაში აღნიშნული ვალდებულების შესასრულებლად. ასოცირების შეთანხმებით გათვალისწინებული მიზნის მისაღწევად საჭირო ქმედებები დეტალურადაა გაწერილი ასოცირების შეთანხმების განხორციელების საგზაო რუკაში.

ქვეყნის კიდევ ერთი, საერთაშორისო დონეზე დეკლარირებული ვალდებულება ტყის მართვაში, გამომდინარეობს მდგრადი განვითარების მიზნებიდან. კერძოდ, ყველა სახის ტყისთვის მდგრადი მართვის ხელშეწყობა, ტყის კარგვის შეჩერება, დეგრადირებული და გაჩეხილი ტყეების აღდგენა და ტყის საფარის ზრდა მდგრადი განვითარების მიზნების ერთ-ერთი ამოცანაა (15.2). საქართველომ, როგორც საერთაშორისო თანამეგობრობის ნაწილმა, აიღო პირობითი პასუხისმგებლობა 2030 წლისთვის ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვასა და დაახლოებით 35 000 ჰა ტერიტორიის აღდგენა/გატყიანებაზე.

ზემოაღნიშნული საერთაშორისო ვალდებულებების გარდა, საქართველო ჩართულია Forest Europe პროცესში (კონტინენტის ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობი პანევროპული პოლიტიკური პროცესი). ასევე, არის ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის (CBD) მხარე და ტყესთან დაკავშირებული მოთხოვნები ასახულია ეროვნულ ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში, რომელიც შემუშავდა ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის მოთხოვნებიდან გამომდინარე (იხ.თავი 9).

ეროვნული პოლიტიკა სატყეო სექტორში ჩამოყალიბებულია ყველა ზემოაღნიშნული დოკუმენტის

გათვალისწინებით. საერთაშორისო და ეროვნული მიზნების მისაღწევად ქვეყანაში მიმდინარეობს ტყის რეფორმის პროცესი და შემუშავებულია შესაბამისი სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის პროექტი (2017-2021), რომელიც შესაბამისობაშია წინამდებარე პროგრამასთან.

8.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

როგორც ზემოთ აღინიშნა, უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში საქართველოში არ ჩატარებულა მთელი ქვეყნის მასშტაბით ტყის ინვენტარიზაცია. ინფორმაციის არარსებობის პირობებში კი რთულია ტყის მართვის გრძელვადიანი გეგმების შემუშავება და ეფექტიანი ქმედებების განხორციელება. ასევე სუსტია და გაუმჯობესებას საჭიროებს აღრიცხვისა და მონიტორინგის სისტემა, რათა დროულად გამოვლინდეს გადაუდებელი გამოწვევები და დაიგეგმოს და განხორციელდეს საჭირო ღონისძიებები. ტყის მდგრადი მართვისთვის კიდევ ერთი გამოწვევაა არათანმიმდევრული და მოძველებული კანონმდებლობა, რომელიც ვერ პასუხობს ვერც ქვეყნის მიმდინარე სტრატეგიულ პრიორიტეტებს სატყეო მეურნეობის დარგში და ვერც ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნებს. ამიტომ, ტყის მდგრადი მართვის მისაღწევად, ასოცირების შეთანხმების, სხვა საერთაშორისო მოთხოვნებისა და საუკეთესო გამოცდილების შესაბამისად, აუცილებელია, ერთის მხრივ არსებობდეს ყოვლისმომცველი და ზუსტი ინფორმაცია ტყის არსებული რესურსების, მათი შემადგენლობის, რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მდგომარეობის, და ა. შ. შესახებ და მეორეს მხრივ შესაბამისი კანონმდებლობა (ტყის კოდექსი და შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტები), რომელიც საერთაშორისო ვალდებულებების გარდა უპასუხებს ადგილობრივ საჭიროებებსაც.

მრავალი წლის განმავლობაში ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება ტყეებზე, კერძოდ შემასა და მერქნულ და არამერქნულ რესურსზე, ტყის დეგრადაციის მიზეზი გახდა. სატყეო გზების არარსებობა აიძულებს ადგილობრივ მოსახლეობას ჭრისთვის განკუთვნილი ფართობების ნაცვლად შეშა ტყის ახლომდებარე ტერიტორიაზე მოიპოვოს, ხშირად უკანონოდ. ეს ზეწოლა ტყეებზე კიდევ უფრო მძიმდება ტყის დაავადებებით და ადგილობრივი მოსახლეობისა და ტყის ვიზიტორების დაუდევრობის გამო გაჩენილი ხანძრებით. ამიტომ, ადგილობრივი მოსახლეობისთვის ენერჯის ალტერნატიული წყაროების მიწოდება, ასევე ტყის დეგრადაციის თავიდან აცილება და დეგრადირებული ფართობების აღდგენა ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტია, რაც ხელს შეუწყობს ტყის ეკოსისტემების სათანადო ფუნქციონირებას.

ტყის მართვაში ჩართული ყველა უწყების შესაძლებლობების გაძლიერება და სატყეო მეურნეობის კუთხით განათლების სისტემის მხარდაჭერა მნიშვნელოვანია სატყეო მეურნეობაში არსებული და მოსალოდნელი გამოწვევების საპასუხოდ. ტყის მართვა შესაბამის კვალიფიკაციასა და ცოდნას მოითხოვს ყველა დონეზე, ტყის მცველებით/რეინჯერებით დაწყებული და უმაღლესი მმართველობით სტრუქტურაში დასაქმებული პერსონალით დამთავრებული. შესაბამისად, აუცილებელია სატყეო სექტორში მომუშავეთა რეგულარული და საჭიროებებზე მორგებული ტრენინგების მექანიზმის დანერგვა, ფორმალური და არაფორმალური განათლების, ასევე სამეცნიერო კვლევების მხარდაჭერა და თანამშრომლობის გაღრმავება პარტნიორი ქვეყნების შესაბამის უწყებებთან გამოცდილების/ცოდნის გაზიარების მიზნით.

ბოლოს, ასევე მნიშვნელოვანია ტყის ფუნქციების გაფართოება მერქნული და არამერქნული პროდუქტის გამოყენების მიღმა. კერძოდ, ხელი უნდა შეეწყოს და წახალისდეს ტყის გამოყენება სარეკრეაციო მიზნით. ამისათვის კი საჭიროა ტყის კონკრეტული სარეკრეაციო სივრცეების განსაზღვრა, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარება და ა. შ., რაც ხელს შეუწყობს მდგრადი ეკოტურიზმის განვითარებას ტყის ფონდის ტერიტორიაზე და შესაბამისად, წახალისებს ადგილობრივი მოსახლეობისთვის სამუშაო ადგილების შექმნას და შემოსავლის გაჩენას.

ზემოთ აღწერილი გამოწვევების შესაბამისად მიღწეული უნდა იქნეს შემდეგი გრძელვადიანი მიზნები (2030) და 5-წლიანი ამოცანები:

მიზანი: ტყეების საერთო მდგომარეობისა და ეკოლოგიური ფუნქციების გაუმჯობესება, საქართველოში ტყის მდგრადი მართვის სრულმასშტაბიანი სისტემის დანერგვის გზით.

ამოცანები:

ამოცანა 1: საკანონმდებლო ჩარჩოს გაუმჯობესება და ტყის მდგრადი მართვის სისტემის დანერგვა

ამოცანა 2: ტყეზე ზეწოლის შემცირება საწვავის ალტერნატიული წყაროების გამოყენების წახალისებითა და ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მახასიათებლების გაუმჯობესება

ამოცანა 3: ტყის მართვის და მაკონტროლებელი უწყებების ოპტიმიზაცია

ამოცანა 4: ტყის ეკოსისტემის მომსახურების გამოყენების ხელშეწყობა

8.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა1: საკანონმდებლო ჩარჩოს გაუმჯობესება და ტყის მდგრადი მართვის სისტემის დანერგვა.								
1.1	„ტყის კოდექსის“ დასრულება და მხარდაჭერა	საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული ტყის კოდექსი	-	მსოფლიო ბანკი ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო (გბრდს)		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017
1.2	ტყის კოდექსის შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტების შემუშავება	შემუშავებული კანონქვემდებარე აქტები	დაბალი	მსოფლიო ბანკი GIZ	გბრდს		საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების გაჭიანურება	2017
1.3	ტყის მონიტორინგისა და საინფორმაციო სისტემის შემუშავება	შემუშავებული ტყის მონიტორინგისა და საინფორმაციო სისტემა	მაღალი 1 500 000 USD	GIZ; GEF	გბრდს		განხორციელებისა და ოპერირებისთვის საჭირო ფინანსების ნაკლებობა	2017 - 2020
1.4	ტყის რეფორმის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება და მიღება	დამტკიცებული ტყის რეფორმის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა	საშუალო	GIZ	გბრდს		სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება/დამატკიცების გაჭიანურება	2017
1.5	სატყეო განათლების სტრატეგიის	შემუშავებული და დამტკიცებული სატყეო	დაბალი	GIZ	გბრდს		პროექტის დამტკიცების გაჭიანურება	2017 - 2021

	შემუშავება და ტყის მართვის პროცესში შესაბამისი კვალიფიცირებული პროფესიონალების ჩართულობის ხელშეწყობა	<p>განათლების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა;</p> <p>პროფესიულ კოლეჯებში დანერგილია სატყეო განათლება;</p> <p>სატყეო განათლების პროგრამები დანერგილია (გადამზადებული პროფესორები, საჭირო ინვენტარით აღჭურვა) და მიმდინარეობს სასწავლო პროცესი მინიმუმ 4 პროფესიულ სასწავლებელში;</p> <p>სასკოლო განათლებაში ინტეგრირებულია სატყეო განათლების კომპონენტები</p>						
1.6	საქართველოს ტყეების საზღვრების დადგენა და რეგისტრაცია	საქართველოს ტყის ფონდის დაზუსტებული და რეგისტრირებული გარე საზღვრები	მაღალი	დონორები	გბრდს		დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2018

1.7	ტყის მართვის (დეტალური) ინვენტარიზაცია პრიორიტეტულ რეგიონებში და მართვის გეგმების შემუშავება	ტყის მართვის დონის ინვენტარიზაციის ანგარიში შემუშავებული ტყის მართვის გეგმები საქართველოს ტყის ფონდის ტერიტორიის სულ მცირე 40%-სთვის	5 000 000 EUR	GIZ	გბრდს ეროვნული სატყეო სააგენტო	დაფინანსების ნაკლებობა კვალიფიციური თანამშრომლების ნაკლებობა	2017 - 2021
1.8	ტყის ინვენტარიზაცია ეროვნულ დონეზე	მომზადებულია ეროვნული დონის ტყის ინვენტარიზაციის ანგარიში ინვენტარიზაციის ანგარიშები ხელმისაწვდომია ციფრულ და ქაღალდის მატარებელზე	მაღალი	GIZ	გბრდს	დაფინანსების ნაკლებობა კვალიფიციური თანამშრომლების ნაკლებობა	2017- 2020
ამოცანა 2: ტყეზე ზეწოლის შემცირება საწვავის ალტერნატიული წყაროების გამოყენების მწახალისებითა და ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მახასიათებლების გაუმჯობესება							
2.1	მოსახლეობისა და საჯარო უწყებების სათბობი რესურსით უზრუნველყოფის სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება	დამტკიცებულია ენერგოდეფიციტის აღმოფხვრის მოკლე და საშუალოვადიანი პროგრამები მოკლე და საშუალოვადიანი	დაბალი	დონორი	გბრდს	პროგრამის შემუშავება/მიღების გაჭიანურება	2017

		პროგრამები შემცირებულია შეშის მოხმარება						
2.2	ალტერნატიული სათბობი ენერჯის მოსახლეობისა და საჯარო უწყებებისთვის ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობა	სატყეო და სასოფლო- სამეურნეო ნარჩენებისგან დამზადებული ბიომასა ბიომასის გამოყენებისგან დაზოგილი ხე- ტყის რაოდენობა	დაბალ ი	დონორი	გბრდს		დაფინანსების ნაკლებობა მოსახლეობის მხრიდან ინტერესის ნაკლებობა	2017
2.3	ტყის დეგრადირებული ფართობების აღდგენის ეროვნული გეგმის შემუშავება და გამოვლენილი დეგრადირებული ტყის პრიორიტეტული ფართობების აღდგენა	ა) შემუშავებული ეროვნული გეგმა ტყის დეგრადირებული ფართობების აღსადგენად ბ) აღდგენილია დეგრადირებული ფართობების სულ მცირე 30% პრიორიტეტების მიხედვით	მაღალი	დონორი	გბრდს	აჭარის ა/რ-ის შესაბამისი სახელმწი ფო სააგენტოე ბი	დაფინანსების ნაკლებობა	2017 - 2021
ამოცანა 3: ტყის მართვის და მაკონტროლებელი უწყებების ოპტიმიზაცია								
3.1	ტყის მართვის ორგანოების შესაძლებლობათა შეფასება, საჭიროებების განსაზღვრა და ოპტიმიზაცია	შემუშავებულია ტყის მართვის ორგანოების შეფასების ანგარიში; რეკომენდაციები ტყის მართვის	მაღალი	GIZ; ევროკავშირი	გბდრს ტყის მართვის ორგანოები (ესს, დტს, აჭარის ა/რ-ს, ახმეტის მუნიციპალი		რეკომენდაციების განხორციელების გაჭიანურება	2017- 2018

		ორგანოების ოპტიმიზაციისთვის			ტეტი)			
		განხორციელებულ ირეკომენდაციების რაოდენობა						
3.2	ტყის მაკონტროლებელი ორგანოების შესაძლებლობათა შეფასება, საჭიროებების განსაზღვრა და ოპტიმიზაცია	ტყის მაკონტროლებელი ორგანოების შეფასების ანგარიშის შემუშავება რეკომენდაციები ტყის მაკონტროლებელი ორგანოების ოპტიმიზაციისთვის განხორციელებულ ირეკომენდაციების რაოდენობა	მაღალი	GIZ; ევროკავშირი	გბდრს (გზდ, ეს და დტს შემადგენლობ აში მყოფი სხვა შესაბამისი სამსახურები) აჭარის ა/რ შესაბამისი სახელმწიფო სააგენტოები		რეკომენდაციების განხორციელების გაჭიანურება	2017- 2018
ამოცანა 4: ტყის ეკოსისტემის მომსახურების გამოყენების ხელშეწყობა								
4.1	ტყეების მრავალფუნქციური პოტენციალის შეფასება	საქართველოს ტყის ფონდში შეფასებულია, განსაზღვრულია და კლასიფიცირებულ ია ტურისტული სივრცეები	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	გბრდს	აჭარის ა/რ შესაბამისი სახელმწიფო სააგენტოები	ტექნიკური და ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017 - 2021
4.2	საქართველოს ტყის ფონდის ტერიტორიაზე	განვითარებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა	მაღალი	დონორები	გბრდს	ეკონომიკი სა და მდგრადი	დანერგვისა და განხორციელების თვის	2017 - 2021

	ტურიზმის განვითარებისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება					განვითარებ ის სამინისტრ ო (ტურიზმის დეპარტამე ნტი)	დაფინანსების ნაკლებობა	
--	---	--	--	--	--	--	---------------------------	--

9. ნიადაგის დაცვა

ნიადაგი უმნიშვნელოვანესი ბუნებრივი რესურსია, რომელზეც ჩვენი და სხვა უამრავი ცოცხალი ორგანიზმის სიცოცხლეა დამოკიდებული. ნიადაგი უზრუნველყოფს ადამიანების, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების არსებობას. გარდა ამისა, ნიადაგი აკავებს ნახშირბადს, რითიც უმნიშვნელოვანესი წვლილი შეაქვს კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლაში. უკანასკნელი 200 წლის განმავლობაში ადამიანის ზემოქმედებით, ძირითადად, ინტენსიური სოფლის მეურნეობის წარმოებისა და სამრეწველო საქმიანობის შედეგად, ნიადაგებმა დეგრადაცია განიცადეს. ნიადაგის დეგრადაცია უარყოფითად მოქმედებს მასზე დამოკიდებულ ისეთ სოციალურ-ეკონომიკურ საქმიანობებზე, როგორცაა მემცენარეობა და მეცხოველეობა, სატყეო მეურნეობა, ტურიზმი, და სხვ. სამწუხაროდ, ნიადაგზე ზეწოლა ისევ გრძელდება, რის გამოც აუცილებელია მოკლე და საშუალოვადიან პერსპექტივაში, სულ მცირე, მიმდინარე პროცესების ნიადაგზე უარყოფითი ზეგავლენის შემცირება.

9.1 არსებული მდგომარეობა

საქართველოს ტერიტორიის ფართობი 69,500 კმ²-ია, აქედან 40% ტყით არის დაფარული. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უკავიათ ნაყოფიერი ნიადაგების უდიდესი ნაწილი - მთლიანი ტერიტორიის 43%. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაახლოებით ერთი მეოთხედი სახნავ-სათესი მიწებია (აქედან 4% მრავალწლიანი ნარგავებია), ხოლო დანარჩენი - საძოვრებია.

კლიმატური პირობებისა და ტოპოგრაფიის გამო, ნიადაგების ბუნებრივ ეროზიას საქართველოში საკმაოდ ფართო მასშტაბი აქვს. 3 მილიონი ჰა საერთო ფართობის მქონე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 35% ეროზიის შედეგად დეგრადირებულია. ქვეყნის დასავლეთ ნაწილში უფრო მეტად წყლისმიერი ეროზია აღინიშნება, ხოლო აღმოსავლეთ ნაწილში - ქარისმიერი ეროზია, რაც ძირითადად ქარსაფარი ზოლების განადგურების (2,000 კმ საერთო სიგრძის მქონე მინდორდამცავი ზოლების 1,800 კმ საშემედ გაიჩეხა) და ადამიანის საქმიანობის შედეგია. როგორც დასავლეთ, ასევე აღმოსავლეთ საქართველოში ჭარბი ძოვება ნიადაგების დეგრადაციის პროცესის გაძლიერების ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია.

ნიადაგის ეროზია განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოშია თვალსაჩინო, სადაც კლიმატური პირობებით გამოწვეული გაუდაბნოების ბუნებრივ პროცესს ადამიანის საქმიანობა და ჭარბი ძოვება აძლიერებს. საქართველოს სემიარიდული ზონა (კახეთი) ისტორიულად პირუტყვის (ძირითადად ცხვრის) ზამთრის სამოვრებად (სექტემბრიდან აპრილამდე) გამოიყენება. ამ რეგიონში თავს იყრის ქვეყნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ და ცენტრალურ ნაწილებში არსებული ზაფხულის სამოვრებიდან გადმოსული საქონელი. თუმცა, არსებული ზამთრის სამოვრები არასაკმარისია უკანასკნელ წლებში საქონლის გაზრდილი რაოდენობისათვის. სეზონურად აღნიშნულ სემიარიდულ ზონაში აღინიშნება ცხვრის ჭარბი კონცენტრაცია და არაკონტროლირებადი ძოვება. მაგალითად, შირაქის ველის სამოვრებზე, რომელთა საერთო ფართობი 57,000 ჰექტარია, შვიდ თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში 400,000-ზე მეტი თავი ცხვარი (ქვეყანაში არსებული ცხვრის რაოდენობის ნახევარზე მეტი) იმყოფება. საქონლის ასეთი მაღალი კონცენტრაცია და სამოვრების ინტენსიური გამოყენება იწვევს გადამოვებას, რაც ტერიტორიების დეგრადაციის მიზეზად იქცევა. უნდა აღინიშნოს, რომ სამოვრების გარკვეული ნაწილი მდებარეობს სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის საზღვრებთან, რის გამოც ადგილობრივი მოსახლეობა ამ

სამოვრებით ვერ სარგებლობს. ისინი იძულებულნი არიან გამოიყენონ სხვა სამოვრები, რაც მათ ჭარბ დატვირთვას იწვევს. სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ მიწებზე საქონლის მოვების კონტროლი პრაქტიკულად არ ხდება. ქვეყნის სამოვრების დიდი ნაწილი არ არის პრივატიზებული, იჯარით გაცემულია სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სამოვრების მხოლოდ 48%. დაახლოებით 1.1 მილიონი ჰა ფართობის მქონე სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სამოვრები გადატვირთული და უკონტროლოა. შედეგად, სამოვრების დიდი ნაწილი გადამოვილი, დეგრადირებული და დაბალნაყოფიერია.

ჭარბი მოვება საფრთხეს უქმნის მცენარეთა ადგილობრივ ბიომრავალფეროვნებას. ის ასევე ხელს უწყობს პირველადი მცენარეული საფარის ჩანაცვლებას საკვებად გამოუსადეგარი მცენარეების სახეობებით (სარეველებით) და იწვევს მცენარეთა სახეობების მრავალფეროვნების შემცირებას.

საქართველოში ნიადაგების ხარისხის გაუარესებას და მათი გამოყენების შესაძლებლობის შემცირებას ნიადაგის დამლაშება და მისი სახიფათო ქიმიური ნივთიერებებით დაბინძურებაც იწვევს. ნიადაგების დამლაშება აღმოსავლეთ საქართველოში ფიქსირდება. დამლაშება ძირითადად გამოწვეულია ჭარბი რწყვის შედეგად, რომელიც ამავედროულად აუცილებელია ნიადაგების ნაყოფიერების გასაზრდელად. ამიტომ, ნიადაგების რწყვა უნდა დაიგეგმოს და ჩატარდეს ისეთნაირად, რომ შენარჩუნდეს ბალანსი და არ მოხდეს მათი დამლაშება. რაც შეეხება ნიადაგების დაბინძურებას სხვადასხვა ქიმიური ნივთიერებებით, ნიადაგში ქიმიური ნივთიერებების ზღვრულად დასაშვები კონცენტრაციების გადაჭარბება ძირითადად ქვეყნის სამრეწველო რეგიონებში შეინიშნება. მაგალითად, ამბროლაურში (რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონი) ფიქსირდება ნიადაგში დარიშხანის მაღალი შემცველობა; ჭიათურაში (იმერეთის რეგიონი) გაზრდილია ნიადაგში მანგანუმის შემცველობა; ხოლო ბოლნისში (ქვემო ქართლის რეგიონი) მძიმე ლითონის შემცველობა ნიადაგში აჭარბებს დასაშვებ ზღვარს, რაც გამოწვეულია სპილენძის საბადოებისა და კუდსაცავებიდან წარმოქმნილი გამოწვეულია. უნდა აღინიშნოს, რომ ნიადაგი ასევე შეიძლება დაბინძურდეს დაბინძურების მიმდებარე ან ტრანსსასაზღვრო წყაროებიდან ქარის მიერ მოტანილი ჰაერის დამაბინძურებლებით. ნიადაგში დამაბინძურებლების მოხვედრა წყლიდან და ნარჩენებიდანაც არის შესაძლებელი. გარდა ამისა, ნიადაგში ქიმიური ნივთიერებების მაღალი შემცველობა ბუნებრივი პირობებითაც შეიძლება იყოს გამოწვეული.

ნიადაგების ხარისხის შესახებ სრულყოფილი მონაცემების ნაკლებობის გამო საქართველოში არ არსებობს რუკები, რომლებზედაც ასახულია დამლაშებული ან მძიმე ლითონებით დაბინძურებული ტერიტორიები. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ მომზადდა ქარისმიერ და წყლისმიერ ეროზიას დაქვემდებარებული (არსებული და საფრთხის ქვეშ მყოფი) ტერიტორიების, დამჟავებული ნიადაგებისა და ნიადაგში ნუტრიენტების შემცველობის ამსახველი თემატური რუკები (1:500 000) (2013 წელი).

9.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს მიწის რესურსებისა და ნიადაგის დაცვის სფეროში პოლიტიკის განმსაზღვრელ მთავარ სახელმწიფო ორგანოს. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, ნიადაგის დაცვასთან დაკავშირებული საკითხები პირდაპირ ან ირიბად

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს კომპეტენციას მიეკუთვნება, რომელიც ნიადაგთან დაკავშირებულ საქმიანობას 2013 წელს შექმნილი მიწისა და წიაღის სამმართველოს საშუალებით ახორციელებს. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო უზრუნველყოფს მიწის დეგრადაციის და გაუდაბნობის პროცესის შერბილების ღონისძიებების დაგეგმვასა და განხორციელების კოორდინაციას. სამინისტრო ასევე მონაწილეობს ნიადაგის დაცვის კუთხით მდგრადი მართვის ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაში.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სტრუქტურაში შემავალი სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო პასუხისმგებელია ნიადაგის დაბინძურების ხარისხის მონიტორინგზე. ნიადაგების სახელმწიფო მონიტორინგის პროცესი 1991 წელს შეწყდა და მხოლოდ 2013 წელს, საქართველოს დიდ სამრეწველო ქალაქებში განახლდა. ამჟამად, ნიადაგის სინჯების ანალიზი მძიმე ლითონების შემცველობაზე დაახლოებით 30 დასახლებაში ხორციელდება. დაგეგმილია ნიადაგის დაბინძურების ხარისხის მონიტორინგის ქსელის გაფართოება და მონიტორინგის შესაძლებლობების შემდგომი გაძლიერება.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაზე, ნიადაგის ნაყოფიერებაზე, მცენარეთა დაცვაზე, მეცხოველეობის განვითარებაზე და სოფლის მეურნეობის მექანიზაციაზე. გარდა ამისა, სამინისტრო ახორციელებს სარწყავი სისტემების სახელმწიფო კონტროლს. სარწყავი სისტემები სახელმწიფო საკუთრებაშია. მათ მართვას ახორციელებს სამინისტროს სისტემაში შემავალი შპს „საქართველოს მელიორაცია“. 2013 წელს, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მელიორაციისა და მიწის მართვის დეპარტამენტში შეიქმნა ნიადაგის რესურსების მართვის სამსახური. სამინისტროს სტრუქტურაში შედის ლაბორატორია, რომელიც ახორციელებს ნიადაგის დეგრადაციის სამეცნიერო კვლევას და ნიადაგის მონიტორინგს. ლაბორატორია ფერმერული მეურნეობებისათვის ატარებს ნიადაგის ანალიზს და თანამშრომლობს საქართველოს რეგიონებში შექმნილ ექსტენციის სამსახურებთან. საქართველოში ნიადაგის კვლევას ახორციელებს რამდენიმე სხვა ლაბორატორიაც, მათ შორის აგრარულ უნივერსიტეტში არსებული სახელმწიფო ლაბორატორია და კერძო ლაბორატორია „მულტი ტესტი“. გარემოს ეროვნული სააგენტოს სათანადოდ აღჭურვილი ლაბორატორია განსაზღვრავს ნიადაგებში მძიმე ლითონების შემცველობას.

რაც შეეხება სამეცნიერო ინსტიტუტებს, ამჟამად საქართველოში მხოლოდ ნიადაგმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის ინსტიტუტი ფუნქციონირებს. ინსტიტუტის შეზღუდული შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, მისი წვლილი ნიადაგებთან დაკავშირებული მეცნიერულად დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიღებაში უმნიშვნელოა.

დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენენ ფერმერები და მიწის რესურსების მართვაში მონაწილე სხვა პირები, მათ შორის დეველოპერები, მგეგმავები და სამშენებლო კომპანიები, რადგან მათი ცნობიერება და დამოკიდებულება ძალიან მნიშვნელოვანია ნიადაგის დაცვისა და მდგრადი მართვის უზრუნველსაყოფად.

9.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

1994 წლის კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ საქართველოს ნიადაგების მართვის სფეროს მთავარ სამართლებრივ აქტს წარმოადგენს. კანონის მიზანია, უზრუნველყოს ნიადაგის საფარის მთლიანობა, ნაყოფიერების ზრდა და შენარჩუნება. კანონის თანახმად, აკრძალულია ნაყოფიერი ნიადაგის არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით გამოყენება. კანონი კრძალავს სამშენებლო ტერიტორიებიდან ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის მოხსნას წინასწარი შესწავლისა და დამტკიცებული პროექტის გარეშე და მოითხოვს მოხსნილი ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის შენახვას მისი შემდგომი გამოყენების მიზნით. კანონის თანახმად, ასევე იკრძალება ტერიტორიის ღია კარიერული წესით დამუშავება, რომელიც არ ითვალისწინებს დარღვეული ნიადაგის რეკულტივაციას.

ნიადაგის დაცვის საკითხს ასევე არეგულირებს 2003 წლის კანონი “ნიადაგის კონსერვაციისა და ნაყოფიერების აღდგენა-გაუმჯობესების შესახებ”.

რაც შეეხება ნიადაგისა და მიწის რესურსების გამოყენების კრიტერიუმებს, მათ ადგენს სასოფლო-სამეურნეო მიწათსარგებლობისა და სურსათის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული შემდეგი სამართლებრივი აქტები:

- კანონი „ფიზიკური და კერძო სამართლის იურიდიული პირების მფლობელობაში (სარგებლობაში) არსებულ მიწის ნაკვეთებზე საკუთრების უფლების აღიარების შესახებ“ (2007 წელი) არეგულირებს ფიზიკური და კერძო სამართლის იურიდიული პირების მიერ მართლზომიერ მფლობელობაში (სარგებლობაში) არსებულ, აგრეთვე თვითნებურად დაკავებულ მიწის ნაკვეთებზე საკუთრების უფლების დაკანონების საკითხებს
- კანონი „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ (1998 წელი)
- კანონი „ვაზისა და ღვინის შესახებ“ (1999 წელი)
- კანონი „მცენარეებისა და ცხოველების ახალი ჯიშების შესახებ“ (2010 წელი)
- „სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი“ (2012 წელი)

საქართველოს მიერ საერთაშორისო შეთანხმებებითა და ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებები მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის სამართლებრივ და პოლიტიკურ განვითარებაზე. ამ მხრივ უმნიშვნელოვანესია გაეროს 2030 წლის „მდგრადი განვითარების მიზნები“ და გაეროს კონვენცია „გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ“, რომლის ხელმომწერ მხარეს წარმოადგენს საქართველო.. „გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ“ კონვენციის მიერ განსაზღვრულ ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მიღწევა წარმოადგენს. აღნიშნული მიმართულება მდგრადი განვითარების 15.3 მიზანს შეესაბამება, რომელიც ითვალისწინებს გაუდაბნობასთან ბრძოლას, დეგრადირებული მიწისა და ნიადაგების, მათ შორის გაუდაბნობით, გვალვითა და წყალდიდობებით დაზიანებული მიწისა და ნიადაგების, აღდგენას და მსოფლიო მასშტაბით ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მიღწევას 2030 წლისთვის. ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მიზანია დროთა განმავლობაში ჯანსაღი და ნაყოფიერი ნიადაგის რაოდენობის შენარჩუნება ან გაზრდა მდგრადი განვითარების ეროვნული პრიორიტეტების

შესაბამისად. ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მიღწევის აუცილებელ წინაპირობას მიწის რესურსების მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა წარმოადგენს. მიწის რესურსების მდგრადი მართვა უზრუნველყოფს სტაბილურ შემოსავლებს და ამლიერებს მიწის რესურსებისა და მიწის რესურსებზე დამოკიდებული თემების მდგრადობას ნიადაგების დეგრადაციის გამოწვევის გარეშე.

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში არ არის წარმოდგენილი ნიადაგთან დაკავშირებული კონკრეტული დებულებები. თუმცა, კლიმატის ცვლილების, წყლის რესურსების, ჰაერის, ქიმიური ნივთიერებების, ნარჩენებისა და სხვა სფეროების, აგრეთვე მმართველობასთან დაკავშირებული ეროვნული კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოება, როგორც ამას საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმება მოითხოვს, გავლენას ნიადაგებთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ჩარჩოზეც მოახდენს (მაგ. კანონპროექტი „გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის შესახებ“), რაც დადებითად აისახება აღნიშნული სფეროს სამართლებრივ და პოლიტიკურ ჩარჩოზე.

2014-2022 წლების საქართველოს „გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა“ გაუდაბნობა/მიწის დეგრადაციასთან დაკავშირებით მთავარ ეროვნულ სტრატეგიულ დოკუმენტს წარმოადგენს. პროგრამა განსაზღვრავს ეროვნულ მიზნებს და ადგენს მოქმედებათა გეგმას, რომელიც საქართველომ 2022 წლამდე უნდა შეასრულოს. პროგრამა ითვალისწინებს „გაუდაბნობასთან ბრძოლის შესახებ“ კონვენციის ათწლიანი სტრატეგიით განსაზღვრულ და დადგენილ საერთაშორისო პრიორიტეტებს. წინამდებარე პროგრამა და მოქმედებები თანხვედრაშია „გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამასთან“.

ნიადაგის დაცვის კიდევ ერთ ეროვნულ პოლიტიკურ დოკუმენტს „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია 2015-2020 წწ.“ წარმოადგენს. სტრატეგიის თანახმად, მიწის რესურსების დეგრადაცია საქართველოში სოფლის მეურნეობის მართვის ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე პრობლემას წარმოადგენს. პესტიციდებისა და სასუქების არასწორი მოხმარება, სამელიორაციო სისტემების გაუმართაობა და ნარჩენების არასწორი მართვა, აგრეთვე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ბუნებრივი კატასტროფები, მიწის რესურსების ნაყოფიერების დაქვეითების ძირითად მიზეზებად სახელდება. დოკუმენტში წარმოდგენილია მდგომარეობის გამოსწორებისკენ მიმართული შემდეგი ღონისძიებები: პესტიციდებისა და სასუქების სათანადო მართვა, ნარჩენების მონიტორინგი, სამელიორაციო სისტემების გაუმჯობესება და ბუნებრივი კატასტროფების მართვაში ადრეული შეტყობინების სისტემების დანერგვა.

გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება „საქართველოს სოფლის განვითარების 2017-2020 წწ. სტრატეგიის“ ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა. მიუხედავად იმისა, რომ სტრატეგიაში ნიადაგების დეგრადაციასთან დაკავშირებული საკითხებისთვის არ არის განსაზღვრული კონკრეტული მიზნები და ღონისძიებები, წყლის, ტყისა და სხვა რესურსების მართვის გაუმჯობესება, აგრეთვე ნარჩენების მართვის მდგრადი სისტემების დანერგვის ხელშეწყობა, დადებითად აისახება ნიადაგების ხარისხსა და მის შემდგომ დაცვაზე.

ნიადაგების დეგრადაციის შემცირებისკენ მიმართულ ღონისძიებებს მოიცავს 2012-2016 წლების საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა. კერძოდ, პროგრამის მიწის რესურსების თავში განსაზღვრულ მიზნებს შორის აღნიშნულია დეგრადირებული მიწის ფართობების შემცირება და ნიადაგის ხარისხის გაუმჯობესება. ხუთი განსაზღვრული ღონისძიებიდან სრულად მხოლოდ ერთი განხორციელდა, ორი კი ნაწილობრივ შესრულდა. რაც შეეხება დარჩენილ ორ ღონისძიებას, ამ ეტაპისთვის მნიშვნელოვანი წარმატება ვერ იქნა მიღწეული.

9.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ქართა და წვიმით გამოწვეული ნიადაგის ეროზია, აგრეთვე ნიადაგის დატკეპნა (რაც ამცირებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობას და ხელს უშლის ნიადაგში წყლის ინფილტრაციას) და ნიადაგში ორგანული მასალის შემცველობის კლება, საქართველოს ნიადაგების ძირითად საფრთხეებს წარმოადგენს. ყველა ეს საფრთხე კლიმატის ცვლილების შედეგად შეიძლება გაძლიერდეს. ნიადაგის ეროზიასა და ნაყოფიერების დაქვეითებას საბოლოოდ ნიადაგის დეგრადაცია და გაუდაბნობა მოჰყვება, რაც თავის მხრივ, უარყოფითად იმოქმედებს ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოებასა და სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. ნიადაგის ხარისხზე უარყოფით ზემოქმედებას სამრეწველო დარგის მიერ გამოწვეული დაბინძურებაც ახდენს. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული უარყოფითი ზემოქმედებების შემცირება და დეგრადირებული ნიადაგების აღდგენა პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს.

მიუხედავად იმისა, რომ ნიადაგის დაბინძურების მონიტორინგის წარმოება განახლდა, აუცილებელია ნიადაგის მონიტორინგის ქსელის შემდგომი გაფართოება და ნიადაგის ხარისხის რეგულარული მონიტორინგის განხორციელება. ღონისძიებების წარმატებით და ეფექტიანად დაგეგმვისა და განხორციელებისათვის აუცილებელია სანდო მონაცემების არსებობა.

აღნიშნული გამოწვევების დასაძლევად აუცილებელია სათანადო საკანონმდებლო ბაზის შექმნა. 1994 წლის კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“ მოძველებულია და სათანადოდ ვერ ასახავს არსებულ სოციო-ეკონომიკურ სიტუაციას. სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის მარეგულირებელი რამდენიმე სამართლებრივი აქტის არსებობის მიუხედავად, კანონმდებლობა არასრულყოფილია. კერძოდ, კანონმდებლობაში სათანადოდ არ არის ასახული გაუდაბნობასა ან/და ნიადაგის დეგრადაციასთან დაკავშირებული საკითხები. მაგალითად, არ არსებობს სამართლებრივი საფუძველი, რომლის საშუალებითაც ჩატარდება ისეთი კერძო სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთების მონიტორინგი, რომლებიც შესაძლოა დაბინძურებული იყოს; ასევე არ არსებობს სამართლებრივი აქტი, რომელიც სრულფასოვნად უზრუნველყოფს ნიადაგის დაცვას დაბინძურებისაგან. გარდა ამისა, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებულ კანონმდებლობაში სათანადოდ არ არის გათვალისწინებული ნიადაგის დაცვის ღონისძიებები. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია საერთაშორისო მოთხოვნებისა და საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისი კანონმდებლობის შემუშავება ხარვეზებისგამოსასწორებლად და არსებული თუ სამომავლო გამოწვევების საპასუხოდ.

და ბოლოს, ნიადაგზე უარყოფითი ზემოქმედების შესამცირებლად და მისი დეგრადაციის თავიდან ასაცილებლად, აუცილებელია დაინტერესებულ მხარეებს ჰქონდეთ ცოდნისა და შესაძლებლობების სათანადო დონე. ზომების მიღება დაუყოვნებლივ უნდა დაიწყოს, მიუხედავად იმისა, რომ მათი გავლენა ნიადაგების

ნაყოფიერებაზე შესაძლოა მრავალი წლის შემდეგაც არ გამოჩნდეს. მომავალი თაობებისთვის ნიადაგების შესანარჩუნებლად საჭიროა მათი უკეთ მართვა, დეგრადაციის შემცირება და გაზრდილი ზეწოლის მიმართ მათი მედეგობისგამძლიერება, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ პრობლემებთან გამკლავების მიზნით. აქედან გამომდინარე, განისაზღვრა შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი (2030 წლისთვის) და მოკლევადიანი ამოცანები:

მიზანი: მიწის რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა

ამოცანები:

ამოცანა 1. ნიადაგის დეგრადაციის/გაუდაბნოების შემცირება და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენა

ამოცანა 2. დეგრადირებული/ეროზირებული და დაბინძურებული ნიადაგების მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება

9.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1. ნიადაგის დეგრადაციის/გაუდაბნობის შემცირება და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენა								
1.1	„ნიადაგის დაცვის შესახებ“ ახალი საკანონმდებლო აქტის მომზადება	დამტკიცებული საკანონმდებლო აქტი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დაფინანსების არარსებობა	2017-2021
1.2	<p>ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის უზრუნველსაყოფად:</p> <p>ა) ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის შეფასება ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მიღწევის თვალსაზრისით;</p> <p>ბ) ეროვნული მიზნების განსაზღვრა ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მისაღწევად;</p>	<p>ა) ინფორმაცია ნიადაგსაფარის, ნიადაგის პროდუქტიულობის (საზომი ერთეული: წმინდა პირველადი პროდუქტიულობა) და მიწისზედა და მიწისქვეშა ნახშირბადის მოცულობების შესახებ (საზომი ერთეული: ნიადაგის ორგანული ნახშირბადი SOC).</p> <p>ბ) ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის მისაღწევად განსაზღვრული ეროვნული მიზნები</p>	საშუალო	<p>გაეროს გაუდაბნობა სთან ბრძოლის კონვენციის ფინანსური მექანიზმი</p> <p>GEF</p> <p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p>	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	<p>სოფლის მეურნეობის სამინისტრო</p> <p>გაეროს გაუდაბნობასთან ბრძოლის კონვენციის ფინანსური მექანიზმი</p>	დაფინანსების არარსებობა	2017-2021

	გ) ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის ეროვნული სტრატეგიის შემუშავება	გ) ნიადაგის დეგრადაციის ნეიტრალური ბალანსის დამტკიცებული ეროვნული სტრატეგია						
1.3	ნიადაგების მდგრადი მართვის კონცეფციის შემუშავება	დამტკიცებული კონცეფცია ნიადაგების მდგრადი მართვის შესახებ	საშუალო	GEF	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დაფინანსების არარსებობა	2017
1.4	ნიადაგების რეკულტივაციის მეთოდოლოგიის შემუშავება და დამტკიცება	ნიადაგების რეკულტივაციის დამტკიცებული მეთოდოლოგია	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დაფინანსების არარსებობა	2017-2018
1.5	სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტრადიციული მეთოდების მოძიება და დაინტერესებული მხარეებისთვის საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება	დამტკიცებული მიდგომების რაოდენობა	საშუალო	GEF სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დაფინანსების არარსებობა; ტექნიკური უნარ-ჩვევების ნაკლებობა	2017-2020
	სიღნაღის მუნციციპალიტეტში დამლაშებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებების რეაბილიტაცია	რეაბილიტირებული ტერიტორიის ფართობი (ჰა)	საშუალო	GEF	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დონორთა მხრიდან მხარდაჭერის ნაკლებობა	2017-2018
ამოცანა 2. დეგრადირებული/ეროზირებული და დაზინძურებული ნიადაგების მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება								
2.1	ნიადაგების დეგრადაციის მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება	ნიადაგის მდგომარეობის მოქმედი მონაცემთა ბაზა ნიადაგების GIS რუკა	საშუალო	GEF	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	დონორთა მხრიდან მხარდაჭერის ნაკლებობა	2017-2018

2.2	<p>ნიადაგებსა და სხვადასხვა მიზნით გამოსაყენებელ ტერიტორიებზე დამაბინძურებლების ზღვრული რაოდენობების დადგენა</p>	<p>დამტკიცებული ახალი ზღვრული რაოდენობები</p>	<p>საშუალო</p>	<p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p>	<p>გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო</p>	<p>სოფლის მეურნეობის სამინისტრო</p> <p>შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის დაცვის სამინისტრო</p>	<p>დაფინანსების არარსებობა</p>	<p>2017-2019</p>
-----	--	---	----------------	---------------------------	---	--	--------------------------------	------------------

10. კლიმატის ცვლილება

კლიმატის ცვლილების შედეგები დედამიწის ყველა კუთხეში კარგად ჩანს. ყინულის დნობის შედეგად ზღვის დონე უპრეცედენტოდ იმატებს. თბება ოკეანეები. იცვლება ამინდი. კლიმატის ცვლილება მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს სოფლის მეურნეობისთვის, ენერგეტიკის, ტურიზმისა და ეკონომიკის სხვა სექტორებისთვის. კლიმატის ცვლილება უარყოფითად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ასევე საფრთხეს უქმნის ბუნებრივ ჰაბიტატებსა და ეკოსისტემებს. ტყე სულ უფრო დაუცველი ხდება დაავადებების მიმართ. და ბოლოს, კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ექსტრემალური მეტეოროლოგიური მოვლენები დიდ ზიანს აყენებს ინფრასტრუქტურას და იწვევს ადამიანურ მსხვერპლს. აქედან გამომდინარე, კლიმატის ცვლილება სერიოზულ პრობლემას უქმნის სასურსათო უსაფრთხოებას, ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებასა და მოსახლეობის კეთილდღეობას. საერთაშორისო საზოგადოება არ იშურებს ძალისხმევას კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ და გაძლიერებულ საფრთხეებთან საბრძოლველად.

10.1 არსებული მდგომარეობა

კლიმატის ცვლილება, რომელსაც გლობალური ხასიათი აქვს, მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენს საქართველოს გარემოზე. კერძოდ, საქართველოში აღინიშნება კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული შემდეგი უარყოფითი შედეგები: ტემპერატურის მატება, ნალექების რეჟიმის ცვლილება, წყლის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა, შავი ზღვის დონის მატება, წყალდიდობების, წყალმოვარდნების, მეწყერებისა და ღვარციფების სიხშირისა და ინტენსივობის მატება და სხვ.

სათბურის აირების ეროვნული ინვენტარიზაციის ბოლო ანგარიშის თანახმად, სათბურის აირების ემისიების მოცულობამ 2013 წელს შეადგინა 16,301 ათასი ტონა CO₂-ის ექვივალენტებში. ქვეყანაში ემისიების მხრივ პირველ ადგილზეა ენერგეტიკა, რომლის წილიც ემისიების მთლიან მოცულობაში 57%-ის. მეორე ადგილზეა მრეწველობა 18%-იანი წილით, მას მოსდევს სოფლის მეურნეობა (17%) და ნარჩენები (8%). ენერგეტიკის დარგში ემისიების მოცულობით გამოირჩევა ტრანსპორტის ქვედარგი ენერგეტიკის დარგის ემისიებში 33%-ანი წილით (3,096 ათასი ტონა CO₂-ის ექვივალენტებში), მას მოსდევს გადამამუშავებელი წარმოება და მშენებლობა, რომლებიც ენერგეტიკის დარგის ემისიების 21%-ს წარმოქმნიან. არსებობს სათბურის სხვა აირებიც, რომელთა მოცულობა შედარებით მცირეა, თუმცა აქვთ დათბობის ძალიან მაღალი პოტენციალი. ესენია ე.წ. ოზონდამშლელი აირების ჩამნაცვლებელი სამრეწველო აირები.

ოთხმოცდაათიანი წლების დასაწყისში ცენტრალიზებული გეგმიური ეკონომიკის ჩამოშლის შედეგად მკვეთრად შემცირდა სათბურის აირების ემისიების მოცულობა (ყველაზე ნაკლები - 8,799 ათასი ტონა CO₂-ის ექვივალენტებში - 1995 წელს დაფიქსირდა). კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი პირველი "ორწლიური განახლებული ანგარიშის" (BUR) თანახმად, 2013 წელს საქართველოდან სათბურის აირების ემისიების მოცულობამ CO₂-ის ექვივალენტებში 16,679 ათასი ტონა შეადგინა, რაც 1990 წლის ემისიების მოცულობის 35%-ია (47,975 ათასი ტონა CO₂-ის ექვივალენტებში). უმეტეს შემთხვევებში, ეკონომიკურ ზრდას სათბურის აირების ემისიების მოცულობის ზრდა მოჰყვება იმ შემთხვევაში, თუ არ იქნება მიღებული სათანადო ზომები. ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია სათბურის აირების ემისიების მოცულობის ზრდის შეზღუდვა ქვეყნის მასშტაბით დაბალნახშირბადიან ტექნოლოგიებში ინვესტიციების წახალისებით.

კლიმატის ცვლილების უარყოფითი ზემოქმედება ეკოსისტემებსა და ეკონომიკაზე სერიოზულ საფრთხეს უქმნის საქართველოს მდგრად განვითარებას. გეოგრაფიული მდებარეობა, რთული და დანაწევრებული რელიეფი,

ნიადაგსაფარის მრავალფეროვნება და განსაკუთრებული კლიმატური პირობები, რომელშიც წარმოდგენილია თითქმის ყველა კლიმატური ზონა, ქმნის ხელსაყრელ პირობებს იმისათვის, რომ კლიმატის ცვლილებამ საქართველოში მნიშვნელოვანი უარყოფითი შედეგები გამოიწვიოს. კლიმატის ცვლილება ასევე წარმოადგენს სხვადასხვა უარყოფითი გარემოსდაცვითი მოვლენების მთავარ გამომწვევ ან ხელშემწყობ ფაქტორს. კერძოდ:

- შავი ზღვის დონის აწევისა და სხვა ფაქტორების შედეგად ზიანდება ზღვის პირას მდებარე ტერიტორიები, საცხოვრებელი სახლები და ინფრასტრუქტურა;
- მაღალმთიან ადგილებში გახშირებული და გაძლიერებული წყალდიდობების, წყალმოვარდნების, მეწყერებისა და ღვარცოფების გამო დიდი ზიანი ადგება ეკონომიკას;
- ნალექების შემცირებისა და აორთქლების გაძლიერების შედეგად აღმოსავლეთ საქართველოს სემიარიდულ რეგიონებს გაუდაბნობა ემუქრება;
- გახშირებული და გაძლიერებული თბური ტალღები საფთხეს უქმნის ადამიანების ჯანმრთელობას;
- ჰაერის ტემპერატურის მატებამ, ნალექების რეჟიმის ცვლილებამ, წყლის რესურსებზე ხელმისაწვდომობის შემცირებამ, ტყის ხანძრებმა, მავნებლებისა და დაავადებების გავრცელებამ გააუარესა ტყეების ზრდის უნარი და პროდუქტიულობა.

კლიმატის ცვლილება უარყოფით ზემოქმედებას ახდებს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებზე, განსაკუთრებით კი - სოფლის მეურნეობაზე. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში. ქართველმა ფერმერებმა უნდა შეასრულონ საკვანძო როლი საზოგადოების ფუნდამენტური საჭიროების - უსაფრთხო, დაცული და ხელმისაწვდომი საკვებით უზრუნველყოფაში. ეს ფაქტი ხაზს უსვამს სოფლის მეურნეობაზე კლიმატის ცვლილების გავლენისა და კვების უსაფრთხოებას შორის არსებული დამოკიდებულების მნიშვნელობას. უკანასკნელი ათწლეულების მანძილზე კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების უარყოფითმა ზემოქმედებამ (ტემპერატურის მატება, ქარების გაძლიერება და წყლის რესურსების შემცირება) მნიშვნელოვნად შეამცირა სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობა.

სოფლის მეურნეობის დარგში წარმოქმნილი გარემოსთან დაკავშირებული პრობლემების ძირითადი მიზეზი ნალექების რეჟიმისა და ჰაერის ტემპერატურის ცვლილებაა, რაც, განსაკუთრებით სოფლად, ხარჯების ზრდას გამოიწვევს. 2000 წელს ძლიერმა გვალვებმა მარცვლეულის მოსავალი თითქმის მთლიანად გაანადგურა და დაახინა თითქმის 400,000 ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული. უკანასკნელი ათი წლის მანძილზე აღმოსავლეთ საქართველოში გახშირდა გვალვა. ძლიერი გვალვა, რომელსაც თან მაღალი ტემპერატურა ახლავს (40-42°C) ყოველწლიურად ფიქსირდება. ჰაერის მაღალი ტემპერატურა რეგიონში ძლიერი გვალვების სიხშირეს აორმაგებს.

ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას აფერხებს კლიმატის ცვლილების ისეთი უარყოფითი ზემოქმედება, როგორცაა ზღვის სანაპირო ტერიტორიების დატბორვა და შტორმები. აღნიშნული საფრთხეები გამოწვეულია ზღვის დონის აწევით და ზღვის წყლის დათბობით და პირდაპირ კავშირშია შტორმების ინტენსივობასთან. ზღვის დონის მატებას საქართველოს სანაპირო ზონაში მრავლობითი უარყოფითი შედეგი ექნება. ეკონომიკური დანაკარგების მინიმუმამდე შესამცირებლად, პირველ რიგში აუცილებელია საადაპტაციო ღონისძიებების შეფასება და განხორციელება. კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი "საქართველოს ეროვნული შეტყობინებების" თანახმად, საქართველოს საბაპირო ზონაში ჩასატარებელი საადაპტაციო ღონისძიებების ღირებულება 1.5 მილიარდ ლარს შეადგენს, ხოლო

აღნიშნული ღონისძიებების განუხორციელებლობის შემთხვევაში, მხოლოდ ტურიზმის დარგის დანაკარგები 2030 წლისთვის დაახლოებით 5 მილიარდ ლარს მიაღწევს. მაღალი სოციალური ხარჯებიდან გამომდინარე, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს სანაპირო ზონის ინტეგრირებული დაგეგმვისა და მართვის ინსტრუმენტებს და არამხოლოდ ნაპირების ეროზიისგან დაცვის ღონისძიებებს. საქართველოს „ტექნოლოგიური საჭიროების შეფასების“ მეორე ანგარიშში წარმოდგენილია სანაპირო ზონის დაცვის სხვადასხვა ტექნოლოგიების კომბინაციები შავი ზღვის დონის აწევით გამოწვეული მნიშვნელოვანი ზიანის თავიდან ასაცილებლად. საქართველოში კლიმატის ცვლილების ზემოქმედება, რომელიც დაკავშირებულია ბუნებრივ საფრთხეებთან, აღწერილია წინამდებარე დოკუმენტის თავში ბუნებრივი საფრთხეების შესახებ (თავი 11).

კლიმატის ცვლილება უარყოფითად მოქმედებს ტურიზმზეც, რომელიც საქართველოს ერთ-ერთ წამყვანი დარგია. ტურიზმი გამოირჩევა ზრდის ტენდენციით და მისი წვლილი ქვეყნის მშპ-ში 6%-ს შეადგენს. საქართველოს ტურიზმის მთავარ კონკურენტულ უპირატესობას ქვეყნის კლიმატური პირობები წარმოადგენს. თუმცა კლიმატის ცვლილება სერიოზული საფრთხეა, რომელსაც, უგულებელყოფის შემთხვევაში, შეუძლია მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს ტურიზმის დარგს. ზამთრის ტურისტული ცენტრები დამოკიდებულია თოვლის რაოდენობასა და ხარისხზე. მთავარ პრობლემას ზამთრის სეზონზე თოვლის სიმცირე წარმოადგენს. ზაფხულის სეზონზე ტემპერატურა ტურისტებისთვის შედარებით კომფორტული ხდება, თუმცა ნალექების მატებამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს ტურისტულ სეზონზე და შეამციროს ამ დარგიდან მიღებული შემოსავლები.

კლიმატის ცვლილება, რომელიც ცვლის ნალექებისა და წყლის ობიექტების ჰიდროლოგიურ რეჟიმს, ზემოქმედებას ახდებს ჰიდრორესურსებზე, რომელიც ელექტროენერჯის მიღების ალტერნატიულ, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით გამართლებულ წყაროდ ითვლება. ამჟამად საქართველოში გამოიყენებული ელექტროენერჯის დიდი წილი ჰიდრორესურსებზე მოდის, რომელთა ათვისება უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში ინტენსიურად მიმდინარეობს. შედარებით ნაკლები გაკეთდა ენერჯის სხვა ისეთი ალტერნატიული წყაროების განვითარების მიმართულებით, როგორცაა ქარისა და მზის ენერჯია. ენერჯის ალტერნატიული წყაროების დივერსიფიკაციის კუთხით მეტი ძალისმეფაა საჭირო. ქარის პირველი ელექტროსადგურის (20 მეგავატის სიმძლავრის) აშენებით საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა. განიხილება დაახლოებით 300 მეგავატი საერთო სიმძლავრის მქონე ქარის ახალი ელექტროსადგურების მშენებლობა. საქართველოს საბჭოთა კავშირისგან მემკვიდრეობით არაეფექტიანი ენერგეტიკული სისტემა ერგო. ხორციელდება ღონისძიებები საყოფაცხოვრებო, საწარმოო და მომსახურების სექტორებში ენერჯის ეფექტიანად გამოყენების პრაქტიკის დასანერგად, თუმცა ამ მხრივ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი. დასრულდა მუშაობა ენერგოეფექტურობის ეროვნულ სამოქმედო გეგმაზე. უახლოეს მომავალში მოხდება აღნიშნული გეგმის დამტკიცება.

10.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო წარმოადგენს სახელმწიფო ორგანოს, რომელიც პასუხისმგებელია კლიმატის ცვლილების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკისა და სტრატეგიის შემუშავებასა და განხორციელებაზე. სამინისტრო ასევე პასუხისმგებელია საქართველოში კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული პროცესების აღრიცხვასა და მონიტორინგზე.

საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ახორციელებს სახელმწიფო ენერგეტიკულ პოლიტიკას. აქედან გამომდინარე, ენერგეტიკის სამინისტრო წარმოადგენს ენერგეტიკის პოლიტიკის განმსაზღვრელ მთავარ მხარეს. სამინისტრო მონაწილეობს ისეთი სტრატეგიებისა და პროგრამების შემუშავებაში, რომლებიც ენერგეტიკის დარგის პრიორიტეტებს ეხება, ახორციელებს ამ სტრატეგიებისა და პროგრამების განხორციელების მონიტორინგს და აშხადებს შესაბამის რეკომენდაციებს. სამინისტრო ხელს უწყობს ენერგოეფექტურობისაკენ მიმართულ ღონისძიებებს, რასაც ის ენერგოეფექტურობისა და ალტერნატიული ენერჯის წყაროების სამმართველოს საშუალებით ახორციელებს. სამინისტრო ასევე პასუხისმგებელია წიაღისეული საწვავის (ქვანახშირის, ბენზინის, ბუნებრივი აირის, და სხვ.) ხარისხზე, რომელიც ზრდის ანთროპოგენური მიზეზებით გამოწვეული სათბურის აირების ემისიებს.

საქართველოს მდგრადი განვითარებისა და ეკონომიკის სამინისტროს ძირითადი ფუნქციაა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკისა და სტრატეგიების განხორციელების გზით., ხოლო სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ძირითად ფუნქციას საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთანი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება წარმოადგენს. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან თანამშრომლობით, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო კოორდინაციას უწევს გლობალური კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების პრევენციისა და მათთან ადაპტაციის ღონისძიებების შემუშავების პროცესს.

დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენენ მუნიციპალიტეტებიც, რადგან ისინი კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლადები არიან. ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოს რეგიონებში კლიმატის ცვლილებასთან საადაპტაციო ღონისძიებების მხარდაჭერა კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციისა და მისი გამოვლინებების შერბილების ღონისძიებების ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე ინსტიტუციონალიზაციისა და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების შესაძლებლობების გაძლიერებით.

10.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

კლიმატის ცვლილების გლობალური ხასიათიდან გამომდინარე, კლიმატის ცვლილების სფეროს ეროვნულ პოლიტიკაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო შეთანხმებები და ხელშეკრულებები. საქართველომ 1994 წლის ოქტომბერში მოახდინა კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციის რატიფიკაცია და მიუერთდა ამ კონვენციის კიოტოს ოქმს 1999 წლის ივნისში. 2010 წელს საქართველო მიუერთდა კოპენჰაგენის შეთანხმებას და განაცხადა, რომ „საქართველო გადადგამს ნაბიჯებს, რათა მიღწეულ იქნას საბაზისო სცენარიდან (ტრადიციული ბიზნესის შესატყვისი დონიდან) გაზომვადი, ანგარიშგებადი და შემოწმებადი გადახრა, მხარდაჭერილი და უზრუნველყოფილი ფინანსებით, ტექნოლოგიებითა და პოტენციალის შექმნით“. 2017 წელს საქართველო მიუერთდა პარიზის შეთანხმებას. მიმდინარე საერთაშორისო მოლაპარაკებებისა და საქართველოს მიერ 2015 წლის პარიზის კონფერენციის შემდგომ კლიმატის ცვლილების შერბილების ვალდებულების აღების გათვალისწინებით, საქართველომ გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის სამდივნოს წარუდგინა საქართველოს „ეროვნულ დონეზე წინასწარ განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტი (INDC).

„ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტის თანახმად, საქართველო გეგმავს 2030 წლისათვის უპირობოდ 15%-ით შეამციროს თავისი „სათბურის აირების ემისია „ტრადიციული ბიზნესის“ სცენარით განსაზღვრული მნიშვნელობის მიმართ. 2013 წლიდან 2030 წლამდე ემისიების ინტენსივობა მშპ-ს ერთეულზე

შემცირდება 34%-ით. 15%-იანი შემცირების ვალდებულება გაიზრდება 25%-მდე, თუ ახალ ხელშეკრულებაში ასახული იქნება ისეთი ასპექტები, როგორცაა ტექნიკური მხარდაჭერა, წვდომა იაფ ფინანსურ რესურსებზე და ტექნოლოგიების გადაცემა. ამ შემთხვევაში ემისიების ინტენსივობა მშპ-ს ერთ ერთეულზე 2013 წლიდან 2030 წლამდე შემცირდება 43%-ით. სათბური გაზების გაფრქვევის 25%-იანი შემცირება კი უზრუნველყოფს 2030 წლისათვის 40%-იან შემცირებას 1990 წლის დონის მიმართ.

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო „ეროვნულ დონეზე წინასწარ განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტის ამოქმედების ინსტრუმენტად განიხილავს 2018 წლის ბოლოსთვის „კლიმატის სამოქმედო გეგმის“ შემუშავებასა და მის განხორციელებას. ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯი ამ მიმართულებით იქნება 2017 წელს „ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტის გადახედვა და მისი „ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტად ჩამოყალიბება. გადახედვის მიზანია „ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის“ დოკუმენტის ამოქმედება და კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის პარიზის შეთანხმების განხორციელებაში საქართველოს წვლილის შესრულების ხედვის შემდეგი სრულყოფის საჭიროებისა და შესაძლებლობების გამოვლენა.

„საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს ეროვნულ დონეზე. შეთანხმება ხაზს უსვამს თანამშრომლობის აუცილებლობას შემდეგ სფეროებში: კლიმატის ცვლილების შერბილება, კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია, ემისიებით ვაჭრობა, კლიმატის ცვლილების საკითხების ინტეგრირება სამრეწველო პოლიტიკაში და სუფთა ტექნოლოგიების განვითარება. შეთანხმებაში ხაზგასმულია თანამშრომლობის აუცილებლობა „დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის“ (LEDS), „ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებებისა“ (NAMA) და ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასების საფუძველზე ტექნოლოგიების გადაცემის ღონისძიებების მომზადების პროცესში.

„დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის“ მომზადების პროცესი, რომელიც 2013 წელს დაიწყო, 2017 წლის ბოლოსთვის უნდა დასრულდეს. სტრატეგიის მიზანია: (ა) უზრუნველყოს ინტეგრირებული კომპლექსური მიდგომა გრძელვადიანი მდგრადი განვითარებისათვის; (ბ) გაითვალისწინოს ქვეყნის განვითარების მიზნები და თავისებურებები; (გ) ხელი შეუწყოს ტრანსფორმაციულ განვითარებას; (დ) დაეხმაროს ქვეყანას კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით ნაკისრი საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულებაში და (ე) დაეხმაროს ქვეყანას სახელმწიფო და კერძო წყაროებიდან დაფინანსების მოპოვებაში.

„ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებები“ (NAMA) გახდა კლიმატის ცვლილების კონვენციის პროცესში შერბილების თაობაზე მიმდინარე მოლაპარაკებების საკვანძო ელემენტი. საქართველო აქტიურად არის ჩართული „ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებების“ პროექტების მომზადებასა და განხორციელებაში. ამ ინიციატივის ფარგლებში განხორციელდა ან მომზადების ეტაპზეა ეროვნულად მისაღები შემდეგი შემარბილებელი ქმედებები: ტყის ადაპტაციური მდგრადი მართვა ბორჯომი-ბაკურიანის სატყეო უბანზე; ბიომასის ეფექტიანი გამოყენება სოფლად თანასწორი, კლიმატის ცვლილების მიმართ გამძლე და მდგრადი განვითარებისათვის; საცხოვრებელ შენობებში ენერგოეფექტურობის ღონისძიებების გატარება; და ვერტიკალურად ინტეგრირებული „ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედება“ (V-NAMA) საქალაქო ტრანსპორტის სექტორზე აქცენტით.

საქართველოს კანონებში „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996 წელი) და საქართველოს კანონი „ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ“ (1999 წელი) ხაზგასმულია სათბურის აირების ემისიების შემცირების ღონისძიებების განხორციელების აუცილებლობას. მოსახლეობისა და ეკონომიკის განვითარების არსებული ტენდენციების გათვალისწინებით, მოსალოდნელია სათბურის აირების გლობალურ ემისიებში საქართველოს წილის ზრდა. პარიზის შეთანხმებასთან მიერთებით საქართველო თავის წვლილს შეიტანს სათბურის აირების ემისიების შემცირების საერთაშორისო ვალდებულების შესრულებაში.

კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციისა და მისი გამოვლინებების შერბილების ღონისძიებები უფრო ეფექტიანია, თუ ისინი ინტეგრირებულია დარგობრივ სტრატეგიებსა და პოლიტიკაში. კლიმატის ცვლილების საკითხების ინტეგრაცია ისეთი დარგებში, რომლებიც სათბურის აირების ემისიების დიდი მოცულობით გამოირჩევიან (მრეწველობა, ტრანსპორტი, სოფლის მეურნეობა, ნარჩენების მართვა), მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს კლიმატის ცვლილების გამომწვევი აირების შემცირების საქმეში. ამავე დროს, საზოგადოების ცნობიერების დონის ამაღლება და კლიმატის ცვლილების საკითხების ჩართვა სასწავლო პროგრამებში უზრუნველყოფს გრძელვადიანი და მდგრადი გადაწყვეტილებების მიღებას. ეროვნულ დონეზე კლიმატის ცვლილების შედეგებთან ბრძოლის მნიშვნელობა ხაზგასმულია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში „საქართველო 2020“. დოკუმენტის თანახმად, „აუცილებელია გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის საერთაშორისო ფონდებიდან (მწვანე კლიმატის ფონდი, გლობალური გარემოს დაცვის ფონდი და სხვ.) გარემოსდაცვითი ინვესტიციების მოზიდვა კონვენციის მოთხოვნების შესასრულებლად; ეს ხელს შეუწყობს საქართველოში ენერგოდამზოგავი, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო ტექნოლოგიების გავრცელებას“. „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია 2015-2020 წწ.“, სხვა საკითხებთან ერთად, ითვალისწინებს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებულ ასპექტებს და მიზნად ისახავს საქართველოში კლიმატგონივრული პრაქტიკის დანერგვას. სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (სგშ) პროცედურა, რომლის ამოქმედებაც უახლოეს მომავალში იგეგმება, ხელს შეუწყობს დარგობრივ სტრატეგიებში კლიმატის ცვლილებების საკითხების ინტეგრაციის პროცესს.

საქართველოს მთავრობის მთავარი მიზანია, კლიმატისადმი მედეგი პრაქტიკის განვითარებით, გაუმჯობესდეს ქვეყნის მზადყოფნა და ადაპტაციის უნარი, რაც შეამცირებს კლიმატის ცვლილების მიმართ ყველაზე მგრძობიარე თემების მოწყვლადობას. ამ თვალსაზრისით, საქართველო დგამს ნაბიჯებს, რათა მოხდეს კლიმატური რისკებისა და კლიმატისადმი მედეგობის საკითხების ინტეგრირება განვითარების ძირითად გეგმებსა და ამ გეგმების განხორციელებაში. აღნიშნულის ერთ-ერთ მაგალითს ეროვნული საადაპტაციო დაგეგმვის საგზაო რუკის მომზადებული პროექტი წარმოადგენს.

საქართველო მხარს უჭერს ევოკავშირის ინიციატივას - „მერების შეთანხმება“. 7 წლის განმავლობაში, საქართველო მუნიციპალიტეტებისა და ქალაქების „მერების შეთანხმებასთან“ მიერთების შედეგად, ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის გაძლიერდა ვერტიკალური საკოორდინაციო დიალოგი კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების შერბილების საკითხებზე. აღნიშნული დიალოგის გაძლიერებამ ორმაგი შედეგი გამოიღო: პირველი, ადგილობრივმა ხელისუფლებამ მიიღო ინფორმაცია და ცოდნა იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა მოხდეს კლიმატის ცვლილების სფეროს ეროვნული მიზნების ასახვა ადგილობრივ სამოქმედო გეგმებში, და მეორე, მუნიციპალიტეტებისა და ქალაქების მიერ კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების შერბილებასთან დაკავშირებით შემოთავაზებული მიზნები და საჭიროებები აისახა კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებულ ეროვნულ სტრატეგიებში. მაგალითად, „მერების

შეთანხმების“ ფარგლებში მომზადებული „მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმების“ (SEAP) საფუძველზე მომზადდა სათბურის აირების ემისიების შემცირების „ტრადიციული ბიზნესისა“ და ალტერნატიული სცენარები.

ამჟამად „მერების შეთანხმების“ ხელმოწერია 14 ადგილობრივი ადმინისტრაციული ერთეული: 10 ქალაქი და 4 მუნიციპალიტეტი. შეთანხმებაზე ხელმოწერით მათ აიღეს 2020 წლისთვის სათბურის აირების ემისიების CO₂-ის ექვივალენტებში დაახლოებით 846 ათასი ტონით შემცირების ვალდებულება. ცხრა ქალაქმა და ერთმა მუნიციპალიტეტმა წარმოადგინა „მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმები“ (SEAP), რომელთა მიხედვითაც ემისიების შემცირება ძირითადად სატრანსპორტო და საყოფაცხოვრებო სექტორიდან მოხდება.

საქართველოს ქალაქებს შეუძლიათ მიუროდნენ ევროკავშირის ახალი ინიციატივებს - „მერების შეთანხმების“, ინიციატივას კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის შესახებ - „Mayors Adapt“ და „მერების შეთანხმების“ ინიციატივას კლიმატისა და ენერგეტიკის შესახებ და გააძლიერონ საკუთარი საქმიანობა კლიმატის ცვლილების სფეროში ადაპტაციისა და შემარბილებელი ზომების სრულყოფის გზით უსაფრთხო, მდგრადი და ხელმისაწვდომი ენერგეტიკის განვითარების პარალელურად.

კლიმატის ცვლილების ასპექტები ასახულია ისეთ ეროვნულ სტრატეგიულ დოკუმენტში, როგორცაა „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა“. პროგრამაში განსაზღვრულია ხანგრძლივადიანი (20 წელი) მიზანი და მოკლევადიანი (5 წელი) ამოცანები, აგრეთვე კლიმატის ცვლილების სფეროში განსახორციელებელი კონკრეტული ღონისძიებები. ზოგიერთი ღონისძიება განხორციელდა, თუმცა ყველა არ შესრულებულა.

10.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

უნდა აღინიშნოს, რომ კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია და მისი გამოვლინებების შერბილება ხანგრძლივ ვადებში მხოლოდ გარემოსდაცვით მიზნებს არ ემსახურება. ეს არის ინტეგრირებული პროცესი, რომელიც ეკონომიკას უფრო ეფექტიანს ხდის. ენერგოეფექტურობა, ენერჯის წყაროების დივერსიფიკაცია და ენერჯის ალტერნატიულ წყაროებზე გადასვლა დიდ ხარჯებს მოითხოვს, თუმცა გრძელვადიან პერსპექტივაში, ყველა ეს ღონისძიება უზრუნველყოფს ენერგოდამოუკიდებლობას, ეკონომიკის ყველა დარგის დაბალ საექსპლუატაციო ხარჯებს, და სხვ. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კლიმატის ცვლილება სერიოზულ უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს საქართველოს ეკონომიკის წამყვან დარგებზე და შეიძლება მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზარალი გამოიწვიოს. ექსპერტების განგარიშებით, 2021-2030 წლებში შესაძლო ეკონომიკურმა ზარალმა 25-30 მილიარდ ლარს მიაღწიოს იმ შემთხვევაში, თუ არ იქნება მიღებული სათანადო საადაპტაციო ზომები, მაშინ, როდესაც თავად ამ საადაპტაციო ღონისძიებების ღირებულება 2.5-3 მილიარდი ლარის ფარგლებში მერყეობს. აქედან გამომდინარე, კლიმატის ცვლილების არსებული ტენდენციის პირობებში, უაღრესად მნიშვნელოვანია საადაპტაციო ზომების მიღება.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილების გამოვლინებების შერბილების ღონისძიებები. შერბილების ღონისძიებების განხორციელება დაგეგმილია დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის (LEDS) ფარგლებში შემდეგი დარგებისათვის: ენერგეტიკა, მრეწველობა, ტრანსპორტი, საყოფაცხოვრებო სფერო, სოფლის მეურნეობა, მიწათსარგებლობა, ცვლილებები მიწათსარგებლობაში და სატყეო მეურნეობა (LULUCF) და ნარჩენები. „მერების შეთანხმების“ ფარგლებში მომზადებული „მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმების“ (SEAP) განხორციელება

მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს სათბურის აირების ემისიების შემცირებისა და კლიმატის ცვლილების გამოვლინების შერბილების საქმეში.

საადაპტაციო და შერბილების ღონისძიებების სათანადოდ განსახორციელებლად აუცილებელია კლიმატის ცვლილების მიმდინარე პროცესზე დაკვირვება. ეს, თავის მხრივ, მოითხოვს რეგულარული კვლევებისა და ანალიზის ჩატარებას. კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენცია მხარეებისგან მოითხოვს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ინფორმაციის რეგულარულ მიწოდებას. აქედან გამომდინარე, ძალიან მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი ეროვნული შეტყობინებებისა და ორწლიური განახლებული ანგარიშების მომზადება.

აღნიშნული დარგთაშორისი გამოწვევების დასაძლევად, განისაზღვრა შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი და მოკლევადიანი ამოცანები:

მიზანი: სათბურის აირების ემისიების შემცირება და საქართველოს მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა კლიმატის ცვლილებასთან საადაპტაციო ღონისძიებების განხორციელების გზით

ამოცანები:

ამოცანა 1. სათბურის აირების ემისიების შემცირების წინაპირობების შექმნა

ამოცანა 2. ქვეყნის საადაპტაციო პოტენციალის გაზრდა

ამოცანა 3. კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისადმი ანგარიშგების ვალდებულებების შესრულება

10.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვალები
1.1	საქართველოს მასშტაბით შენობებში ენერგოეფექტური ღონისძიებების გატარება	სათბურის აირების ემისიების შემცირება ათასი ტონა CO ₂ -ის ექვივალენტებში	მაღალი	კლიმატის მწვანე ფონდი (GCF)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	კლიმატის მწვანე ფონდის (GCF) მხიდან დაფინანსებისა და ტექნიკური უნარ-ჩვევების არარსებობა	2017-2021
1.2	ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებების (NAMA) დოკუმენტის მომზადება	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციის ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებების რეესტრში რეგისტრირებული 2 ეროვნულად მისაღები შემარბილებელი ქმედებება	უნდა დაზუსტდეს	დონორები	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	უნდა დაზუსტდეს	დაფინანსების არ არსებობა	2017-2020
1.3	ევროკავშირის ინიციატივა "მერების შეთანხმების" ხელმომწერი ქალაქებისთვის მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმების მომზადება	დამტკიცებული მდგრადი ენერგეტიკული სამოქმედო გეგმების რაოდენობა სათბურის აირების ემისიების შემცირება ათასი ტონა CO ₂ -ის ექვივალენტებში	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	"მერების შეთანხმების" ხელმომწერი ქალაქები	"მერების შეთანხმების" სამდივნოს მიერ გეგმების მიუღებლობა	2017-2020
1.4	საქართველოში "მწვანე	საქართველოს	მაღალი	გლობალუ	ქუთაისის მერია	საქართველოს	პროექტის	2017-2021

	ქალაქების განვითარების პროგრამის“ განხორციელება	ქალაქებში მიმდინარე „მწვანე ქალაქის განვითარების“ პროგრამის შედეგები” სათბურის აირების ემისიების შემცირება ათასი ტონა CO ₂ -ის ექვივალენტებში		რი გარემოსდაცვითი ფონდი (GEF) კლიმატის მწვანე ფონდი (GCF)	ბათუმის მერია მუნიციპალიტეტები	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	განხორციელებისათვის საჭირო შესაძლებლობების არარსებობა	
1.5	"კლიმატი 2021-2030" სამოქმედო გეგმის მომზადება	დამტკიცებული სამოქმედო გეგმა "კლიმატი 2021-2030"	საშუალო	გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) სხვა დონორები	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ)	გეგმის განხორციელებაზე პასუხისმგებელი სამინისტროების მიერ სამოქმედო გეგმის არმიღება	2017-2019
1.6	დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის (LEDS) მომზადება	მომზადებული დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის დოკუმენტი	მაღალი	აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტო (USAID)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტო (USAID) ენერჯეტიკის სამინისტრო სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების	მომზადებული დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის დოკუმენტის არმიღება საკოორდინაციო საბჭოს მიერ	2017

						სამინისტრო		
1.7	ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის (INDC) დოკუმენტის მომზადება	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო სისტემაში რეგისტრირებული ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის დოკუმენტი	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	უნდა დაზუსტდეს	საქართველოს მთავრობის მიერ დოკუმენტის არმიღება	2017-2019
1.8	სატრანსპორტო დარგიდან ემისიების შემცირება	სათბურის აირების ემისიების შემცირება ათასი ტონა CO ₂ -ის ექვივალენტებში	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) სხვა დონორები	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) თბილისის მერია მუნიციპალიტეტები	მაკორდინირებული ორგანოს არარსებობა	2017-2021
2.1	ბუნებრივი საფრთხეების ადრეული შეტყობინების სისტემის დანერგვა და კლიმატთან დაკავშირებული ინფორმაციის გამოყენება	ჰიდრომეტეოროლოგიური დაკვირვების ქსელის განვითარებული ინფრასტრუქტურული ბაზა	მაღალი - 30 მილიონი აშშ დოლარი	კლიმატის მწვანე ფონდი (GCF)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	კლიმატის მწვანე ფონდის (GCF) მხრიდან დაფინანსებისა და სისტემის უზრუნველყოფისა და განახლებისთვის საჭირო რესურსების არარსებობა	2017 - 2021
2.2	კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის ეროვნული გეგმის შემუშავება	კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის დამტიცებული ეროვნული გეგმის შემუშავება	მაღალი	სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის ეკონომიკისა	გეგმის შემუშავებისათვის საჭირო დონორის არარსებობა შესაბამისი სამინისტროების	2017-2020

				ფონდი (IFAD) დონორები		და მდგრადი განვითარების სამინისტრო სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	მხრიდან ჩართულობის ნაკლებობა	
3.1	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი მე-2 "ორწლიური განახლებული ანგარიშის" (BUR) მომზადება	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციის ელექტრონულ გვერდზე განთავსებული კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი "საქართველოს ეროვნული შეტყობინებებისა" და "ორწლიური განახლებული ანგარიშების" დოკუმენტები	მაღალი	გლობალური გარემოსდა ცვითი ფონდი (GEF)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	დაფინანსების არარსებობა	2017-2019
3.2	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი "საქართველოს მე-4 ეროვნული შეტყობინების" (NC) მომზადება	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციის ელექტრონულ გვერდზე განთავსებული კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი "საქართველოს ეროვნული შეტყობინებებისა" და "ორწლიური განახლებული ანგარიშების"	მაღალი	გლობალური გარემოსდა ცვითი ფონდი (GEF)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	დაფინანსების არარსებობა	2017-2021

		დოკუმენტები						
3.3	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი მე-3 "ორწლიური განახლებული ანგარიშის" (BUR) მომზადება	კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციის ელექტრონულ გვერდზე განთავსებული კლიმატის ცვლილების გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი "საქართველოს ეროვნული შეტყობინებებისა" და "ორწლიური განახლებული ანგარიშების" დოკუმენტები	მაღალი	გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი (GEF)	საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	დაფინანსების არარსებობა	2019-2021

11. ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა

წინამდებარე თავი ეძღვნება იმ ბუნებრივ პროცესებს, რომლებიც საქართველოს სერიოზულ სოციალურ-ეკონომიკურ რისკებს უქმნის. ქვეყანაში ძირითადად გამოიყენება რეაგირებაზე ორიენტირებული ტრადიციული მიდგომები, თუმცა საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების შესაძლებლობების გაძლიერებასთან ერთად აუცილებელია რისკების მართვის მთლიანი ციკლის სრულყოფაც. აქედან გამომდინარე, წინამდებარე თავში აქცენტი კეთდება ბუნებრივი კატასტროფების - წყალდიდობების, წყალმოვარდნების, მეწყერების, ღვარცოფების, ქვათაცვენების, და სხვ. რისკების შეფასებასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებზე. აღნიშნული საფრთხეების უმეტესობას იწვევს ისეთი ექსტრემალური მეტეოროლოგიური მოვლენები, როგორცაა ქარიშხალი, ძლიერი წვიმა, თოვლი, და სხვ. კლიმატური პირობების მონიტორინგი და შეფასება რისკების პრევენციისა და შეფასების მნიშვნელოვანი ელემენტია. აქედან გამომდინარე, აღნიშნულ ღონისძიებებს წინამდებარე პროგრამაში სათანადო ყურადღება ეთმობა. ბუნებრივ საფრთხეების განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ჰიდრომეტეოროლოგიური ასპექტები ასრულებენ. ამიტომ, ღონისძიებები დაჯგუფებულია ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური საფრთხეების შესაბამისად.

11.1 არსებული მდგომარეობა

საქართველოს ტერიტორიაზე მნიშვნელოვან ბუნებრივ საფრთხეს წარმოადგენს მეწყერი, ქვათაცვენა და ღვარცოფი. ქვეყანაში რისკის ზონებისა და რისკების წყაროების შეფასების, რისკების ასპექტების მონიტორინგისა და რისკების მართვის კუთხით მნიშვნელოვანი სამუშაოებია ჩატარებული. 1993 წლიდან სახელმწიფოს შესაძლებლობები ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მონიტორინგისა და შეფასების სფეროში მნიშვნელოვნად შემცირდა, თუმცა უკანასკნელ წლებში მდგომარეობა უმჯობესდება. მიუხედავად მიღწეული წარმატებებისა, ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა სრულყოფას საჭიროებს.

საქართველოში ხშირია მეწყერი, რაც ხანდახან ადამიანური მსხვერპლით მთავრდება (47 გარდაცვლილი 1995-2016 წლებში). მეწყერი ასევე აზიანებს შენობებს, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, გზებსა და სხვა ინფრასტრუქტურას. საქართველოს ტერიტორიაზე უკიდურესად სენსიტიური გეოლოგიური გარემოს პირობებიდან გამომდინარე ღვარცოფული მოვლენების განვითარებას ადგილი აქვს თითქმის მთის ყველა მდინარეში, დღეისათვის დაფიქსირებულია 3000-ზე მეტი ღვარცოფტრანსფორმირებული წყალსადინარი, რომელთა საერთო ფართობი იკავებს ქვეყნის ტერიტორიის 22%-ზე მეტს. საქართველოს მასშტაბით ბუნების სტიქიური პროცესებიდან დიდი ზარალი მოაქვს ღვარცოფულ მოვლენებს. უკანასკნელი 22 წლის განმავლობაში (1995-2016) ღვარცოფულ პროცესებს ემსხვერპლა 94 ადამიანი. საქართველოში, სადაც ტერიტორიის 57.5 % წარმოადგენს რელიეფს, რომლის ზედაპირის დახრილობა აღემატება 25-35°-ს და აგებულია კლდოვანი და ნახევარკლდოვანი ქანებით, ყველგან ადგილი აქვს აქტიური მიმდინარე გრავიტაციული პროცესების განვითარებას ქვათაცვენებისა და კლდეზვავების სახით. ამ სახის მოვლენების გააქტიურება განსაკუთრებით ინტენსიურად მიმდინარეობს ზამთრისა და გაზაფხულის სეზონებში, ხოლო კლდეზვავების წარმოქმნაზე უმეტესად რეაგირებს მიწისძვრები. ამ სახის მოვლენების საშიშროების რისკის ქვეშ მუდამ იმყოფებიან მთის

მაცხოვრებლები და იმ ზონაში არსებული ინფრასტრუქტურული ობიექტები.

საქართველოში სტიქიურ ჰიდრომეტეოროლოგიურ მოვლენებს შორის განსაკუთრებით აურყოფითი შედეგებით გამოირჩევა წყალდიდობა და გვალვა. მდინარეებში წყლის დონე მაქსიმუმს გაზაფხულსა და ზაფხულში, თოვლის დნობის დროს აღწევს. ქვეყნის ტერიტორიის 50%-ზე მეტი 100-ზე მეტი დასახლებით თოვლის ზევაების საფრთხის ქვეშ იმყოფება. მდინარეთა ჰიდროლოგიურ რეჟიმზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ნალექების მაღალი დონე, რაც კავკასიის მთისწინეთის მდინარეებისთვისაა დამახასიათებელი. წყალდიდობების რისკის მართვა წყლის რესურსების მართვის კონტექსტში საქართველოსთვის ახალ კონცეფციას წარმოადგენს, და, შესაბამისად, განვითარებას საჭიროებს. ქვეყანაში გარკვეულწილად ხორციელდება წყალდიდობებთან დაკავშირებული რისკების მართვა, თუმცა მას არ აქვს სისტემური და ინტეგრირებული ხასიათი. ასევე მნიშვნელოვან ზარალს ქვეყანას აყენებს გვალვა, რომელიც განსაკუთრებით დამახასიათებელია აღმოსავლეთ საქართველოს შიდა და ქვემო ქართლის, კახეთისა და სამცხე-თრიალეთის რეგიონებისათვის, თუმცა გვალვიანი წლების ანალიზმა აჩვენა, რომ იგი შეიძლება დამყარდეს ქვეყნის ტერიტორიის უმეტეს ნაწილზე განსხვავებული ხანგრძლივობითა და სიმძლავრით. მაგალითად, 2000 წელს გვალვამ საქართველოს ტერიტორიის 50 %-ზე მეტი მოიცვა და ზარალმა 300 მილიონ ლარს გადააჭარბა.

კლიმატის გლობალური ცვლილების ფონზე მთელ მსოფლიოში, მათ შორის საქართველოში, მკაფიოდ გამოიხატება სტიქიური ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური მოვლენების სიხშირისა და ინტენსივობის ზრდის ტენდენცია. გეოლოგიური მოვლენების (მეწყერი, ღვარცოფი, ქვათაცვენა, და სხვ.) მაპროვოცირებელი ფაქტორებია მიწისძვრა (მაგ., 1991 წლის რაჭა-იმერეთის, 1992 წლის ფასანაური-ბარისახოს, 2002 წლის თბილისის, 2009 წლის ონისა და 2010 ვანის მიწისძვრები), ექსტრემალური ჰიდრომეტეოროლოგიური მოვლენები და ადამიანის მიერ გარემოსათვის მიყენებული ფართომასშტაბიანი ზემოქმედება. გეოლოგიური პროცესების კონტროლი შეუძლებელია, თუმცა, თანამედროვე მეთოდების საშუალებით რისკების შეფასების სისტემის ფარგლებში შეიძლება მოვლენის ალბათობისა და მასშტაბის წინასწარ პროგნოზირება.

11.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სტრუქტურაში შემავალი სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო პასუხისმგებელია მიმდინარე მეტეოროლოგიური, კლიმატური, ჰიდროლოგიური და გეოლოგიური მოვლენების მონიტორინგზე. გარემოს ეროვნული სააგენტოს გეოლოგიის დეპარტამენტი სტიქიური გეოლოგიური პროცესების შეფასების მიზნით გაზაფხულსა და შემოდგომაზე საქართველოს ყველა რეგიონსა და მუნიციპალიტეტში ახორციელებს კომპლექსურ გეოლოგიურ მონიტორინგს. საქართველოში დასახლებული პუნქტები და მუნიციპალიტეტები მოქცეულია საშიშროების რისკების შემდეგ ოთხ კატეგორიაში: არასაშიში, დაბალი, საშუალო და მაღალი. დეპარტამენტი ყოველწლიურად აქვეყნებს საინფორმაციო ბიულეტენს, რომელშიც წარმოდგენილია არა მარტო მიმდინარე გეოლოგიური პროცესების მონაცემები და ანალიზი, ასევე მოსალოდნელი საშიშროებების პროგნოზი. ბიულეტენის ანალიტიკური ნაწილი შეიცავს ექსტრემალური გეოლოგიური საფრთხეების შეფასების შედეგებს, ნალექების რაოდენობას მილიმეტრებში (ნალექების ზღვრული ნორმა), რომელსაც შეუძლია კონკრეტულ ადგილებში მეწყრული და ღვარცოფული პროცესების გააქტიურება და

სხვ. ბიულეტენში ასევე წარმოდგენილია რისკების კატეგორიებზე დამყარებული მომავალი საშიშროებების პროგნოზი. რისკების პროგნოზში მითითებულია კონკრეტული ტერიტორიები, რომლებიც შესაძლოა საფრთხის ქვეშ მოექცნენ, გეოლოგიური პროცესის სახეობა, მოსალოდნელი ზიანი და შერბილების ღონისძიებები, რომელთა პრიორიტეტულობას გეოლოგიის დეპარტამენტი განსაზღვრავს. ბიულეტენში ასევე წარმოდგენილია გეოლოგიური საფრთხეების (მეწყობები, ღვარცოფები, ქვათაცვენები, და სხვ.) ადგილმდებარეობისა და სახეების ამსახველი GIS რუკები.

2014 წლიდან გარემოს ეროვნული სააგენტოს გეოლოგიის დეპარტამენტი ახორციელებს გეოლოგიურ აგეგმვით სამუშაოს, ამზადებს სახელმწიფო გეოლოგიურ რუკებს შესაბამისი ანგარიშებით. ხოლო

მეტეოროლოგიურ და ჰიდროლოგიურ მონიტორინგს ახორციელებს სააგენტოს ჰიდრომეტეოროლოგიის დეპარტამენტი, რომელიც ამზადებს შესაძლო ექსტრემალური ამინდის და ჰიდროლოგიურ მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პროგნოზებს. დეპარტამენტს აქვს ოპერატიული წვდომა სხვა უწყებების მფლობელობაში არსებული მეტეოროლოგიური რადარების მონაცემებთან, რაც ქმნის ნალექების და მათგან გამოწვეული წყალმოვარდნების და ნიაღვრების ზემოკლევადიანი, სივრცესა და დროში დეტალიზებული, მაღალგამართლებადი პროგნოზების შედგენის შესაძლებლობას. ჰიდრომეტეოროლოგიის დეპარტამენტში ფუნქციონირებს ჰიდრომეტეოროლოგიური დაკვირვების მონაცემთა შეკრების და ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე გავრცელების სატელეკომუნიკაციო ცენტრი, რომელიც ფლობს მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის მიერ დადგენილი სტანდარტების შესაბამის სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიებს. ცენტრს შესაძლებლობა აქვს აგრეთვე ამინდის პროგნოზის მსოფლიოს მოწინავე ცენტრებიდან სინოპტიკური პროდუქციის ოპერატიულად მიღების და ვიზუალიზაციისთვის, რაც აუცილებელია ამინდის მოკლე და საშუალოვადიანი პროგნოზების შესადგენად. ჰიდრომეტეოროლოგიის დეპარტამენტი, არსებული პროგნოზის შესაბამისად, უზრუნველყოფს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ განსაზღვრული უწყებების ადრეულ შეტყობინებას.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს სტრუქტურაში შემავალი სსიპ საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტოს ფარგლებში შექმნილია კატასტროფების პრევენციისა და დაგეგმვის სამმართველო და საექსპერტო-საკონსულტაციო საბჭო. სამმართველო პასუხისმგებელია ქვეყნის ტერიტორიაზე რისკების შემცირების, პრევენციისა და მზადყოფნის ღონისძიებების კოორდინაციაზე. საექსპერტო-საკონსულტაციო საბჭო ამზადებს „ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებზე ეროვნული რეაგირების გეგმას“, რომელიც საგანგებო სიტუაციებზე ეფექტიანად რეაგირებისათვის უზრუნველყოფს სათანადო მზადყოფნას ყველა დონეზე კატასტროფების მართვის სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩოს შექმნის, გეგმის განხორციელებისა და კანონდარსებების შესაძლებლობების (ინსტიტუციური საფუძვლის) გაძლიერების, საგანგებო სიტუაციების დროს უსაფრთხოების საკითხებზე ინფორმაციის გავრცელებისა და საგანგებო სიტუაციებში რისკ ფაქტორების შემცირების გზით. საექსპერტო-საკონსულტაციო საბჭო განიხილავს ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფების პრევენციისა და დანაკარგების შემცირების საკითხებს, და უზრუნველყოფს სამოქალაქო უსაფრთხოების დაგეგმვის სფეროს ექსპერტების კოორდინაციას NATO-სა და Partnership for Peace პროგრამების ფარგლებში.

რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო პასუხისმგებელია რეგიონული განვითარების პოლიტიკასა და მუნიციპალურ დაგეგმვაზე. 2014 წელს სამინისტროში შეიქმნა ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციისა და სწრაფი რეაგირების სამსახური, რომელიც პასუხისმგებელია ინფრასტრუქტურის დაგეგმარებასა და განვითარებაში კატასტროფების პრევენციის, ადრეული შეტყობინების, რეაგირებისა და კატასტროფის შემდგომი აღდგენის საკითხების ინტეგრაციაზე. საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში, სამსახური პასუხისმგებელია ისეთი წინადადებებისა და პროექტების მომზადებაზე, რომლებშიც გათვალისწინებულია კატასტროფების პრევენციის საკითხები; ინფრასტრუქტურის განვითარებასთან დაკავშირებით ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციის პოლიტიკის, მეთოდოლოგიისა და საინფორმაციო მასალების შემუშავებაზე; ცნობიერების ამაღლებასა და ინფორმაციის გაზიარებაზე; ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებით ადრეული შეტყობინების სისტემების ეფექტიანად გამოყენებაზე; კატასტროფების შედეგად ინფრასტრუქტურისთვის მიყენებული ზიანის შეფასებაზე; სხვა სახელმწიფო უწყებებთან, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოებსა და შესაბამისი დარგის ექსპერტებთან თანამშრომლობით კატასტროფების პრევენციისა და მათზე რეაგირების საკითხების რეგულარულ შესწავლაზე; კატასტროფების შედეგების ლიკვიდაციის ღონისძიებებისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სახსრების გამოყოფის მოთხოვნის მომზადებასა და სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებული პროექტების განხორციელების მონიტორინგზე.

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სივრცითი დაგეგმარებისა და სამშენებლო პოლიტიკის დეპარტამენტი პასუხისმგებელია სივრცითი დაგეგმარებისა და სამშენებლო საქმიანობის სფეროში პოლიტიკის შემუშავებაზე, გატარებაზე, კოორდინაციაზე, მართვასა და მონიტორინგის განხორციელებაზე, მათ შორის, ტექნიკური რეგლამენტებისა და სამშენებლო სტანდარტების შემუშავებაზე.

აღსანიშნავია საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სისტემაში არსებული საწარმოო გაერთიანება "დელტა", რომელიც ახორციელებს სეტყვაზე ხელოვნურად ზემოქმედების სამუშაოებს. ეს მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს სეტყვით გამოწვეული შესაძლო ზარალის თავიდან აცილებას/შერბილებას.

გადაწყვეტილებების მიღების უმაღლეს დონეზე სახელმწიფოს უსაფრთხოებასა და კრიზისების მართვასთან დაკავშირებული ასპექტების კოორდინირების მიზნით, 2014 წელს პრემიერ მინისტრის ადმინისტრაციაში შეიქმნა სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭო. სხვა საქმიანობასთან ერთად, საბჭოს ფუნქციებში შედის ბუნებრივი საფრთხეების პრევენციისა და მათზე რეაგირების ღონისძიებებთან დაკავშირებული წინადადებების შემუშავება. საბჭოს ფარგლებში შექმნილია კრიზისული სიტუაციების მართვის ოპერატიული ცენტრი, რომელიც აღჭურვილია სათანადო ფუნქციონირებისათვის საჭირო საშუალებებით. კრიზისული სიტუაციების დროს ცენტრი გადადის პრემიერ-მინისტრის პირდაპირ დაქვემდებარებაში. ცენტრი აქტიურდება პრემიერ მინისტრის მითითებით. ცენტრს დახმარებას უწევს გაერთიანებული სამეფოს მთავრობა. აღნიშნული დახმარების ფარგლებში ცენტრში რეგულარულად ტარდება სასწავლო სემინარები, თანამშრომლების ტესტირება, აგრეთვე ხდება ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება გაერთიანებული სამეფოს ექსპერტების მხრიდან, რომლის დროსაც აქცენტი უფრო მეტად კრიზისების მართვის სტრატეგიულ დონეზე კეთდება. დაგეგმილია საფრთხეების

შეფასების არსებული მეთოდის განახლება, კერძოდ, ბუნებრივი საფრთხეების ერთ-ერთ რისკად განსაზღვრა. რისკების განახლებული მატრიცის საფუძველზე, საბჭო დაადგენს რისკების შემცირების სტრატეგიისა და მისი განხორციელების ოთხწლიანი გეგმის მოსამზადებლად საჭირო შესაძლებლობებსა და რესურსებს. საბჭოს ფარგლებში შექმნილი კრიზისული სიტუაციების მართვის ეროვნული ცენტრი უზრუნველყოფს რისკების მართვას სამთავრობო დონეზე. კერძოდ, ის პრემიერ მინისტრს ატყობინებს ეროვნული ინტერესებისათვის საფრთხის შემცველი კრიზისული სიტუაციებისა ან ასეთი საფრთხის საშიშროების შესახებ და ამზადებს გეგმებს ყველა სახის კრიზისული სიტუაციისათვის. გარდა ამისა, კრიზისული სიტუაციების მართვის ეროვნული ცენტრი კრიზისული სიტუაციების დროს უზრუნველყოფს სახელმწიფო უწყებების კოორდინაციასა და მონაცემთა ბაზის წარმოებას.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო პასუხისმგებელია ბუნებრივი კატასტროფებით გამოწვეული მიგრაციის („ეკომიგრაცია“) მართვის სისტემის შემუშავებაზე. სამინისტრო ახორციელებს მიგრაციული პროცესების მონიტორინგსა და პროგნოზირებას და უზრუნველყოფს ბუნებრივი კატასტროფების რისკით განპირობებული განსახლების პროცესის წარმართვას. სამინისტრო ასევე შეიმუშავებს განსახლების ადგილებში ეკომიგრანტების ადაპტაცია-ინტეგრაციის პროგრამას და აწარმოებს სტიქიური მოვლენების შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის მონაცემთა ბაზას.

11.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

ბუნებრივი საფრთხეების სფეროში ძირითად სამართლებრივ აქტს 2014 წლის საქართველოს კანონი „სამოქალაქო უსაფრთხოების შესახებ“ წარმოადგენს. მისი მიზანია საქართველოს მოსახლეობისა და ტერიტორიის დაცვა ბუნებრივი და ტექნოგენური მიზეზებით გამოწვეული საგანგებო მდგომარეობისაგან. აღნიშნული კანონი კატასტროფების მართვის სფეროს უმთავრესი კანონია. კანონი ძირითადად სამოქალაქო თავდაცვას ეხება. იგი განსაზღვრავს სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებების ფუნქციებსა და კომპეტენციებს საგანგებო სიტუაციებისადმი მზადყოფნის, მათზე რეაგირებისა და პრევენციის ეტაპებზე და მყისიერი რეაგირების ეტაპის აღდგენითი სამუშაოების ჩატარების დროს. კანონი ადგენს საგანგებო სიტუაციების მართვის ერთან სისტემას და არეგულირებს ურთიერთობებს სისტემის სუბიექტებს შორის ყველა დონეზე (ცენტრალურ/ეროვნულ, რეგიონულ, მუნიციპალურ და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დონეზე).

„საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ შეიცავს „წყალდიდობების რისკების მართვის შესახებ“ დირექტივის (2007/60/EC) დებულებებს. კერძოდ, დადგენილ ვადებში შემუშავებულ უნდა იქნეს ეროვნული კანონმდებლობა წყალდიდობების რისკების მართვის შესახებ, ასევე უნდა ჩატარდეს წყალდიდობების რისკის წინასწარი შეფასება და მომზადდეს წყალდიდობების რისკის რუკები.

2015 წელს საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა „სამოქალაქო უსაფრთხოების ეროვნული გეგმა“. გეგმაში განსაზღვრულია სხვადასხვა ფაქტორებით (რადიოაქტიური, ქიმიური, ბიოლოგიური დაბინძურება,

დაავადებების გავრცელება, ხანძარი, და სხვ.) გამოწვეულ საგანგებო სიტუაციებში სახელმწიფო დაინტერესებულ მხარეებს შორის თანამშრომლობის ასპექტები. გეგმაში ნახსენებია ბუნებრივი საფრთხეებიც, თუმცა ბუნებრივი საფრთხეების ფორმულირება მკაფიო არ არის. პასუხისმგებლობა გეგმის განხორციელებაზე საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტოს ეკისრება.

ბუნებრივ საფრთხეებთან დაკავშირებულ ასპექტებს მოიცავს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე პროგრამაც (2012-2016 წწ.). პროგრამა ბუნებრივი საფრთხეებისა და მათთან დაკავშირებული რისკებისათვის განსაზღვრავს 3 მიზანს და 18 ღონისძიებას. 18 ღონისძიებიდან 7 სრულად განხორციელებულია, 2 ღონისძიებაში ვერ იქნა მიღწეული მნიშვნელოვანი წარმატება, ხოლო დანარჩენი ღონისძიებები განხორციელების სხვადასხვა ეტაპებზე იმყოფება.

11.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

კატასტროფების რისკის შემცირებას სულ უფრო მეტი ყურადღება ექცევა სამთავრობო დონეზე. ცალკეულ დარგებში კატასტროფების რისკთან დაკავშირებული საკითხები წარმატებით იჭრება. ძირითადი დაინტერესებული მხარეების ცნობიერებისა ამაღლებითა და დაინტერესებით შესაძლებელი ხდება კატასტროფების შედეგების აღმოფხვრის ზომებზე კონცენტრირების ნაცვლად რისკების შეფასებისა და დაგეგმარების პროცესში რისკების შემცირებისკენ მიმართული ღონისძიებების გათვალისწინების პრაქტიკის დამკვიდრება. თუმცა, აუცილებელია არსებული რისკების შემცირებისთვის, ახალი რისკების თავიდან აცილებისთვის, კატასტროფებისადმი მზადყოფნისა და მათზე ეფექტიანად რეაგირებისათვის საჭირო შესაძლებლობების უფრო მეტად გაძლიერება.

კატასტროფების რისკების შეფასებისა და შემცირების სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო არასრულყოფილია, შესაბამისი ინსტიტუციური ჩარჩო და დაინტერესებული მხარეების კოორდინაციის მექანიზმი - გაუმართავი. აუცილებელია რისკების შეფასებისა და მართვის სისტემის ეფექტიანობის ამაღლება. ქვეყანაში არსებობს ტექნიკური, ადამიანისუფლები და ფინანსური რესურსი, თუმცა დარგებს, სახელისუფლებო დონეებსა და უწყებებს შორის არ ხდება აღნიშნული რესურსების კოორდინაცია, პრიორიტეტიზაცია და სისტემატიზაცია.

მომზადდა და გამოიცა „საქართველოს ტერიტორიისთვის დამახასიათებელი ბუნებრივი სტიქიური მოვლენებისა და რისკების ატლასი“, თუმცა მისი გამოყენება სათანადოდ არ ხდება. გადაწყვეტილებების მიმღები პირები უკეთ უნდა აცნობიერებდნენ საფრთხეებისა და რისკების მართვის აუცილებლობას და იცოდნენ, თუ რა სარგებლის მოტანა შეუძლია აღნიშნულ მიდგომას. როგორც წესი, ეროვნული, ადგილობრივი თუ დარგობრივი განვითარების გეგმებში არ არის გათვალისწინებული სხვადასხვა საფრთხეების რისკების შეფასების შედეგები. ძირითადად ხდება საფრთხეების შესახებ ინფორმაციის მოგროვება და რუკების შედგენა კონკრეტული დარგებისა თუ პროექტების ფარგლებში.

საქართველოს ტერიტორიის რთული რელიეფის გათვალისწინებით, მიმდინარე და მოსალოდნელი ჰიდრომეტეოროლოგიური პირობების ობიექტურად შესაფასებლად, აუცილებელია ჰიდრომეტეოროლოგიური დაკვირვების ქსელის მნიშვნელოვანი გაფართოება. აუცილებელია გვალვის მაღალი რისკის მქონე რეგიონებში სპეციალიზებული აგრომეტეოროლოგიური დაკვირვებების წარმოება, დაკვირვების დისტანციური მეთოდების (სატელიტური) გამოყენება და გვალვის მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი პროგნოზირების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა. მეტად მნიშვნელოვანია ისეთი მაღალინფორმატიული გამზომი საშუალებების ქონა, როგორებიცაა ატმოსფეროს ვერტიკალური ზონდირების კომპლექსები და რადარული მეტეოროლოგიური სადგურები. ამინდის მაღალი გარჩევადობის პროგნოზების შესადგენად საჭიროა მძლავრი გამოთვლითი ტექნიკა (სუპერკომპიუტერი) და სხვა. საქართველოში რისკების შეფასებისა და მართვის სისტემის განვითარებისათვის ასევე საჭიროა მონაცემთა შეგროვების, დამუშავებისა და მართვის მეთოდებისა და პრაქტიკის სრულყოფა. საფრთხეებისადმი მზადყოფნის უზრუნველსაყოფად და ზიანისა და დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად აუცილებელია მონაცემთა დამუშავების შესაძლებლობების გაძლიერება (პროგრამული და კომპიუტერული უზრუნველყოფა, უნარ-ჩვევები, და სხვ.). რისკების შეფასებაზე პასუხისმგებელი ორგანიზაციები საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიის სხვადასხვა სახის ინფრასტრუქტურას იყენებენ. ეროვნულ დონეზე არ არსებობს რისკების შეფასების ერთიანი საინფორმაციო ტექნოლოგიური პლატფორმა. სააგენტოები/უწყებები/სამინისტროები ინფორმაციას სხვადასხვა საფრთხეების შესახებ განსხვავებული მეთოდებით აგროვებენ. გარდა ამისა, შეგროვებული ინფორმაცია არ იყრის თავს ერთიან მონაცემთა ბაზაში და არ ხდება მათი სტანდარტიზაცია. სიტუაციის გამოსასწორებლად საქართველომ გარკვეული ნაბიჯები უკვე გადადგა. საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტო ქმნის მონაცემთა ბაზას, რომელშიც თავს მოიყრის კატასტროფების დროს და მათ შემდგომ მიღებული ინფორმაცია. ასევე ხორციელდება პროექტი ისტორიული მონაცემების (კატასტროფებით მიყენებული ზარალის მონაცემთა ბაზა) შეგროვების მიზნით.

აღნიშნულ გამოწვევებთან გასამკლავებლად განისაზღვრა შემდეგი ხანგრძლივადიანი მიზანი და მოკლევადიანი კონკრეტული ამოცანები:

მიზანი: ადამიანური მსხვერპლის, ადამიანის ჯანმრთელობასა და ეკოსისტემებზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება და ეკონომიკური ზარალის მინიმუმამდე დაყვანა

ამოცანები:

ამოცანა 1: საფრთხეების იდენტიფიკაციის, რისკების შეფასების/ანალიზისა და მონიტორინგის სისტემების სრულყოფა

ამოცანა 2: ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციის სისტემის ჩამოყალიბება და კატასტროფებისადმი მზადყოფნის

11.5 სამოქმედო გეგმა

No.	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
1. საფრთხეების იდენტიფიკაციის, რისკების შეფასების/ანალიზისა და მონიტორინგის სისტემების სრულყოფა								
1.1	საფრთხეების კლასიფიკაციისა და რისკების შეფასების მეთოდოლოგიის განახლება	კლასიფიკაციისა და მეთოდოლოგიის დამტკიცებული დოკუმენტები	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017-2018
1.2	წყალდიდობები და წყალმოვარდნების რისკების მართვის სამართლებრივი ჩარჩოს მომზადება	საქართველო-ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების გათვალისწინებით, ევროკავშირის დირექტივის/რეგულაციების შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობა წყალდიდობებისა და წყალმოვარდნების რისკების მართვის შესახებ	საშუალო	ევროკავშირი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2019
1.3	წყალდიდობები და წყალმოვარდნების რისკების შეფასებისა და მართვის სისტემების დანერგვა	წყალდიდობების რისკის ქვეშ მყოფი იდენტიფიცირებული ზონები წყალდიდობებისა და წყალმოვარდნების შეფასებული რისკები	მაღალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსური და ტექნიკური რესურსების ნაკლებობა; შეფერხება სამართლებრივი ჩარჩოს მომზადების	2017-2021

		წყალდიდობების რისკის ქვეშ მყოფი ზონებისთვის წყალდიდობებისა და წყალმოვარდნების რისკების შემცირებისა და მზადყოფნის მომზადებული გეგმა					პროცესში	
1.4	ქალაქ თბილისის გეოლოგიური მონიტორინგის სისტემის განახლება	ქალაქ თბილისში იდენტიფიცირებული გეოლოგიური პროცესები ქალაქ თბილისის საფრთხეების ზონირების GIS რუკა	დაბალი (80 000 GEL)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსური რესურსების ნაკლებობა ტექნიკური სირთულეები განხორციელების პროცესში	2017-2021
1.5	საქართველოს ტერიტორიის გეოლოგიური საფრთხეების ზონირების მსხვილმასშტაბიანი GIS რუკების მომზადება	საქართველოში იდენტიფიცირებული გეოლოგიური პროცესები (მეწყერი, ღვარცოფი, და სხვ.); საქართველოს ტერიტორიის გეოლოგიური საფრთხეების ზონირების GIS რუკა; ბუნებრივი კატასტროფების რისკების შერბილებისა და პრევენციისთვის საჭირო ძირითადი მონაცემები	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ფინანსური და ტექნიკური რესურსების ნაკლებობა	2017-2021
1.6	გეოლოგიური საფრთხეების GIS მონაცემთა ბაზის შექმნა	ისტორიული და თანამედროვე გეოლოგიური საფრთხეების მოქმედი მონაცემთა ბაზა; საფრთხეების რისკის შეფასების	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა; ისტორიული ინფორმაციის ნაკლებობა; მონაცემების	2018-2021

		გაუმჯობესებული საფუძველი; რისკებისადმი გამძლიერებული მზადყოფნა					არათანმიმდევრულობა სხვადასხვა წყაროების არსებობის გამო	
1.7	გეოლოგიური რუკების მომზადება (გეოლოგიური GIS მონაცემთა ბაზა)	გეოლოგიური აგეგმვა, საქართველოს გეოლოგიური GIS რუკა; რისკების შეფასების გაზრდილი შესაძლებლობები	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2021
1.8	ჰიდრომეტეოროლოგიური მონიტორინგის სტაციონარული ქსელის გაფართოება	დამონტაჟებული ავტომატიზირებული ჰიდრომეტეოროლოგიური და მეტეოროლოგიური სადგურებისა და საგუშაგოების რაოდენობა (წელიწადში 30) პარამეტრებზე), ადრეული შეტყობინების გამძლიერებული სისტემა, უფრო ზუსტი პროგნოზები, ამადლებული ხარჯთეფექტიანობა	მაღალი 10000000 (საქართველოს მხარე - 7 მილიონი, დონორები - 3 მილიონი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2020
1.9	ჰიდრომეტეოროლოგიური მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შექმნა	ისტორიული და თანამედროვე ჰიდრომეტეოროლოგიური მონიტორინგის მონაცემთა ბაზა სისტემის ხელმისაწვდომობა	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი დონორები	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2017-2020

1.10	გვალვის მოკლევადიანი, საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი ადრეული გაფრთხილების სისტემის შექმნა	გაცემული გაფრთხილებები/რეკომენდაციების რაოდენობა	საშუალო	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს ბიუჯეტი	სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	ფინანსური რესურსების ნაკლებობა	2019-2021
2. ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციის სისტემის ჩამოყალიბება და კატასტროფებისადმი მზადყოფნის გაძლიერება								
2.1	ხარჯთსარგებლიანობის ანალიზის ჩატარება ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციისა და შერბილების ღონისძიებების განხორციელების პროცესში	ხარჯთსარგებლიანობის მომზადებული და შეთანხმებული დოკუმენტი იმ ობიექტების რაოდენობა, რომლებისთვისაც ჩატარდა ხარჯთსარგებლიანობის ანალიზი განხორციელებული საპილოტე პროექტი	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი	კრიზისების მართვის საბჭო	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო საქართველ	შეთანხმების პროცედურების შეფერხება	2017-2018

						ოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებილი და დასახლებულნი არიან		
2.2	შავი ზღვის სანაპიროს დაცვის, რეაბილიტაციისა და ტერიტორიული განვითარების გენერალური სქემის მომზადება	შავი ზღვის სანაპიროს დაცვის მომზადებული გენერალური სქემა	საშუალო (300 000)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტო		ფინანსური რესურსების ნაკლებობა; შეფერხება სხვადასხვა ინტერესების მქონე დაინტერესებულ პირებთან შეთანხმების პროცესში	2017-2020

12. რადიაციული უსაფრთხოება

მაიონებელი გამოსხივება წარმოადგენს რადიოაქტიური ნივთიერების მიერ გამოსხივებულ ნაწილაკებს ან მაღალი სიხშირის ელექტრომაგნიტურ ტალღას, რომელსაც აქვს უნარი გარემოში გავლისას გამოიწვიოს მისი იონიზაცია. მაიონებელი გამოსხივება მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანის ყოფა-ცხოვრებაში. ბირთვული და რადიაციული საქმიანობა რადიოაქტიური მასალებისა და მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროების სამედიცინო, სამრეწველო და სამეცნიერო-კვლევით გამოყენებასთანაა დაკავშირებული. არსებობს მაიონებელი გამოსხივების როგორც ბუნებრივი (კოსმოსი, დედამიწის ქერქი, საშენი მასალა, რადონი, საკვები და სხვ.), ასევე ხელოვნური (რენტგენის აპარატი, ფარმაკოლოგიური და სამრეწველო რადიოიზოტოპები, საწვავი) წყაროები, რომელთა გამოყენების სფეროც თანდათან ფართოვდება და მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში. თუმცა, გამომდინარე იქიდან, რომ რადიაციას ახასიათებს ბიოლოგიური მოქმედება (კერძოდ, იგი იწვევს ცოცხალი უჯრედების დაზიანებას, რაც უმეტეს შემთხვევაში სიმსივნის წარმოქმნის პოტენციური წინაპირობაა და სხვა), აუცილებელია ადამიანის დაცვა მაიონებელი გამოსხივების მავნე ზეგავლენისაგან.

12.1 არსებული მდგომარეობა

ბირთვული და რადიაციული საქმიანობა საქართველოში მაღალ დონეზე რეგულირდება. უკანასკნელ წლებში ამ სფეროში გატარდა მნიშვნელოვანი ცვლილებები, კერძოდ, ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს (IAEA, აესს) რეკომენდაციების განხორციელება და დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბება. მნიშვნელოვანი მიღწევებია სამედიცინო სფეროში მაიონებელი გამოსხივების წყაროების გამოყენებით ამუშავდა რამდენიმე ახალი სამედიცინო დაწესებულება, სადაც იყენებენ ხაზოვან ამაჩქარებელს, მრავალშრიან კომპიუტერულ ტომოგრაფიას, პოზიტრონულ-ემისიურ ტომოგრაფიას და ა. შ.

წინსვლა მოხდა ასევე რადიოაქტიური ნარჩენებისა და რადიაციის ცალკეული წყაროების მიმართულებით, რაც განსაზღვრული იყო, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე პრობლემატური საკითხი გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნულ პროგრამაში. საქართველოში 2000 – 2010 წლებში მოძიებული იქნა დაახლოებით 350 ერთეული უპატრონო რადიოაქტიური წყარო, რომლებიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ უკონტროლოდ იყო მიტოვებული. 2016 წლისთვის მოძიებული უპატრონო რადიოაქტიური წყაროები და რადიოაქტიური ნარჩენები უსაფრთხოდ განთავსებული იქნა რადიოაქტიური ნარჩენების ცენტრალიზებულ საცავსა და რადიოაქტიური ნარჩენების სამარხში. აღსანიშნავია რომ 2015 წელს განხორციელდა საქართველოდან მაღალგამდიდრებული ურანის რეპატრიაცია, რის გამოც ბირთვული ინდუსტრიის სამიტზე, საქართველოს ბირთვულ უსაფრთხოებაში შეტანილი წვლილისათვის გადაეცა ჯილდო - „ატომები მშვიდობისათვის“.

ბუნებრივი რადიაციული ფონის მონიტორინგი საქართველოში წარმოებს ყოველდღიურად. კერძოდ, გამა-გამოსხივება იზომება 15 სადგურში საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. ამათგან 7 სადგური ავტომატურია. ბუნებრივი რადიაციული ფონის ყოველდღიური მონიტორინგის მონაცემები ხელმისაწვდომია სსიპ გარემოს ეროვნული სააგენტოს ვებ-გვერდზე.

ასევე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში არ ხორციელდება რადიოაქტიური წყაროების წარმოება,

რომლებიც სხვადასხვა დარგისთვისაა საჭირო (მაგალითად: სამრეწველო, სამედიცინო და სხვა.). საქართველოში ბირთვული და რადიაციული საქმიანობა რეგულირდება შესაბამისი ლიცენზიით და ლიცენზიის ფარგლებში გაცემული ნებართვის საფუძველზე.

12.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო (გბრდს) არის სახელმწიფო უწყება, რომელიც განსაზღვრავს და ახორციელებს ქვეყანაში ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების პოლიტიკას და უზრუნველყოფს პოლიტიკის განხორციელებას. აღნიშნული სააგენტო დაარსდა 2016 წელს, როგორც დამოუკიდებელი უწყება, ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს (აესს, IAEA) რეკომენდაციების შესაბამისად. რეფორმის საფუძველზე, სააგენტოს გადაეცა რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის ფუნქცია, სააგენტოს სტრუქტურაში ჩამოყალიბდა რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის დეპარტამენტი, აღდგა კონტროლი რადიოაქტიური ნარჩენების სამარხზე, რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის დეპარტამენტი ახორციელებს რადიოაქტიური ნარჩენების საცავისა და სამარხის ოპერირებას.

სააგენტო (ბრუს) ახორციელებს ავტორიზაციას (ლიცენზიების და ნებართვების გაცემა) ბირთვულ და რადიაციულ საქმიანობაზე, რომელიც შემდგომ კონტროლდება ინსპექტირების გზით. ინსპექტირება შესაძლებელია იყოს გეგმური და არაგეგმური.

გბრდს-ს გარდა, სხვა სახელმწიფო უწყებებიც არიან ასევე ჩართულნი ბირთვულ და რადიაციულ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული ასპექტების რეგულირებაში. კერძოდ, სახელმწიფო უშიშროების სამსახური პასუხისმგებელია ბირთვული და რადიოაქტიური ნივთიერებებით უკანონო ვაჭრობის აღკვეთაზე, ხოლო შინაგან საქმეთა სამინისტრო ახორციელებს ავარიებზე და ინციდენტებზე რეაგირებასა და მათი შედეგების ლიკვიდაციას, უზრუნველყოფს რადიოაქტიური წყაროებისა და ბირთვული და რადიაციული ობიექტების ფიზიკურ დაცვას. ბირთვული ავარიის შემთხვევაში ავარიის შედეგების ლიკვიდაციაში მონაწილეობა თავდაცვის სამინისტროს ფუნქციაა. ფინანსთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი საბაჟო დეპარტამენტი პასუხისმგებელია ბირთვული და რადიოაქტიური მასალების ექსპორტის, იმპორტის და ტრანზიტის კონტროლზე. რადიაციასთან შეხებაში მყოფი პერსონალის სამედიცინო შემოწმებისა და ავარიების შემთხვევაში რადიაციის დასაშვები დონეების ზღვრებს ადგენს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. საკვებში, სასმელ წყალსა და ნიადაგში რადიონუკლიდების შემცველობაზე კონტროლს ახორციელებს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. დანადგარების მეტროლოგიური კალიბრაცია ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს პასუხისმგებლობაშია, ხოლო საგარეო საქმეთა სამინისტრო თვალყურს ადევნებს ქვეყნის მიერ საერთაშორისო შეთანხმებებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას.

საქართველოში დღეისათვის რამდენიმე ასეული დაწესებულებაა, რომლებიც თავისი საქმიანობისას გამოიყენებს მაიონებელი გამოსხივების წყაროებს.

12.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

„ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“ საქართველოს კანონი (2012) არეგულირებს სამართლებრივ ურთიერთობებს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებსა და ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შორის, რომლებიც ახორციელებენ ბირთვულ და რადიოაქტიურ მასალებთან და მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროებთან დაკავშირებულ საქმიანობას, ასევე ბირთვული მასალების და მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროების უსაფრთხოების (დაცულობის) ღონისძიებებს. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი იურიდიული აქტია „რადიოაქტიური ნარჩენების შესახებ“ საქართველოს კანონი (2015), რომელიც რადიოაქტიურ ნარჩენებთან დაკავშირებულ საქმიანობას არეგულირებს. კანონი ასევე აწესებს უსაფრთხოების სტანდარტებს რადიოაქტიური ნარჩენების მართვისთვის. ამასთან ერთად, რადიაციული უსაფრთხოება რეგულირდება კანონქვემდებარე აქტებით. კერძოდ, უკანასკნელი წლების განმავლობაში მომზადებული და მიღებული კანონქვემდებარე აქტებით განისაზღვრა რადიაციული უსაფრთხოების ნორმები და მოთხოვნები. აღნიშნული კანონქვემდებარე აქტები არეგულირებს/განსაზღვრავს ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორცაა რადიაციული უსაფრთხოების სტანდარტები მედიცინის დარგში, კერძოდ კი რენტგენის გამოსხივების რადიაციისთვის ორსულ ქალებსა და ბავშვებზე, რადიონუკლიდების დასაშვებ დონეებს სასმელ და მინერალურ წყალში, ნედლეულში, ნიადაგსა და საშენ მასალებში. კანონქვემდებარე აქტები ასევე განსაზღვრავს იმ სააგენტოების ფუნქციებს და კომპეტენციას, რომლებიც მონაწილეობენ რეაგირების ღონისძიებებში ბირთვული ან რადიოაქტიური ნივთიერებების უკანონო გადაადგილების შემთხვევაში. კანონქვემდებარე აქტებით ასევე განსაზღვრულია ინსპექტირების წესები ბირთვული და რადიოაქტიური საქმიანობისთვის, ჯართის რადიაციის მონიტორინგისთვის, მაიონებელი გამოსხივების წყაროების უსაფრთხოებისა და ფიზიკური დაცულობის.

ამ დარგში ეროვნული პოლიტიკის ერთ-ერთი ჩარჩო დოკუმენტია ქიმიური, ბიოლოგიური, რადიოლოგიური და ბირთვული (ქბრბ) საფრთხის შემცირების სტრატეგია და ეროვნული სამოქმედო გეგმა (2015), რომლის საერთო მიზანია, უზრუნველყოს ცალკეული ქმედებების გაერთიანება ქბრბ საფრთხეებისადმი შეთანხმებულ მიდგომად. პრევენცია, გამოვლენა, მზადყოფნა, რეაგირება და საერთაშორისო თანამშრომლობა ქბრბ სტრატეგიის მთავარი მიმართულებებია. რადიოაქტიური ნარჩენების მართვა ერთ-ერთი იმ პრიორიტეტთაგანია, რომელიც საჭიროებს გრძელვადიან პერსპექტივაში ქმედებების დაგეგმვასა და განხორციელებას. საჭიროა რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის ინსტიტუციონალიზაცია, რისთვისაც შემუშავებულ და დამტკიცებულ იქნა რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის 2017 - 2031 წლების ეროვნული სტრატეგია და მისი განხორციელების 2017-2018 წლების სამოქმედო გეგმა. დოკუმენტით განისაზღვრა, რადიოაქტიური ნარჩენების მართვის ყველა ეტაპზე, როგორც აწმყოში, ისე მომავალში, მაიონირებელი გამოსხივების მავნე ზემოქმედებისგან ადამიანისა და გარემოს დაცვის ეფექტიანი საშუალება. სტრატეგიის მეშვეობით მოხდება უსაფრთხოების ეროვნული და საერთაშორისო სტანდარტების იმპლემენტაცია, რათა მიღწეულ იქნას საზოგადოებისა და გარემოს ეფექტიანი დაცვა მაიონირებელი გამოსხივების მავნე ზემოქმედებისგან. შესაბამისად სტრატეგია ქმნის ეროვნული კანონმდებლობის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანის შესაძლებლობასაც. კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დოკუმენტია ეროვნული საზღვრის ინტეგრირებული მართვის სტრატეგია.

ბირთვული უსაფრთხოების მხარდაჭერის ინტეგრირებული გეგმა (2015-2019) სახავს ექვს ამოცანას და შესაბამის

ღონისძიებებს ამ ამოცანების განსახორციელებლად. ეს გეგმა არის საგზაო რუკა ბირთვული უსაფრთხოების ღონისძიებებში ჩართული უწყებების თანამშრომლობის გასაუმჯობესებლად.

ეგპ-2 ასევე სახავს ორ ამოცანას და რვა ქმედებას ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების დარგში 2012-2016 წლებისთვის. რაც შეეხება დღევანდელ მდგომარეობას, ხუთი ქმედება განიხილება, როგორც 100%-ით შესრულებული, ერთი გაუქმებულია, ხოლო დანარჩენი ორი მიმდინარეობს. განხორციელების ამ მაჩვენებლებით, საშუალო შესრულება გამოდის 94%. არასაკმარისი სამუშაო ძალა სწრაფად განვითარებადი ტექნოლოგიებისთვის ფეხის ასაწყობად და ფინანსების ნაკლებობა განისაზღვრა, როგორც მთავარი გამოწვევები დაგეგმილი მიზნების სრულად შესრულების მისაღწევად.

საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ რადიაციული უსაფრთხოების დარგში ეროვნული პოლიტიკის განსაზღვრაში. კერძოდ, საქართველოს აქვს შეთანხმება აესს-თან გარანტიების გამოყენებაზე ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით და არის საქართველოსა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს შორის შეთანხმების დამატებითი ოქმის მხარე გარანტიების გამოყენებაზე ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის ხელშეკრულების თანახმად. საქართველო ასევე შეუერთდა შემდეგ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს: ბირთვულის მასალების ფიზიკური დაცვის კონვენციის დამატებას და ხელშეკრულებას ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის შესახებ; გაერთიანებული კონვენცია გამოყენებულ საწვავთან მოპყრობის უსაფრთხოებისა და რადიოაქტიურ ნარჩენებთან მოპყრობის უსაფრთხოების შესახებ; კონვენციას ბირთვული ავარიის ადრეული შეტყობინების შესახებ; რადიოაქტიურ წყაროებთან უსაფრთხო მოპყრობის ქცევის კოდექსი.

ახლო მომავალში საქართველო მიუერთდება ბირთვული ავარიის ან რადიოლოგიური საგანგებო მდგომარეობის დროს დახმარების მოთხოვნის შესახებ კონვენციას.

ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმება აწესებს კონკრეტულ ვალდებულებებს ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების დარგში, ხოლო საკანონმდებლო აქტების შემუშავება, რომელთა მიზანია ეროვნული კანონმდებლობის ევროკავშირისა და აესს-ს მოთხოვნებთან დაახლოვება, ამჟამად მიმდინარეობს.

12.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სფეროში განხორციელებული ღონისძიებების მთავარი მიზანია, მაიონბელო გამოსხივების მავნე ზემოქმედებისაგან ადამიანისა და გარემოს დაცვა. ამ საერთო მიზნის პრაქტიკული განხორციელებისთვის მნიშვნელოვანია გაგრძელდეს არსებული პრაქტიკისა და კანონმდებლობის გადასინჯვა, საკანონმდებლო ხარვეზების გაანალიზება და ცვლილებების შეტანა. ეს ყველაფერი ტექნოლოგიებისა და პრაქტიკის მუდმივი განვითარების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს. ყველა მონაწილეს, როგორც საჯაროს, ასევე კერძოს, ამაში თავისი წილი აქვს და დაგეგმილი ქმედებები ამ პრინციპებით წარიმართება.

მარეგულირებელ და დამცავ მექანიზმებთან დაკავშირებით ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა სპეციალიზებული ეფექტური განათლებისა და სწავლების სისტემისა და კვალიფიცირებული/მომზადებული პერსონალის არ არსებობა. ამისათვის, იგეგმება ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სფეროში განათლებისა სტრატეგიის შემუშავება და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება აღნიშნულ სფეროში.

ამიტომ, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოებისთვის დაწესდა შემდეგი გრძელვადიანი მიზანი (2030) და სამი 5-წლიანი ამოცანა:

მიზანი: ადამიანისა და გარემოს რადიაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა

ამოცანები:

ამოცანა 1: ეროვნული ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების კანონმდებლობის გაუმჯობესება

ამოცანა 2: შესაძლებლობათა გაძლიერება ბირთვულ და რადიაციულ უსაფრთხოებაში

ამოცანა 3: საგანმანათლებლო სისტემის გაუმჯობესება და ცნობიერების ამაღლება

12.5 სამოქმედო გეგმა

#	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1: ეროვნული ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების კანონმდებლობის გაუმჯობესება								
1.1	ბირთვული ავარიისა და რადიოლოგიური საგანგებო მდგომარეობის შემთხვევაში დახმარების შესახებ კონვენციასთან შეერთება	ქვეყანა კონვენციასთან შეერთებულია	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გბრდს (ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	აესს	მთავრობის ვალდებულება	2017
1.2	რადიოაქტიური ნარჩენების სტრატეგიის (15-წლიანი) და სამოქმედო გეგმის (2-წლიანი) განხორციელება	ქმედებები დამთავრებულია განხორციელებული სამოქმედო გეგმა (2 წლიანი ციკლი)	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	შვედეთის რადიაციული უსაფრთხოების ორგანო (SSM), ევროკავშირი	ფინანსური შეზღუდვები და ტექნიკური კვალიფიკაციის ნაკლებობა	2017 2018
1.3	რადიოაქტიური ნარჩენების განთავსების ადგილებზე უსაფრთხოების ზომების გაუმჯობესება	რადიოაქტიური ნარჩენების განთავსების ლოკაციებზე (საცავი და სამარხი) ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი /დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	აშშ გარემოს დაცვის დეპარტამენტი	ადამიანური რესურსები; დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
1.4	გარემოს რადიაციული მონიტორინგისაქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში (შიდა ქართლი, მცხეთა-მთიანეთი, ქვემო	შეფასებული გარემოს რადიაციული მდგომარეობა;	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)		დაფინანსების ნაკლებობა	2018-2020

	ქართლი, კახეთი)							
მიზანი 2: შესაძლებლობათა გაძლიერება ბირთვულ და რადიაციულ უსაფრთხოებაში								
2.1	ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა	აშენებული ნარჩენების კონდიციონების მცირე საწარმო	საშუალო	დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	აესს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2021
2.2	ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტოს თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლება საერთაშორისო ტრენინგებით	გადამზადებული თანამშრომლების რაოდენობა, ტრენინგების რაოდენობა	საშუალო	დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	აესს	ტრენინგების გაუქმება	2017-2021
მიზანი 3: საგანმანათლებლო სისტემის გაუმჯობესებ და ცნობიერების ამაღლება								
3.1	ბირთვულ და რადიაციულ უსაფრთხოებაში განათლებისა და ტრენინგის სისტემის შემუშავება	დანერგილი სტრატეგია	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)	ემგს; შსს; თს; შჯსდს; სმს; სსს; ფს; სუს აესს	დაფინანსების ნაკლებობა	2017-2018
3.2	ფართო საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ	ჩატარებული სემინარების და ტრენინგების რაოდენობა სხვადასხვა დაინტერესებული ჯგუფებისთვის	დაბალი	სახელმწიფო ბიუჯეტი/დონორები	გბრდს(ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების სააგენტო)		დაფინანსების ნაკლებობა; საზოგადოებრივი დაინტერესები ს ნაკლებობა	2018-2021

13. მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში წარმოდგენილია რიგი კონკრეტული ღონისძიებებისა, რომლებიც მიმართულია ტრადიციული ეკონომიკური საქმიანობების ალტერნატიული მიდგომების შემუშავებისა და დანერგვისაკენ. კერძოდ, რესურსებისა და მასალების ეფექტურობა, ნარჩენების წარმოქმნის მინიმუმამდე შემცირება და თავიდან აცილება, წყლის რესურსების მდგრადი მოხმარება, მწარმოებლის პასუხისმგებლობის ზრდა, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით რესურსების გონივრული მოხმარება და ა.შ. სწორედ მწვანე ეკონომიკის განვითარებას ემსახურება. მწვანე ზრდის განვითარებისათვის აუცილებელია სამოქალაქო საზოგადოების ყველა ჯგუფის, როგორც საქონლისა და მომსახურების მომწოდებლების, ასევე მომხმარებლების ერთობლივი ძალისხმევა. მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა თანმიმდევრული, ხანგრძლივი პროცესია და საჭიროებს წინამდებარე სამოქმედო პროგრამისთვის განსაზღვრულ ვადებზე გაცილებით მეტ დროს, თუმცა გრძელვადიანი მიზნის მისაღწევად საჭიროა დღესვე დაიწყოს შესაბამისი ღონისძიებების ინიცირება და მათი მხარდაჭერა. სპეციალურმა მახასიათებლებმა, კერძოდ, დაინტერესებული მხარეების ფართო სპექტრმა, ღონისძიებების გრძელვადიანმა პერსპექტივამ და მდგრადი განვითარების მნიშვნელობამ განაპირობა გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში მწვანე ეკონომიკის ხელშემწყობი ღონისძიებების შესახებ ცალკე თავის მომზადების საჭიროება.

13.1 არსებული მდგომარეობა

მწვანე ზრდა და მწვანე ეკონომიკა გაეროს მიერ აღიარებულია მდგრადი განვითარების ხელშემწყობ მნიშვნელოვან ფაქტორებად. მწვანე ზრდა წარმოადგენდა „ათასწლეულის განვითარების მიზნების“ ნაწილს და ასევე ხაზგასმულია „მდგრადი განვითარების მიზნებში“, რომლებიც გაერომ და მისმა წევრმა ქვეყნებმა 2015 წელს მიიღეს. საქართველოს მთავრობა მწვანე ეკონომიკას ქვეყნის მომავალი განვითარების ერთ-ერთ უმთავრეს საშუალებად განიხილავს და გამოდის ინიციატივით, რომ მდგრადი განვითარების ხელშეწყობის მიზნით განახორციელოს ნებაყოფლობითი ღონისძიებები. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ეკოსისტემების სერვისების, სუფთა წარმოების, გარემოსდაცვითი განათლებისა და მწვანე სამუშაო ადგილების განვითარების ხელშეწყობა. საქართველომ აქტიურად იმუშავა მდგრადი განვითარების მიზნების და ქვემიზნების ეროვნულ თავისებურებებთან მორგებაზე და გადადგა შესაბამისი ნაბიჯები ჩვიდმეტივე მიზნის განხორციელების ხელშესაწყობად. საქართველოს მთავრობას კარგად აქვს გაცნობიერებული ის სარგებელი, რომლის მოტანაც მწვანე ეკონომიკას შეუძლია ადამიანებისა და გარემოსათვის.

საქართველო მდიდარია ბუნებრივი რესურსებითა და ბიომრავალფეროვნებით, რომლის დიდი ნაწილი კვლავ ხელუხლებელია, ხოლო მიწის საკმაოდ დიდ ტერიტორიას ადამიანის საქმიანობის კვალი არ ეტყობა. საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს იმ ღირებულებების შენარჩუნება წარმოადგენს, რომლებიც წინამდებარე პროგრამის სხვადასხვა თავშია ასახული. ამავდროულად, საქართველოს გარკვეულ ტერიტორიებზე შეინიშნება განვითარების დიდი ზეგავლენა გარემოზე და ქვეყნის ცალკეული რეგიონები წარსული და ამჟამინდელი სოციალურ-ეკონომიკური საქმიანობების ძლიერ ზემოქმედებას განიცდიან. ზოგადად,

ეკონომიკური განვითარებისადმი მისწრაფება აღემატება სხვა მიზნებს. ეს არ არის გამოწვეული მხოლოდ მრეწველობის ან ბიზნესის განვითარებით, მასში თავისი წვლილი მიუძღვის საზოგადოებასაც, რომელიც ხშირად მხარს უჭერს ეკონომიკური ზრდის ისეთ კონცეფციას, რომელშიც გათვალისწინებული არ არის გარემოსდაცვითი საკითხები. მწვანე ეკონომიკა და მწვანე ზრდა საჭიროებს მთელი საზოგადოების ჩართულობას და არ ეხება დაინტერესებული მხარეების მხოლოდ გარკვეულ ჯგუფს. მთავრობა იღებს ვალდებულებას, გააძლიეროს დადებითი ტენდენციები და ზემოქმედება მოახდინოს არასასურველ მიმართულებებზე.

მწვანე ეკონომიკა ეყრდნობა ბუნებრივი რესურსების მოთხოვნა-მიწოდების ჯაჭვს. ძალიან მნიშვნელოვანია ბაზარზე იმ რაოდენობის საქონლის ან მომსახურების გატანა, რომელიც დააკმაყოფილებს მომხმარებელს და ხელს შეუწყობს მათ რეალიზაციას. ასეთი წონასწორობის მისაღწევად, აუცილებელია ძალისხმევა როგორც მომწოდებლების, ასევე მომხმარებლების მხრიდან. უნდა აღინიშნოს, რომ ცალკეულ დარგებში უკვე არსებობს მდგრადი წარმოებისა და მოხმარების საკმაოდ კარგი საფუძველი. მიუხედავად იმისა, რომ მწვანე ეკონომიკის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა გარემოსათვის მისაღები სუფთა პროდუქციისა და მომსახურების მაღალი ფასია, საქართველოში სულ უფრო მეტად იზრდება ეკოლოგიური თვალსაზრისით უსაფრთხო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელთა რიცხვი. ასევე იზრდება იმ მომხმარებელთა რაოდენობაც, რომლებიც დაინტერესებული არიან ორგანული საკვები პროდუქციით და არჩევენს არა მხოლოდ ფასის, არამედ სხვა ღირებულებების საფუძველზე აკეთებენ. მდგრადი მართვის კიდევ ერთ დადებით მაგალითს წარმოადგენს ტურიზმი. ტურისტული კომპანიების მხრიდან წახალისებული და ტურისტული ინფრასტრუქტურის მესაკუთრეების მიერ განხორციელებული გარემოსდაცვითი ღონისძიებები დიდი მხარდაჭერით სარგებლობენ იმ ტურისტებში, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ ეკო-სერვისებს და მზად არიან, გადაიხადონ მაღალი ფასი.

ენერჯის მოხმარებისა და რესურსების ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად შესაძლებელია მრავალი ღონისძიების განხორციელება. რესურსეფექტურობა მწვანე ეკონომიკის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია. მწვანე ეკონომიკის განვითარების შემთხვევაში მნიშვნელოვნად მცირდება ბუნებრივი რესურსების არაეფექტური გამოყენება, ნარჩენების წარმოქმნა, ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევები და წყლის ობიექტებში გაუწმენდავი წყლის ჩაშვებები. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის წინა თავებში წარმოდგენილია კონკრეტული ნაბიჯები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში მწვანე ეკონომიკის განვითარებას და მისი ეფექტიანობის ამაღლებას. საქართველოს მთავრობა მხარს უჭერს ისეთ თანამედროვე ეკონომიკურ მოდელებს, როგორცაა ცირკულარული ეკონომიკა და გარემოსა და ეკოსისტემების სერვისების მართვის ინდივიდუალური ბიზნეს სქემები. სასარგებლო იქნება ეკო-მარკირების შემოღებაც, რაც მწარმოებლებს დაეხმარება საკუთარი ნაწარმისა და მომსახურების სანდოობის ამაღლებასა და დაინტერესებული მომხმარებლებისათვის ობიექტური ინფორმაციის მიწოდებაში.

საერთაშორისო თანამეგობრობა მხარს უჭერს საქართველოში მწვანე ზრდის საფუძველების შექმნას და მზად არის, აღნიშნული დახმარება კიდევ უფრო გააძლიეროს. ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD), გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის (UNECE), გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამისა (UN Environment) და გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციის

(UNIDO) მიერ აღმოსავლეთ პარტნიორობის მეორე პლატფორმის - „ეკონომიკური ინტეგრაცია და ევროკავშირის პოლიტიკასთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა“ ფარგლებში საქართველოში ხორციელდება პროგრამა „მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“ (EaP GREEN) ხუთ სხვა ქვეყანასთან ერთად. პროგრამის მიზანია მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა, კერძოდ ისეთი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, რომელიც გამორიცხავს გარემოს დეგრადაციას და ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას. პროგრამა ასევე ითვალისწინებს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინსტრუმენტების რეფორმას, ახალი ანალიტიკური საშუალებების დანერგვას, დაფინანსების წყაროებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდას, შესაძლებლობების გაძლიერებასა და კერძო სექტორში საპილოტე პროექტების განხორციელებას.

აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციამ (UNIDO) საქართველოში განახორციელა „რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების“ სადემონსტრაციო პროექტი (RECP), რომლის მიზანაც იყო კერძო კომპანიებში რესურსების ეფექტურად გამოყენებისა და გარემოსდაცვითი საქმიანობის გაუმჯობესება და ამ გზით მდგრადი სამრეწველო განვითარების და მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა. პროექტში ჩართული იყო მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები და საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში შეიქმნა „რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების“ კლუბები.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) პროექტმა „მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში გარემოსათვის მისაღები ქმედებების ხელშეწყობა“ შეისწავლა ძირითადი პირობები და შესაძლებლობები, რომელებმაც ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყანაში გარემოს დაცვის ეფექტიანობის ამაღლებას, მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვას, ასევე მდგრადი წარმოებისა და მწვანე ბაზრების მნიშვნელობის ზრდის ფონზე მთავრობასა და ბიზნესს, ასევე ბიზნესს და ბიზნესს შორის დიალოგს.

13.2 ინსტიტუციური ჩარჩო და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები

მწვანე ზრდის პროცესის დაინტერესებულ მხარეს მთელი საზოგადოება წარმოადგენს. ეს პროცესი ყველასთვის სასარგებლოა, რომელშიც თითოეულმა ადამიანმა უნდა შეიტანოს საკუთარი წვლილი. მწვანე ზრდაში ყველაზე დიდი როლი ენიჭება მთავრობას, მეწარმეებს, ბიზნესებს და საყოფაცხოვრებო მომსახურებასთან დაკავშირებულ დარგებს.

მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნულ დონეზე განხორციელების ხელშეწყობისა და ამ მიზნების ეროვნულ სამართლებრივ და ინსტიტუციურ ჩარჩოებში ინტეგრაციის პროცესის უზრუნველსაყოფად, საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციაში შეიქმნა ერთობლივი ტექნიკური სამუშაო ჯგუფი სხვადასხვა სამინისტროებისა და სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ექსპერტების მონაწილეობით. უახლოეს მომავალში განვითარების პროგრამების/სტრატეგიების გარემოსდაცვითი ასპექტების შეფასება სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების (სგშ) პროცედურით მოხდება, რომელიც განხილულია წინამდებარე დოკუმენტის გარემოსდაცვითი მმართველობის თავში. სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს შორის აქტიური და მჭიდრო თანამშრომლობა

წარმოადგენს დარგობრივ სტრატეგიებსა და გეგმებში გარემოსდაცვითი საკითხების სათანადოდ გათვალისწინების წინაპირობას, რადგან ხშირ შემთხვევაში საკითხები ურთიერთგადამკვეთია და ერთ დარგში განხორციელებული საქმიანობა ხშირად სხვა დარგზეც ახდენს გავლენას.

მთავრობის როლი მდგომარეობს მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერასა და სახელმწიფო კონტროლს დაქვემდებარებული პროცესების მართვაში. ცენტრალური მთავრობა განსაზღვრავს ეროვნულ პოლიტიკას, სამართლებრივ და მარეგულირებელ ჩარჩოებს და ეროვნულ დონეზე მოქმედ ტექნიკურ სტანდარტებს. მთავრობა ასევე კოორდინაციას უწევს ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარებისა და ტექნიკური შესაძლებლობების გაძლიერების პროცესს, აგრეთვე უზრუნველყოფს კონკრეტული პროგრამებისთვის საბიუჯეტო სახსრების მობილიზებას. მთავარ სახელმწიფო უწყებებს მწვანე ეკონომიკის პრინციპების დამკვიდრებისა და გატარების საქმეში წარმოადგენს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო. პროცესს მხარს უჭერენ სხვა სამინისტროებიც და სახელმწიფო უწყებებიც, მათ შორის, ენერგეტიკის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტრო, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, საქსტატი და სხვ.

მწვანე ზრდისა და მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერაში მუნიციპალიტეტებიც გარკვეულ როლს ასრულებენ. “გამწვანების” დღის წესრიგისა და რეფორმების თვალსაზრისით თბილისი ყველაზე პროგრესულია; თუმცა, რამდენიმე საშუალო ზომის ქალაქმა საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაუმჯობესების კუთხით გარკვეული ნაბიჯები გადადგა და განხორციელა სხვადასხვა ღონისძიებები მწვანე ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების ხელშეწყობისთვის. რამდენიმე მუნიციპალიტეტში მიმდინარეობს მუშაობა მდგრადი ენერჯის სამოქმედო გეგმებზე („მერების შეთანხმების“ ინიციატივის ფარგლებში). „მერების შეთანხმებას“ უკვე 14 ქალაქი მიუერთდა, რომლებიც მზად არიან 2030 წლისთვის ნახშირბადის გაფრქვევების სულ მცირე 30%-ით შემცირონ.

13.3 სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო

მწვანე ეკონომიკა პირდაპირ და ირიბად ხელს უწყობს „საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებისა“ და „ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების“ (DCFTA) ფარგლებში ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას. მწვანე ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების პრინციპების განხორციელება საქართველოს მთავრობის დღის წესრიგშია, რომელიც ორიენტირებულია მოქალაქეების ცხოვრების სტანდარტების და მათი გარემოს გაუმჯობესებაზე. მწვანე ზრდის საფუძვლები საქართველოს რიგ სტრატეგიულ დოკუმენტებში უკვე ასახულია.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020“ ქვეყნის მთავარი სტრატეგიული დოკუმენტია, რომლის ძირითადი მიზნებიც გათვალისწინებული უნდა იყოს საშუალოვადიან დაგეგმვაშიც. სტრატეგია ხაზს უსვამს ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების, გარემოსდაცვითი უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფის მნიშვნელობას, ასევე ბუნებრივი კატასტროფების თავიდან აცილების აუცილებლობას. „საქართველო 2020“-ის

თანახმად, „ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს ინოვაციური საქმიანობის და უახლესი ტექნოლოგიების ტრანსფერის და დანერგვის ხელშეწყობა ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე. ასევე მნიშვნელოვანია გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის და მწვანე ეკონომიკის განვითარების წახალისება.“ ამასთანავე, ხელს შეუწყობს უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას, რომელიც მიმართული იქნება გარემოსთვის მისაღები და რესურსეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვაზე.

2016 წელს საქართველო მიუერთდა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) „მწვანე ზრდის დეკლარაციას“, რომელიც წარმოადგენს მწვანე ზრდის სტრატეგიის შემუშავების და შესაბამისი ღონისძიებების გაძლიერების ეფექტიან საშუალებას. დეკლარაცია შესაძლოა, მიჩნეულ იქნას როგორც ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და ეკოსისტემური სერვისების შეფასების გზით ეკონომიკური განვითარებისა და სამუშაო ადგილების შექმნის საფუძვლად.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ გერმანიის საერთაშორისო საზოგადოების (GIZ) მხარდაჭერით მოამზადა საქართველოს „მწვანე ზრდის პოლიტიკის“ დოკუმენტი, რომელიც წარმოადგენს მწვანე ზრდის მიდგომის განხორციელებისა და სტრატეგიის შემუშავების საკითხებზე პოლიტიკური მსჯელობის ბაზას. „საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში“ ყურადღება გამახვილებულია მდგრად განვითარებასა და მწვანე ეკონომიკაზე. კერძოდ, შეთანხმების 301-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ „მხარეები განავითარებენ და განამტკიცებენ თანამშრომლობას გარემოს დაცვის საკითხებზე, რითიც წვლილს შეიტანენ მდგრადი განვითარებისა და მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებაში. გარემოს გაძლიერებული დაცვა სარგებელს მოუტანს საქართველოსა და ევროკავშირის მოქალაქეებსა და ბიზნეს სექტორს, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის გაუმჯობესების, ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნების, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ეფექტიანობის გაზრდის გზით, ასევე, თანამედროვე, სუფთა ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით, რაც ხელს შეუწყობს წარმოების უფრო მდგრადი მოდელების ჩამოყალიბებას“.

გარდა ამისა, საქართველოს მთავრობამ ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით მიმდინარე პროგრამის - „მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“ (EaP GREEN) - ფარგლებში დაიწყო მწვანე ზრდის სტრატეგიის შემუშავება. გარემოსდაცვითი პროგრამა ხელმძღვანელობს „პოლიტიკის შემუშავების ხელშეწყობის“ პროცესს, რომლის ფარგლებშიც მუშავდება მწვანე ეკონომიკისა და მდგრადი მოხმარებისა და წარმოების ეროვნული პოლიტიკის ჩარჩოები და ხდება მათი ინტეგრირება ეროვნული ეკონომიკისა და განვითარების დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესებში. საქართველოც, სხვა ქვეყნების მსგავსად, აქვს აქტიური მხარდაჭერა პოლიტიკის შემუშავების პროცესში. მწვანე ზრდის სტრატეგიის საშუალებით შესაძლებელი გახდება მწვანე სამუშაო ადგილების შექმნის ყველაზე მაღალი პოტენციალის მქონე დარგებისა და ეკონომიკური შესაძლებლობების გამოვლენა და მწვანე წარმოების სტიმულირება. დოკუმენტი ასევე უზრუნველყოფს ქვეყნის მდგრადი განვითარების მიზნით განსაზღვრული მწვანე ზრდის ხელშეწყობის ღონისძიებებისა და საკვანძო პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მისაღებად საჭირო სვადასხვა საშუალებების იდენტიფიცირებას და შეფასებას.

მწვანე ზრდის გარკვეული ასპექტები ასახულია საქართველოს ცალკეულ სექტორულ სტრატეგიებში. მაგალითად, საქართველოს მთავრობამ მოამზადა და დაამტკიცა „საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის“ და „საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგიის 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმა“. სტრატეგიის მიზანია მცირე და საშუალო საწარმოებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, მათი კონკურენტუნარიანობის და ინოვაციების შესაძლებლობების ამაღლება, რის შედეგადაც მოხდება შემოსავლების და სამუშაო ადგილების ზრდა და შესაბამისად, ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა. დოკუმენტში განსაზღვრულია კონკრეტული ქმედებები, კერძოდ, (1) სპეციალური სასწავლო პროგრამის შემუშავება რესურსეფექტურ და სუფთა წარმოებასთან დაკავშირებით, (2) მეწარმეებისათვის კონსულტაციების გაწევა გარემოსათვის მისაღებ ქმედებებთან დაკავშირებით და (3) “გარემოსდაცვითი მმართველის” კურსების განვითარებასა და ჩატარებას, რათა ხელი შეეწყოს მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში მწვანე პრაქტიკის დანერგვას და კომპანიებში გარემოსდაცვითი მმართველობის შესაძლებლობების გაძლიერებას.

საქართველოს ენერჯეტიკის სამინისტრო ხელს უწყობს ენერჯის ალტერნატიული წყაროების განვითარებას, კერძოდ, ქარისა და მზის ენერჯის გამოყენებას. „ენერჯოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა“ განსაზღვრავს კონკრეტულ ღონისძიებებს სამშენებლო, სამრეწველო, სატრანსპორტო და ენერჯეტიკის სექტორებისთვის. საქართველო ოფიციალურად მიუერთდა ენერჯეტიკულ თანამეგობრობას, რითიც დაადასტურა მზადყოფნა, რომ უზრუნველყოს ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის ენერჯოეფექტურობის დირექტივებთან.

ტურიზმის დარგის მდგრადი მართვის ეროვნული მიზნები განსაზღვრულია „საქართველოს ტურიზმის სტრატეგიაში“, რომელიც მიიღეს 2015 წელს. საქართველოს ტურიზმის განვითარების გრძელვადიან მიზანს საქართველოს პოპულარულ ტურისტული დანიშნულების ადგილად გადაქცევა, საერთაშორისო დონეზე მისი ცნობადობის გაზრდა და მოსახლეობისათვის მეტი სარგებლის მოტანა წარმოადგენს. სტრატეგიის განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი ძირითადი პრინციპი „გეო-ტურიზმზე“ დამყარებული მდგრადობაა. „გეო-ტურიზმი“ მოგზაურობის სახეობაა, რომელიც ორიენტირებულია დანიშნულების ადგილის გეოგრაფიული თავისებურების შენარჩუნებასა და დაცვაზე, მათ შორის, გარემოს, ესთეტიკის, კულტურული მემკვიდრეობისა და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობის ხელშეწყობაზე.

ეროვნულ დონეზე „მდგრადი განვითარების მიზნების“ ნაციონალიზაციის პროცესს და განხორციელებას კოორდინაციას უწევს საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაცია. „მდგრადი განვითარების მიზნების ნაციონალიზაციის“ დოკუმენტში ძირითადად ასახულია ის ღონისძიებები, რომლებიც საქართველოს მთავრობამ „მდგრადი განვითარების მიზნებიდან“ და ქვემიზნებიდან შეარჩია და შეუსაბამა ადგილობრივ ვითარებას. პროცესი მოიცავს „მდგრადი განვითარების მიზნების“ ინტეგრირებას ეროვნულ პრიორიტეტებში და „მდგრადი განვითარების მიზნების“ ინდიკატორების ჩართვას სხვა ეროვნულ სტრატეგიებსა და პრიორიტეტულ მიმართულებებში. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ პასუხისმგებლობა აიღო 5 სხვადასხვა მიზნის 6 ქვემიზნის შესრულებაზე შემდეგ სფეროებში: კლიმატის ცვლილება, ნარჩენების მართვა,

ჰაერის ხარისხის კონტროლი, განათლება მდგრადი განვითარებისათვის, თევზჭერა, ბიომრავალფეროვნება და ტყის მართვა. პარალელურად, სამინისტრო მუშაობს მდგრადი განვითარების იმ მიზნებისა და ქვემიზნების შესრულებაზე, რომლებიც ქვეყანას აქვს ნაკისრი მრავალმხრივი საერთაშორისო გარემოსდაცვითი შეთანხმებებისა და პროცესების ფარგლებში.

„გარემო ევროპისათვის“ მინისტრთა მერვე კონფერენციამ, რომელიც 2016 წელს ბათუმში ჩატარდა, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოში მწვანე ეკონომიკის პოპულარიზაციის საქმეში. საქართველომ, გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის (UNECE) წევრ სხვა სახელმწიფოებთან ერთად, მხარი დაუჭირა „მწვანე ეკონომიკის განვითარების პან-ევროპულ სტრატეგიულ ჩარჩოს“ და აიღო ნებაყოფლობითი ვალდებულება, ხელი შეუწყოს მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლას და ამით წვლილი შეიტანოს „მდგრადი განვითარების მიზნების“ განხორციელებაში. „მწვანე ეკონომიკის შესახებ ბათუმის ინიციატივის“ ფარგლებში საქართველომ აიღო პასუხისმგებლობა ოთხი ქმედების განხორციელებაზე, კერძოდ: (1) საქართველოს მწვანე ზრდის სტრატეგიის შემუშავება; (2) განათლება მდგრადი განვითარებისათვის - სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მომზადება და განხორციელება; (3) საქართველოში „მწვანე“ მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების პოპულარიზაცია და რესურსეფექტური წარმოებისა და მოხმარების ხელშეწყობა; (4) მწარმოებლის გაფართოებული პასუხისმგებლობის პოლიტიკის შემუშავება. აღნიშნული ნებაყოფლობითი ვალდებულებების შესასრულებლად საჭირო კონკრეტული ქმედებები ასახულია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის შესაბამის თემატურ თავებში.

საქართველოს მთავრობა მხარს უჭერს განათლების სისტემაში მიმდინარე ცვლილებებს, რომელიც ემსახურება მდგრადი განვითარებისა და მწვანე ეკონომიკის შესახებ ინფორმირებულობისა და ცოდნის დონის ამაღლებას. კერძოდ, დაწყებითი საფეხურის სასკოლო სახელმძღვანელოების შეფასების კრიტერიუმებს გარემოსდაცვითი და მდგრადი განვითარების პრინციპები დაემატა. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული პრინციპები აისახება საჯარო სკოლების დაწყებითი საფეხურის სასწავლო სახელმძღვანელოებში.

13.4 პრობლემები და პრიორიტეტები

გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მისაღებ საქმიანობაზე გადასვლა მცისიერად არ ხორციელდება, რადგან მწვანე ზრდა მრავალმხრივი და კომპლექსური საკითხია და მოითხოვს სამეცნიერო ცოდნას, ინოვაციას, საზოგადოების ცნობიერების გარკვეულ დონეს, განვითარების შესაბამის დაგეგმვას, ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკისა და კანონმდებლობის სათანადო აღსრულებას და ეროვნულ დონეზე ადამიანური და ინსტიტუციური შესაძლებლობების გაძლიერებას. განვითარება დროს მოითხოვს, მაგრამ პროცესი დღესვე უნდა დაიწყოს. გარემოსდაცვით ინოვაციებს ყველაზე მაღალი საექსპორტო პოტენციალი აქვს, მაგრამ ის ტექნოლოგიები და მეთოდებიც კი, რომლებიც უკვე დამკვიდრებულია სხვა ქვეყნებში, საქართველოში საწყის ეტაპზე მხარდაჭერას საჭიროებს. გაზრდილია საერთაშორისო მხარდაჭერის ინტერესი ქვეყანაში აღნიშნული მეთოდების დასანერგად. თავის მხრივ, საქართველოს მთავრობა გამოხატავს მზადყოფნას, ხელი შეუწყოს მწვანე ეკონომიკის განვითარებასა და მდგრადი განვითარების პრინციპებისა და პოლიტიკის გატარებას ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე.

გამომდინარე იქედან, რომ საქართველო მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლის საწყის ეტაპზეა, პირველ რიგში საჭიროა კონკრეტული ღონისძიებების პრიორიტეტების მიხედვით დალაგება. პირველ რიგში აუცილებელია შესაბამისი სტრატეგიების და პროგრამების შემუშავება, ასევე ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში საპილოტე პროექტები განხორციელება, რაც ხელს შეუწყობს ადმინისტრაციული შესაძლებლობების გაძლიერებას. ცნობილია, რომ მწვანე ეკონომიკისა და მწვანე ზრდის განვითარება ხელს უწყობს კომპანიების პროდუქტიულობისა და კონკურენტუნარიანობის ზრდას მსოფლიო ბაზარზე. ამასთანავე, გამოიწვევს ცხოვრების დონის გარემოსდაცვითი ხარისხის ამაღლებას, ეკოსისტემებისა და ეკონომიკის მდგრადობის გაძლიერებას და ახალი ბიზნეს შესაძლებლობების გაჩენას.

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის სხვადასხვა თავებში აღწერილია მწვანე ზრდასა და მდგრად განვითარებასთან უშუალოდ დაკავშირებული გარკვეული ქმედებები, ამიტომ ისინი წინამდებარე თავში არ მეორდება. შესაბამისად, მწვანე ეკონომიკის განვითარების გრძელვადიანი მიზანი და მოკლევადიანი ამოცანები შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა:

მიზანი: მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულების განხორციელება

ამოცანა 1. მწვანე ეკონომიკასთან დაკავშირებული სტრატეგიული დოკუმენტების შემუშავება და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებების განხორციელების ხელშეწყობა

13.5 სამოქმედო გეგმა

ამოცანა	ქმედება	ინდიკატორები	ხარჯი	დაფინანსების წყარო	განმახორციელებელი ორგანო	პარტნიორი ორგანიზაცია	შესაძლო რისკები	ვადები
ამოცანა 1. მწვანე ეკონომიკასთან დაკავშირებული სტრატეგიული დოკუმენტების შემუშავება და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებების განხორციელების ხელშეწყობა								
1	მწვანე ზრდის სტრატეგიის შემუშავება	მწვანე ზრდის სტრატეგია შემუსავებულია შესაბამის დარგობრივ გეგმებში გათვალისწინებული შესაბამისი სექტორიული ღონისძიებები	საშუალო	ევროკავშირი	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამა (UNEP)	დაინტერესებული მხარეების მხრიდან ინტერესის და თანამშრომლობის არარსებობა	2017-2018
2	საქართველოში მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში გარემოსათვის მისაღები ქმედებებისა და რესურსეფექტური წარმოებისა და მოხმარების ხელშეწყობა	მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების წარმომადგენლებისათვის ჩატარებული კონსულტაციები/ტრენინგები მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებისათვის მიცემული რეკომენდაციები	საშუალო	სახელმწიფო ბიუჯეტი საჭიროა მხარდაჭერა დონორების მხრიდან	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	დაფინანსების ნაკლებობა კერძო სექტორის მხრიდან დაინტერესების არარსებობა	2016-2020

3	<p>დიდ ქალაქებში ერთ სულ მოსახლეზე გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება, მათ შორის, განსაკუთრებული ყურადღების დათმობით ჰაერის ხარისხისთვის და მუნიციპალური და სხვა ნარჩენების მართვის საკითხებზე</p>	<p>შეგროვებული და მართული მყოფი მუნიციპალური მყარი ნარჩენების რაოდენობა</p> <p>ნარჩენების მართვის დანერგილი ეფექტიანი სისტემები</p> <p>ქალაქებში გაუმჯობესებული ჰაერის ხარისხი</p>	საშუალო	საჭიროა მხარდაჭერა დონორების მხრიდან	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტრო	<p>პრობლემები დაინტერესებული მხარეების ჩართვასთან დაკავშირებით</p> <p>საზოგადოების მხრიდან დაინტერესების ნაკლებობა</p> <p>სუსტი კოორდინაცია</p>	2017-2021
---	---	--	---------	--------------------------------------	--	---	---	-----------

14. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მონიტორინგი

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა პოლიტიკური ინსტრუმენტია, რომელიც შეიცავს დინამიურ და მუდმივად ცვალებად გარემოში განსახორციელებელ ამოცანებსა და კონკრეტულ ღონისძიებებს. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში წარმოდგენილი ამოცანები და ღონისძიებები განისაზღვრა ინტეგრირებული და დარგთაშორისი მიდგომის გამოყენებით. პროგრამა არის ძირითადი დოკუმენტი, რომელშიც განისაზღვრა გარემოს დაცვის სფეროს პრიორიტეტები მომავალი წლების განმავლობაში. აქედან გამომდინარე, პროგრამაში გათვალისწინებულია მონიტორინგის პროცედურები, რომელთა საფუძველზეც გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის შესრულების უზრუნველსაყოფად რეგულარულად მოხდება დოკუმენტის გადახედვა.

წინამდებარე თავში წარმოდგენილია შემდეგი ღონისძიებები:

- საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების მონიტორინგი აღნიშნული პროგრამის წარმატებით და ეფექტიანად განხორციელების უზრუნველსაყოფად;
- ანგარიშგების პროცედურების განმარტება, რათა ყველა დაინტერესებულ მხარისთვის ხელმისაწვდომი იყოს ინფორმაცია დოკუმენტის განხორციელების თაობაზე;
- საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მომზადებისა და განხორციელების გამოცდილების ანალიზი საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამის ეფექტიანად მოსამზადებლად.

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის განხორციელების შეფასების გამოცდილებამ მონიტორინგის სპეციფიური საშუალებების საჭიროება დაადასტურა.

„გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის (1996 წელი) თანახმად, საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამა უნდა მომზადდეს ხუთ წელიწადში ერთხელ და შესაბამისად, დამტკიცებისთანავე დაიწყოს მისი განხორციელება. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სხვა შესაბამის სამინისტროებთან თანამშრომლობით, პასუხისმგებელია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის მონიტორინგზე, აგრეთვე მომდევნო, საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამის მომზადებაზე. სამინისტრო ასევე გეგმავს მთავრობასთან, პარლამენტსა და საზოგადოებასთან პროგრამის განხორციელების შესახებ რეგულარული ანგარიშგების სისტემის შემუშავებას.

14.1 საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების მონიტორინგი

მონიტორინგისა და განახლების (საჭიროების შემთხვევაში) ღონისძიებების მიზანია საქართველოს გარემოს

დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის აქტუალობისა და გამოყენებადობის უზრუნველყოფა პროგრამისთვის განსაზღვრული ვადის განმავლობაში. პროგრამის კორექტირება შესაძლებელია საჭირო გახდეს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამისთვის განსაზღვრულ ვადებში განვითარების ახალი ტენდენციებისა და გამოწვევების გაჩენის შემთხვევაში.

საქართველოს მთავრობის „პოლიტიკის დაგეგმვის სახელმძღვანელოს“ თანახმად, მონიტორინგი ყოველწლიური ანგარიშის მომზადების გზით ხდება. ანგარიშში, შესაბამისი ინდიკატორების შესრულების საფუძველზე, აღნიშნული უნდა იყოს, მიღწეულ იქნა თუ არა დასმული მიზნები. ანგარიშში ყურადღება გამახვილებული უნდა იყოს ძირითად მიღწევებსა და განხორციელებულ რეფორმებზე.

ანგარიშების მომზადებას კოორდინაციას უწევს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო. მომზადების პროცესში ჩართულნი უნდა იყვნენ პროგრამაში განსაზღვრული მიზნების მიღწევასა და ამოცანების შესრულებაზე პასუხისმგებელი ორგანიზაციები და უწყებები, რომლებმაც გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საჭირო ინფორმაცია და მონაცემები უნდა მიაწოდონ. მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ უნდა მოამზადოს ანგარიში საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების მსვლელობის შესახებ და გაუზიაროს ის ყველა დაინტერესებულ მხარეს.

14.2 ანგარიშგება განხორციელების მსვლელობის შესახებ

„გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის (მუხლი 15) თანახმად, საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამა, რომელსაც საქართველოს მთავრობა ამტკიცებს, უნდა მომზადდეს ხუთ წელიწადში ერთხელ. ოღონდ კანონი არ ავალდებულებს სამინისტროს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის განხორციელების მსვლელობის შესახებ ანგარიშების მომზადებას.

თუმცა „პოლიტიკის დაგეგმვის სახელმძღვანელო“ განსაზღვრავს, რომ ანგარიშგება ევალება შესაბამის სტრატეგიაზე პასუხისმგებელ სამინისტროს, რომელმაც უნდა ჩამოაყალიბოს შეფასების პარამეტრები/კითხვები და უზრუნველყოს მონაცემთა შეგროვება და ანალიზი. ანგარიში უნდა წარედგინოს მინისტრს დასამტკიცებლად და გადაეზიაროს მთავრობის ადმინისტრაციას ინფორმაციისთვის .

სამინისტრო ასევე უზრუნველყოფს ყველა დაინტერესებული მხარის წვდომას პროგრამის განხორციელების მსვლელობის ამსახველ ინფორმაციაზე. ამის მიღწევა შესაძლებელია ინფორმაციის სამინისტროს ელექტრონულ გვერდზე გამოქვეყნების საშუალებით. ამ გზით საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების პროცესი იქნება გამჭვირვალე და ღია, რითიც უზრუნველყოფილი იქნება დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობა. გარდა ამისა, ფართო საზოგადოებასა და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს მიეცემათ პროგრამის განხორციელების მსვლელობის უკეთ გაცნობისა და კომენტარების გაკეთების შესაძლებლობა.

14.3 საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამის განხორციელების შეფასება

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო კოორდინირებს უწევს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის განხორციელების შეფასების პროცესს. შეფასება ითვალისწინებს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის განხორციელების პროცესში მიღწეული წარმატებებისა და პრობლემების გამოვლენას.

ანგარიშგება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ ჩატარდება წელიწადში ერთხელ. განხორციელების სამი წლის შემდეგ უნდა დაიწყოს შუალედური შეფასების პროცესი, რომელსაც ჩაატარებს თავად გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ან კონტრაქტორი შემფასებლები. რეგულარული მონიტორინგი განხორციელდება 2020 წლამდე. მონიტორინგისა და შუალედური შეფასების შედეგები კი გათვალისწინებული იქნება საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამის მომზადების პროცესში. ამ გზით შესაძლებელი იქნება საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე პროგრამის წარმატებების, პრობლემებისა და გამოწვევების შესახებ დაგროვილი ინფორმაციისა და გამოცდილების საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნულ პროგრამაში მომზადების პროცესში გამოყენება.